

4-30

ካሊፍኦርኒያ

ԿԵՅՍԵՐԵԿԸՆ ՀՈՎԸՆԸ ԵՒ ՈՐ ՈՒԹԵԼՄԵՐ:

M w z m u l w n e w l *N* w J h w h w n

ՃԵՄԵՐԵՆԻՆ

ԱՐԼԵԼԵԱՆ ԸՆԴՈՒՄ, ԿԱՌԱՆԳԵԼՈՅ Ի ՄՈՍԿՈՎ ՔԱՂԱՔԻ Ի ՏԵԱՐԳ

[illegible]

Ի Հայրապետուն Տեառն Տեառն ԵՓՐԵՄԵՅ
արժանընտիր Լստուածաբեալ Կաթօղիկոսի
ամենայն Հայրց և Լսպետի :

Յառաջորդում են Արատանի Հայոց Տեառն Դերեան սրբա-
ղան Բրքեպիսկոպոսի, Բաբեի և ծայրագոյն Կառավարչի հա-
ղևոր զործոյ Հայոց Ռուսաստանի Պետարապիկոյ և այլոց :

Ի Մ Ո Ս Կ Ո Վ Է .

Ի տպագրութան Հայկական Ճեմարանի Տեսրց Լազարեանց :

1830. — n $d^p \zeta [\theta :$

Չոր օրինակ ամենայն ֆեստք և երկպառակութիւնք՝ ՚ի Տղիտութե-
նէ ՚ի ներքս մոտնեն և ապականեն զողիս մարդկան, և ՚ի ճշմա-
րիտ զիտութենէն զըկեն, այսպէս և ամենայն բարիք՝ որ յԱստու-
ծոյ առ մեղ ժամանեն և լուսաւորեն զհողիս մեր, և որ այլ ևս հո-
գեոր բարիք իյեն, Գիտութեամբ առ մեղ գոյանան և ֆան և պահ-
պանեալ լինին, և Տղիտութեան խաւարն անբաւ հեռաւորու-
թեամբ փախտական լինի. զի չե՛ք խաւար զգալի՝ որ զիտէ այն-
պէս կուրացուցանել զմարմինն, որպէս Տղիտութիւն զմիտս. և ոչ
գոյ լոյս որ այնպէս լուսաւորէ զաչս, որպէս Գիտութիւնն զհողիս :

Սարգիս Շնորհալի.

(Բէն . յաճե՛ . Տառ . Գ)

~~~~~
Ընթերցեալ մեր զձեռագիրս զայս, և ոչ գտեալ յայնմ ինչ հա-
կառակ սուրբ Եկեղեցւոյ և Հաւատոյ մերում կամ բարի վարուց,
հրամայեցաք տպագրութեամբ ՚ի լոյս բնծայել :

Դատաբնիչ գրոց Միքայէլ ծայրագոյն Վար-
դապետ Սալմանթեանց Կոստանդնուպօլսեցի .
Վանական սուրբ Էջմիածնի, և Յաջորդ Եկե-
ղեցւոյ Հայոց Մոսկովայ :

՚ի 23 Դեպտեմբ. 1830 . ՚ի Տոհմով .

5419

Վ Ե Ն Խ Լ Բ Ե Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն .

յոթուհ

Յաղագս Թարգմանի եւ Տպագրութեան Գործակալի եւ Տպարանի
Եւ Պատմիչի Կարգին . եւ իմ յաղագս հանգանակող Քէմբրիճի :

Բազմազգիւն եւ կարծիք եւ դատողութիւնք իմաստասիրաց վրան
զինչութեան կրթութեան կամ դատարարութեան (Վերջինս),
բայց ամենեւին զրեթէ միաձայնին յայտնի թէ կրթութիւն է բարեկազ
մութիւն եւ ուղիղ կերպաւորութիւն բովանդակ մտաւոր եւ բարոյական
կարողութեանց հոգւոյ, համեմատ վերջին նպատակին՝ առ որ նախա
սահմանաւ է մարդս : Կամ այսպէս . կրթութիւնն է եւք եւ աճու
մին ՚ի ներգործութիւն ամենայն կարողութեանց, զորս պարզեւեալ
է մարդոյս Բնութիւնն ՚ի ծննդեան անդ . այլ եւ զօրացումն եւ ընդ
արձակումն բնական եւ ստացական միջոցաց եւ ընդունակութեանց
առ ՚ի հասանել ՚ի ցանկալի նպատակ իւր : Մերձաւոր նպատակ
ամենայն մարդոյ է երջանկութիւն եւ բարօրութիւն . բայց այս բա
րեք անչափ բերկրականք վրան մեր, եղեալ կան ոչ միայն ՚ի նոյն
ինքն ՚ի մարդն, այլ եւ ՚ի կցորդական կապակցութեան նորա ընդ
մարդկային ընկերակցութեան . որոյ վրան եւ կրթութիւնն կատարե
ւապօրծէ ոչ միայն զբացորոշ զառանձին բարիս միայնոյ ուրուք, այլ եւ
զբարօրութիւնս բոլորածիր ընտանեաց, քաղաքաց, եւ որւոց Հայ
րենեաց . յորմէ եւ ՚ի միւսմ անգամն ջ բոլորին ճոցապարուրէ զա
մենայն զմասնաւոր եւ զընդհանուր օգտաշահութիւնս քաղաքած
ղով կենակցութեան : Ապա քանի՞ նուիրակատար եւ վսեմապանծ
չիցէ գործս, քանի՞ ընդարձակատարած եւ հայիւ ուրեմն մտաց հա

սանեիլ չեցէ թէ՛ վերկադրծ և թէ՛ չարասադիր ներգործութիւն նորին, զթրպիսի բազմապարունակ և հեռաձկբ հետեանս ոչ ունիցի յինքեան, որոյ ոչ ժամանակն և ոչ իսկ մահն կարէ դնել սահման: Ապաքէն կարի՛ դժուարին, կարի՛ մեծայարգ և կարի՛ բազում են պարտաւորութիւնք իմաստուն Ղաստխարակի:

Ի վերայ այսր ամենայնի, կրթութիւնն՝ որչափ և զօրաւոր իցէ, ոչ ստեղծանէ ամենեւին զնոր մարդ, այլ վարժէ զնա միայն. ոչ տայ նմա զնոր կարողութիւնս կամ զնոր ընդունակութիւնս, այլ միայն չքնադազարդէ և խորսխեալ հաստատէ զայնս. ոչ բերէ նմա ինքնին միայնակ ոչ զերջանկութիւն և ոչ զտարաբախտութիւն, քանիլ տերմուսք բարւոյ և չարի Ի նոյն Ի սիրտ մարդոյ արկեալ գտանին Ի բնուտ, այլ առնէ զմեզ առաւել կենցաղալիլթս և ընկերակաւս, ըստ որում մարդս անդատին ծնեալ է վաւրն ընկերակցութեան: Յայսոյնն ուղիղ իմացեալ լինի, թէ՛ օրէնք կրթութեան շնորակոտոր մուրաղիւտ ինչ կեղծիք, հնարեալք լը բերման մարդկայինս մտաց, այլ ինքնաձեւադիր դժադրեալք Ի բնութեան մերս հասարակաց նախամօրէ. և լը այսմ կրթելն նշանակէ՝ միտ դնել ամենայն ճշդութեամբ արգարահրահանք խըրատուց և աղղեցութեանց բնութեան. կամ շարահիւսեւ զլթելն, զոր նայն ունի սկզբնաւորեալ:

Այսուրջ մտօք նկատեալ զանթիւ արարածս բնութեան յինհանուր յիմանալ նոցայն զուղակից կապակցութեան, նոյն և զնրեւրով զկարգ, զընթացս, զճարտագայութիւն, զվիճակախիտութիւն և զնեղործութիւն նորին, ամենայն ուրեք տեսանեմք զյլ իրութիւն և զհամաձայնութիւն, որք իբրև հիմնական օրէնք սահմանադրեալ գտանին վասն նորա Ի բարձրելոյն: Ի բնութեան ամենայն ինչ լծակցեալ գտանի լը միմեանս. ամենայն ինչ արբանեկէ միմեանց՝ ոմն այսպէս և ոմն այնպէս. և Ի մշտնջենակարգ շրջանի արարածոց զգալեաց՝ ամենայն ինչ դիմէ առ մի և եթ կէտ, իբրև Ի նպատակ իւր սեփհական: Եւ յայսմ իսկ միութեան իբրև Ի յաւիտեանից կանգնեալ յանշարժ հիման վերայ, արձանանան բոլոր բարիք նորա, գեղեցկակազմութիւն և շքեղութիւն նորա, անսփոխիւթութիւն

և անսպառուժիւն նորա : Մի և նոյն արեգակն է որ ճիւրանածար-
 ւէ պայծառափայլ ճառագայթիւք իւրովք զանյառակ խորս անդըն-
 դոյ, և զլրութիւն աշխարհի, տածելով զնոսա անսպառ նշողիւք
 կենդանասերութեան : Ո՛չ ապաքէն մի և նոյն կարգն միութեան
 պահի և ՚ի հոգեւոր փոքր աշխարհիս՝ ՚ի մարդս, ՚ի զուգականութե-
 թիւնս մոտւոր և բարոյական կարողութեանց նորա . ո՛չ ապաքէն
 մի և նոյն Լճնակարողութիւնն է յերկնայինն իմաստութեան և ՚ի
 բարութեան . ո՛չ միասնական յաւիտենականին ճայրագոյն արեգա-
 կամք մոտց և կամաց՝ լուսածնեալ գեղերվին իննաստիճանեան դա-
 տալումք անմարմին զուարթնոցն երկնից : Մտէ՛ք ՚ի ժողովս ընկե-
 րութեանց այսր աշխարհի . մտէ՛ք ՚ի խորս մի միայն մարդոյ, զոր ՚ի
 հնուֆն իմաստասէրք փոքր աշխարհ կոչէին . մտէ՛ք քննեցէ՛ք, ո՛ր
 արդեօք հնար իցէ տեսանել զմիտ առանց կամաց, զգործիս առանց
 ներկործողի, զկեպն առանց նիւթոյ, զգործողութիւն ինչ առանց
 զիտաւորութեան . կամ յանդրադարձ սակի : Զայսպիսի ահա ու-
 սուցանէ մեզ մոտւոր նրբապնինն քննութիւնն և փորձն բազմա-
 մեայ, զոր ՚ի կիր արկանեմք ամենայն զգուշութեամբ ՚ի հետազօտե-
 լըն զընութիւնն . և եթէ կրթութիւնն՝ որպէս ասեն, է այլ ի՞նչ
 բնութիւն, մնարթ իցէ ապա նմա հեռանալ յօրինաց սորա ՚ի հը-
 հանդէն զհոգեւոր կարողութիւնս մարդոյ . և եթէ օտարասցի՝ զը-
 արդ կարացէ ակնունել կարեւոր հասկաթուռ պտղաբաղութեանց :
 Հնար ի՛նչ իցէ արդեօք բաժանել զլոյսն ՚ի ջերմութենէ, առանց
 հասուցանելոյ երկոյունց իսկ զնա, առանց եղճանելոյ զներգործու-
 թիւնս նոյոյ, և առանց դարձուցանելոյ զայնս ՚ի չար և ՚ի դժոխակ
 գեան մարդոյ . կամ այլով բառիւ՝ կարէ՞ արդեօք կեալ հրաշա-
 րուստ լուսաւորութիւնն այն մոտւորական առանց բարոյականին :
 Գիտեմք ամենեւեան թէ չէ՝ հնար սիրել զինն առանց ճանաչելոյ
 զայն . զի ճանաչելն կարգի առ այս, զի որդեսցէ ոք զբարին ՚ի չա-
 րէն և օգտեսցի բարեաւ . և թէպէտ ճշմարիտ է կանոն առ ամե-
 նեսեան, սակայն զիմրդ յաճախ տեսնի հակառակն այսմ ՚ի փուժ-
 իսկ անձին, որ ճշմարտախնդրութեամբ ճանաչէ և ատրոժէ զբա-
 րին, բայց գործով զհակառակն կատարէ : Եւ այսմ է ապա զլիա-
 ւոր օգուան և ազգեցութիւնն ճշմարիտ դաստիարակութեան, զի

տայ մեզ նա ոչ միայն ճանաչել և ընտրել զըսորին կամ զչարս,
այլև զըսորին արդիւնալից գործով կատարել յօդուտ մը :

Գիտութիւնք և արհեստք սեփական աւարկացք կը թուծեան
մարդկային մտաց, յանդիման նկարին աչաց մերոց իբրև հոյակապ
հրաշքարտար շինուած ինչ կառուցեալ ըստ գեղեցկալծորդ գը-
ծադրութեան բնութեան յամենայն տեսակ տէրութեան նորա • ամե-
նեքեան նորա կացուցանեն զընկերական ընդհանրութիւն, հանդոյն
նորին ամբաւածաւալ գերդաստանացն 'ի զամբի, 'ի ծովու և յօ-
դըս • ամենեքեան նորա լծորդեալ են ընդ միմեանս անբաժան կա-
պանօք համադգութեան և համակրօնութեան • ամենեքեան նպաս-
տաւորեն միմեանց ընտանեկան զուգալծութեամբ • և իւրութեան իւրն
'ի նոցունց ընթանալով ըստ երևութին յորոշ ինչ շուկ, 'ի միա-
սին յարձակին առ մի միայն նպատակ • իմա, առ 'ի նկարագրել ըզ-
բնութիւնն, և առ 'ի բանալ զգաղմոսն խորհրդոյ նորա յանցեալ
և 'ի ներկայ ժամանակի : Իսկ մարդս իբրև գեղեցկալծաշահ ճար-
տարապետ կամ տէր այսր շինուածոյ՝ բարեկարգէ զայն ևսև զօ-
րութեամբ մտոյն, ըստ էական օրինաց բնութեան, և վասն այսր
իսկ պատճառի՝ 'ի խորհրդածեալ գործս մարդոյ անշուշտ հարկ է զի
գացի ուղղադրոյ՝ կարդ, դասաւորութիւն, համահամութիւն և
ճշդութիւն • իբր զի առանց այսոց պարագայից լինէր ապաքէն մարդ-
արտաբոյ բնութեան, և արտաբոյ անձին իսկ իւր : Յայսմանէ ապա
և ընթացքն ուսմանց, նոյն և աղքեցութիւնք նոցա 'ի վերայ մեր՝
են որդեալ, ճիշդ, աներկբայ և անվտիտ • նոյն ինքն միտքն եհան
զդոսին անմիջապէս յեութենէ և 'ի կապակցութենէ էական համը-
կարդեաց զայն և զհետ երթայ այնց ըստ իւրում սեփական համը-
գանաց : Այսպէս ահա ուշադիր և խոհական ձեռնտուութեամբ իմաս
տուն վարժապետի ուրուք՝ խակակութ դասողութիւնն մանկան այն-
չափ իսկ հեշտեաւ և վտւթով սկսանի պայծառանալ, որչափ աչք
և ականջք նորին սկսանին տեսանել զնիւթական և լոկ զհրնչ-
մունս ձայնի • այսպէս միտք նորա ճոխացեալ սերճանաց բնական,
պատմաբանական և բարոյական դիտութեամբք • այսպէս ընդունա-
կութիւնն դատելոյ վաղալարժեալ սրի 'ի նմա նրբիմաց արհեստիւք
չափաբանութեան և փխխտփայութեան : Գանձեալ ունի այնու-

հետև մանուկն 'ի յԵղղութեան իւրում՝ զգիտութիւնս հին և նոր
 լսեմայարգ լեզուայ. արտմութիւնն յանդիման նկարէ առաջնեայ
 նորա զերևելի և զարժանայիշատակ անցս վաղեմի դարուց. մեծա-
 գով և արժանաւիառ սխրագործութիւնք Ղիւցազանց յայնմ նկա-
 րագրեալք՝ յարուցանեն 'ի սրտի նորա զբքազանն սէր առ հայրենիս
 նորուն. մեծամեծ ստուերք թագաւորաց, գիւցազանց, իմաստա-
 սիրաց և օրէնսդրաց արձանանսն և անդէն լուծանին յաւերակս
 թագաւորութեանց՝ հանգոյն մառախլապատ գոլորշեաց ընդ օդս երկ-
 նից. ձեռնաձիգ առաջնորդութեամբ Լիննէի, Բիւֆինի և այլոց՝
 մանուկն ճանապարհորդէ յամենայն սահմանս բնութեան, որոշէ
 'ի միմեանց զամենայն տունկս և զըջոս, զվանաքի և զանտեսանելի
 միջատս և զտորունս ըստ ամենայն սեռից և տեսակաց : Նէփոսնք,
 Հերշէք և Լապլսսք տանին զնա յերկնային դաւառ. ընդ նմա
 խօսակից լինին Պլատոնք, Լոքք և Քանթըք զնորին սեփհական
 մտաց, զնեղործութեանց նորին, և զվիճակէ հոգեւոր և ծայրագոյն
 աշխարհի : Հիպոկոնք, Հոպպէզք, և Մոնթէսք ուսուցանեն ման-
 կան զսկզբունս կառավարութեան քաղաքաց թագաւորութեանց, զե-
 րաւունս ազգաց, զբարեբախտութիւն և զտարբախտութիւն վիճա-
 կի նոցա, այլովքն հանդերձ : Բաբէ՝ ճրարիտ անսպառելի ճոխու-
 թիւն է այս ամենայն վասն մտաց, քանի՞ լայնատարած արձակա-
 դաշտ առ 'ի հնձել զմշտադաւար և զանապական պտուղս կենաց :
 Յաւել յադրոսիկ և զապշեղուցիւ արհեստս և զհրաշալցոյց զե-
 տութիւնս, հնարեալս 'ի ձեռն աշխոյժ քաջահուժեղ երեսակայու-
 թեան և աղնիւ ճաշակաւորութեան 'ի բիւրատեսակ ծաղկանոցս չքը-
 նագութեանց : Լըդարե Գանձ ցանկալի և մեծագին, Գանձ անըւ-
 պառ և անմահական :

Երկու են տեսակք զխոնական կրթականութեան. առաջինն ճո-
 խացուցանէ և վարժէ զմիտս մեր, իսկ երկրորդն՝ հանդերձէ հա-
 մաբարտակէ զայն սեփհական պարտաւորութեանց և վիճակի անուա-
 զընաց կենաց մերոց. յառաջնունն՝ հանդիմանայ այր բանասէր և
 զխոնական, իսկ յերկրորդունն՝ ընտիր քաղաքացի բոնացեալ զի-
 տութեամբք. յառաջնունն՝ մի միայն ուսեալ, իսկ յերկրորդունն՝
 քաջուսունն, և կարող օգտամատոյց լինել անձին իւրում և այլոց իսկ :

Ո՛վ սրբազան կրթութիւն և մաքրաբարոյութիւն . դո՛ւ միայն լուսազարդես զձիրս մտայ մերոյ, զձիզն աշխատանաց և զճոխութիւն յիշողութեան . դու տաս կորովաձիգ մտաւոր կարողութեանց մերոյ զառաջնորդութիւն, զարժանաւորութիւն և զերկնաթափչ վեմութիւն . դու առթես զհոգեփթիթ օրհնութիւնս բնութանց, հասարակութեանց, թագաւորութեանց, ամենայն դիտաւորութեանց և զործոյ մերոյ . դու առնես զգերազանցութիւնս մտայ մերոյ մեղ և այլոյ սիրելի և մխիթար . ոչինչ արդիւնք անձնաշահ, ոչինչ պարգեք աշխարհի կարեն խրախ առնել զայն սիրտ, յոր դուդ ոչն բնակիս . դու կրկնես մեղ անդադար յապանջս . ո՛վ Հրահանդիւք, ո՛վ Արժապետք, չէ՛ բաւական առնել զմարդն միայն իմաստուն, այլ պարտ է առնել ևս զնա առաքինադործ և բարեւեք :

Բայց յի՞նչ արդեօք առկայացեալ իցէ այս ճշմարիտ երջան կութիւն, զոր բերել ունի շնորհապարգև կրթութիւնս . յայսմ միայն, զի ցուցցէ մեղ թէ բոլոր արտաքին բարիք աշխարհիս են անկայուն՝ ունայն՝ և անարժան աղնուական կոչման մարդոյ . թէ ՚ի մեղ յանձինս մեր բղխէ անհատահոտ աղբիւր ամբախարխիս երջանկութեան, զոր ոչ թշնամիք, ոչ բորբոքեալ հուր, ոչ հեղեղ ալեսատ ջուրց, և ոչ նոյն իսկ ժամանակն համակործան կարեն թարշամացուցանել . թէ յայսմ ներքին բարութեան կանգաղեալ գտանի իսիական էութիւն մարդոյ, սխրալի նորին աղատութիւնն, բնաւորութիւնն և փառքն : Եւ ի՞նչպիսի ինչ իցէ այս մեծագին դանձ : Այն է խաղաղութիւն ընդ ինքեան, ուղղաշարի ճանաչումն անձին, մաքուր խղճմտանք, և բարեսրտութիւն անփոփոխ : Ո՛րչափ բարիք ճագին յայսմ սրբազան ներդաշնակութենէ որ ՚ի մէջ մտաց և կամայ մերոյ, ՚ի փոխադարձ և ՚ի հաւատարակչեւ ներդործութենէ նուցա ընդ միմեանս . եւ ընդ հակառակն՝ որչափ չարիք ծնանին ՚ի յիւմարակորդս կամակործութենէ և յամբարտաւտութենէ խաղաղութեան դատողութեան . դիւապատիր բարձրամտութիւնն պաշարեալ դուրս պատրդական կեղծեօք խզէ զամենայն կապանս, որք զուգակցեն զնա ընդ իւր նմանիս . առ ոտն հարկանէ նպերտ բարութք զամենայն դաշինս, զամենայն վերաբերութիւնս . ստեղծանէ վասն իւր զնոր մը

տացածնունդ ուշնարհ, որոյ և կենդրոն միջակէտ զինքն համարի . սրբաթի ֆեստակար և տաղտկարի է վասն այլոյ, այնչափ ևս խղճարի է յանձին իւրում . քանզի չիք վասն նորա ոչ արդարականն սէր, ոչ կենդանարմատ բարեկամութիւն, ոչ օրինակատար առաքինութիւնք, դուարճարարք սրտի ևս և յետին սոսկականի . զհան նորա բարեխրութիւն, բարեյօժարութիւն, հաւատարմութիւն, բերկրութիւն և անդորր զուարճութիւն, որք ծաւալեալ դտանին յակմբի բարեպաշտասէր և լուսաւորամիտ Հատարակութեանց . նոյն իսկ զիտութիւնք են վասն նորա սուր երկայրի, և աղջամուղջ խաւար մարտաշաւիլ, յորոյ միջի տեսանէ զարհաւիրս միայն, զկռովութիւն, զկենդակարծ դաւադրութիւնս, զձանձրութիւն, զառապանս, զանհանգստութիւն և զյուսահատութիւն :

Այլ ոչ այսպէս են իրք 'ի ծոց բարեխորհուրդ և ազնուութիւննաբեր Արթութեան . աստ նախապատրաստ զըսհաւորիմք 'ի մարտ առ պատերազմայաղթ հանգիստնալ կուրաստեղծեալ կրիւյ մեքոյ . աստ հաստարմատ տարանամք 'ի բայորոջ բնաւորուն անձանցս 'ի մտաց մտին և 'ի կամաց . աստ իմաստուն դաստիարակն և խոհական վարժիւն երկարատես քննութեամբ նախանշմարէ՝ թէ ներքին այն խոսութիւն, որ է խմբք և ծրարք յանկութեանց՝ զգացողութեանց՝ և թիւրաթափառ բնաւորութեանց մարդոյ, որով տարազու ճշարձակութեամբ ստեղծի յանձին մանկան, զիմարջընջափիւռ միապետէ յանձնասէր բանալարութեան, և զիմարջ յանդրդին պաշտել զխղճատանջ կիրս . հանդոյն հմուտ բժշկի քաջ քննեն ուսուցիչք զաճումն և զընթացս թիւրութեանց և զտկրութիւնս անձանց մեքոյ, և 'ի գործ դնեն զամենայն կարեւոր հընարս առ 'ի սանձակոծել և հնձան հարկանել այն : Արմատ ամենայն նախաբորբոք յուզմանց հոգւոյ է խաւարասովոր անձնաւորութիւնն, որ է դալարացամար պտուղ մարութ և աղնիւ զգացման սիրոյ առ հայրենիս և առ անձն իւր . այս անձնասիրութիւն է աղբւրք ամենայն մարտապայման ունակութեանց, զազանաբուժմար կրիւյ, ազգի ազգի մեղաց և ոճրադործութեանց . ընդ հախաւակն՝ անմեղ ընդաբոյս սէրն առ անձն իւր է ստինք և ծորակ ամենայն լուսածնունդ առաքինութեանց և զիւցաղնալայել սխրագործութեանց : Առեւոր

զինուէք ճշմարտաբարող կրօնի և բորբոքեալ զաւակաւս՝ սիրով առ առաքինութիւնս ուսուցիչն այն՝ ամենեւին ՚ի բոց փարատէ յամենայն իրաց աշխարհիս զարտութիւն զքօղաբօղեալն նուարտան, ամենայն ուրեք ցուցանէ որդեգրաց իւրոց զբարձրագոյն զհոգեւոր և զերկնային կանոնս պատուոյ, սերագործութեան, վեհանձնութեան, սիրոյ առ հայրենիս և առ մերձեւորս. ամենայն ուրեք ցուցանէ նոցա զՄատուածն բարութեան զիմաստութեան և զարդարութեան. ամենայն արհեստք, ամենայն գիտութիւնք թնդան ՚ի շրթունս մանկան խրատութ ամենամաքուն Բարոյականութեան :

Անտարակոյս հաւաստի եղեալ սեփական մտօք մերովք և փորձով զայսմ անէ, նոյն և կենդանախարուկեալ փափկազգած շնորհապարտութեամբ առ իմաստապարգև տաճարս այս Մուղայից, ոչ կարեմք ծածկել լռութեամբ և զայն ամենայն սերալի զերազնցութիւնս, որովք կրթութիւնն հրապարակական և հանրական առաւելու քան զառանձնականն : Ճշմարտութիւնս այս վաւերագործեալ է արդէն անտարակոյտ հետաքննութեամբ խնամածու կառավարութեանց թէ՛ առ հին՝ և թէ՛ առ նոր ազգս, իբրև գլխաւոր պատճառ՝ որ լիաբուռն անձրեւէ Հայրենեաց զբիւրատեսակ բարօրութիւն :

Քաջահմուտ փորձառութիւնն ծնողաց դէտակն ունի ՚ի հեռատանն և քաղցրութեամբ ծիծաղելով զիւրոյ մանկանն խաղութ, սպասէ բարեպատեհ ժամին հասակահասութեան, յորում և անդորրութեամբ սրտի աւանդէ զմանուկ իւր ՚ի գիրկս խնամակալութեան խոհական և բարի ուսուցաց՝ ՚ի ժողովս հատրնտիր երջանկավիճակ հասակակցաց, իմաց դու՛ ՚ի ճեմարանի. ուրանօր կենդանատուն նեկտարաւ գիտութեանց ստանայ արդէն կրթութիւնն զիւրն կատարելահասակ կերպ և զկարգ. այս է՝ ոչ միայն զբարեկարգութիւն մակաղութեանց ըստ աստիճանաց հասկացողութեան և հասակի ուսանողացն, ոչ միայն զառատութիւնն ուսումնական գործեաց և միջոցաց՝ զորս իւրաքանչիւր հայր զաւակաց ոչ կարէ ունիլ, այլ և որ առաւելն է՝ զբարի հոմանախանձորղութիւն, զփոխադարձ օժանդակութիւն ՚ի ճիգն աշխատանաց, և զփրանախանձ փափաքանս առ բարի՝ անդադար յարուցեալ ՚ի սրտի մանկանց : Սոքին են ահա գաղտնագործ մեքենայք, որ տան մանկանց կարողել յառաջադէմ զար-

գանալ ՚ի հրապարակական ճեմարանս ղիտութեանց : Եթէ զըսոյցս կանոնութիւնս ՚ի լծակս քննութեան կշռեսցուք, բւերաբեղուն մեծամեծ օգուտք տեսանին ՚ի ճեմարանի քան այլուր : Եթէ կրթիմք մեք առ ՚ի վարել զիեանս յառփայտս ՚ի հասարակութեան ուրեք, ապա զի՛նչ այլ իցէ այս սակաւաթիւ կաճատակից ժողով հոլարանի մանկանց ՚ի գուղաբնակութեան ճեմարանիս, եթէ ոչ կենդանոտիպ նմանահանութեամբ ճշգրտագործեալ պատկեր բարեկարգ Հասարակութեանց : զի և սա ունի նմանապէս զիւր ինքնուրոյն գործնա, զպարտաւորութիւնս, զստիճանս և զկախումն զիրեաց . միով բանիս . աստ է տեսնել զապագայ վասն մեր զընդարձակ աշխարհս . բայց այնու տորբերութեամբ, զի չունի սա զայն խաւարախորդ չարիս և զվիշտս, որք յապագայումն ամենայն ուրեք համասփիւռ քարընդոտնէն զընթացս մեր : Աստ ՚ի ճեմարանի է տեսնել զյոգնաբեղուն բնաւորութիւնս, զայլատեսակ որակութիւնս, զարժանաւորութիւնս և զձիրս մտաց մտնկանց . աստ են ուրեմն նոյն իսկ սրբազան պաշտօնատարութիւնք, զգուշութիւնք յընտրութեան բարեկամաց, երասանակոծումն կամակորութեան, անկեղծաւորութիւն ՚ի սիրելութեան, երախտազիտութիւն առ բարերարս, և փոխադարձ շնորհասպարտութիւն :

Օ երկա գլխաւոր անձնիւր ներգործութիւնս ունի կրթութիւնս այս . զի նախ ճոխացուցանէ ղիտութեամբ և վարժեալ սրէ զիմացական կարողութիւնս մեր . երկրորդ՝ ուղեցոյց և առաջնորդ լինի մեզ ՚ի պարտաւարտչաճ նպատակ ապագայ մերս պաշտօնատարութեանց . և երրորդ՝ իբրեւ պսակ կամ լրումն ամենայնի՝ հիմեալ կանգաղէ ՚ի սիրտս զմարտուն բարոյականութիւն : Ի դուգախառնութենէ այսց ներգործութեանց բարեկրթութեան ծաղէ այն ներդաշնակութիւն ՚ի մտաւոր բնաւորութիւնս մարդոյ, այն հաւատարակչիւր գեղեցկադասութիւն ՚ի մէջ մտաց՝ իբրու դատաւորի, և կամայ՝ իբրու գործակատարի, հանդերձ օժանդակութեամբ շնորհաց, որ յերկնից ՚ի բարձանց առաքի մզ ՚ի ձեռն խրատուց երկնասպարգեւ մերս կրօնի :

Առ այս իսկ ահա ազգաշահ կենցաղօգուտ վախճան կառուցեալ է ՚ի Մոսկով ՚ի բարեհալի բարերարաց անոն պայծառ Տա-

ներն Լազարեանց (1) և սոյն այս հայկական ճեմարան Բրեւերեան լեզուաց, առ 'ի հրահանգել զմանկունս Հայոց յամենայն աղջս կըթ-
թուլթեանց յօգուտ և 'ի պայծառութիւն մերս Հայրենեաց :

'Ի պէտս կառուցման հոյակապ դամարձակիս այսորիկ, և վա-
սըն բազմատեսակ տանց և բնակարանաց ամեն պատկանելոց, վասն
շինուածոց, և մայր դումարովն դրամոց առ 'ի դարման տանել ճե-
մարանիս և 'ի հաստատել զնոր ապարան Եւրոպական և Ասիական
լեզուաց, աւագադորձ բարերարքն Լազարեանք՝ հիմադիրքն և
ժառանգք նոցա՝ սկսեալ 'ի 1813 ամէ մինչ յառաջակայ ամս 1830
նուիրեալ են յառաո զանձուց իւրեանց աւելի քան զինն հարիւր
հազար ռուբլիս (900,000) կայսերական թղթադրամ (աւիւհայի) (2) :
Գործք արդարեւ արժանաւայել միմայն ճշմարիտ Հայրենասիրաց և
սոցաշէն Դիւցազնաց : Հիմարկութիւն գաղատոտաշէն ճեմարանիս
ըստ վճուց զլիաւոր կառավարութեան տեղւոյս՝ սկսեալ է և վճար-
եալ յընթացս 1813 և 1814 ամաց ըստ ընտիր և խնդատեսիլ
ձեակերպութեան ճարտարապետաց : Իսկ մեծահանդէս դասատու-
ութիւնն 'ի ճեմարանիս՝ անմոռաց 'ի դարապատում գրութիւնս
ազգիս, սկսաւ 'ի 1816 ամի : Յայսմ երջանիկ ժամանակէ հետէ
մինչ յայս ամ տեսան՝ յընթացս չորեքտասան տարւոց տրձակեալ
են ոստի աշակերտք թուով իբր 309 : Մշտնջենաւոր հաստատու-
թիւն ճեմարանիս ամենեւին յապահովս է կացուցեալ առատապարզե-
տրովք և արդեամբք, ևս և անդուլ հոգատարութեամբ 'ի Տէր
հանգուցեալ առաջին սխրագործ հիմադրաց և բարենախանձորդ
փութաջան ժառանգաց Տեսրց Լազարեանց : Իսկ զչնորհալիս պը-
տուղ ճեմարանիս ամենայն ուրեք հասր է տեսանել յերակտամեծար
և յարժանաւոր աշակերտս սորին • որք ամենայնիւ կարեն առաւե-

(1) Օ այս մահաւորութեանց՝ Խաբաթեանց Բաշա
հաւրէն համայնաց առաջին հայնն 'ի հայեբարար պարագրքին (հա-
մաւ) աղեւտմանութեան, յորում հիշէ Լազարեան, գրել մշա 'ի հայունս
Լազարեանց • զի զմահաւորութեան չէ արժան էր իւր հոգորդել :

(2) Մի առաջին Խաբաթեան առաջին արժէ աշխատէր էրէս դո-
տուլ համայն • ըստ որոյ յնշեալ գործարդ ըստ հաշուն գրամոց համայն
լինէ երէտ միւրն և էօլն հարեւր հազար (2, 700, 000) դոտուլ :

լոււ զպատիւ տեղւոյն, ուր ընկալանն զիւր[թու]թիւն առ 'ի մտանել յասպարէզ արդիւնակատար ծառայութեան Հայրենեայ և համալս-
ղեայ իւրեանց :

Ճեմարանս այս դտանելով այժմ 'ի ներքոյ բարձրագոյն հո-
վանաւորութեան Օգոստոսիայլ Ապսեր, ունի զամենայն կարևոր
հնարս և զամենայն բարեպատեհ միջոցս առ 'ի մարդել և հրահան-
դել զնորահասակ մանկունս . այժմ հորդեալ է աշակերտաց մերոյ
ճանապարհ յետ աւարտելոյ աստ զընթացն ուսման՝ ըստ օրինաւոր
հարցաբանութեանց հանդերձ արժանապատի վկայականօք ճեմարա-
նիս՝ մտանել 'ի կայսերաշէն Համալսարանն (ռւնիւէքսթէթ), և անդ
արժանանալ արքայական աստիճանաց և պատուանշանաց յուսուֆտ-
կան մասին : Ապա ուրեքն բարեգործութիւնք պայծառ Տանս Լա-
զարեանց թէ յօդուտ Տէրութեան և թէ 'ի բարեբախտութիւն
բոլոր ազգին Հայոց, անկշռելի են և յաւերժական յիշատակաց
արժանի . զի բոց է արդէն դուռն վասն Հայոց, որք միանդամ
գիտութեանն ցանկանս պերճանալ դանձուք և ձրիւք, և կազմեալ է
վասն նոցա ձեռամբ ազգասէր Տերանց սեղան ձրիաբաշխ ուսման
և անսպառ ողորմութեան : Սոյն այս ճեմարան էր, որ զարթոյց 'ի
սիրտս հայոց զաշխոյժ ցանկութիւն առ կենսագործն լուսաւորու-
թիւն, առ թաղուհին ամենայն առաքինութեանց . այս ճեմարան
եղև, և այժմ իսկ է շարժառիթ և օրինակ կառուցման և բազմա-
պատկութեան դպրոցաց յայլևայլ քաղաքս հայոց :

Յառաւել պայծառութիւն ճեմարանիս՝ բարձրագոյն հրամա-
նաւ Տէրութեանն՝ 'ի Սանկտբերլլուրկ յառանձին ժողովի Նախա-
րարութեան (սթիքթի) ազգային լուսաւորութեան՝ յօրինեցան կար-
գադրութիւնք վասն Լազարեանց հայկական ճեմարանին Արևելե-
եան լեզուք, որք այժմ 'ի գիտութիւն ամենեցուն 'ի լոյս ընծային
տպագրութեամբ, տրոհեալք կարգաւ 'ի չորս գլուխս բանից և 'ի
բաղում հատուածս հանդերձ վերջադաս յարադրութեամբք : Յօ-
րժամ բացեալ լինի պարապատեղի, համեմատ ներքոյ գրեալ կանո-
նաց ընկալեալ լինին 'ի ճեմարանս յաշակերտութիւն՝ 'ի սահմանա-
դրեալ ժամանակի՝ մանկունք հայոց յաղքատաց և յորբոյ անտի,
որ վարժին և դարմանին ծախիւք բարերար իշխանացս, ևսև ըստ

վճռելոյ ճեմարանիս մտանեն աստ թողականու աշակերտք, որք ըստ ասորադաս կանոնաց հատուցանեն վասն դասառութեան զլախաւոր տարեկան ուսման :

Այսուհետեւ որք միանգամ ՚ի մերայնոց ունին զբաւական կարողութիւն վիճակի, պարտին մատուցանել զաւակաց և ազգականաց իւրեանց զծայրագոյն երջանկութիւնն լուսաւորութեան՝ յանձնն արարեալ քնոսա ՚ի դաստիարակութիւն ճեմարանիս, ուրանօր ընդ հրահանգութեամբ խոհական դաստիարակաց՝ շտեմարանեալ նոցա զհոգեւելոյս ուսմունս և զգիտութիւնս ևսն զբարի կրթութիւնն ՚ի բարոյական մասին, անշուշտ ունիցին զզէպ բարեպատեհ և զերաւունս արժանանալոյ արքայական պատուանշանաց ՚ի զանազան պաշտօնատարութիւնս Տէրութեան : Եւ այսոնք ամենեցուն և արդէն հաւատեօք իսկ ծանուցեալ, թէ որչափ բազում են ճեմարտիւ կրթեալ արժանապարզ և առաքինագործ անձինք, այնչափ ևս առաւել պատիւ է այնմ հասարակութեան, յորում ծաղկին այդպիսի բարեկիրթ անդամակիցք :

Ոչ շատացեալ այսչափ բազմաոտեսի բարեկարգութեամբք ՚ի պայծառութիւն ճեմարանիս մեծերոկոտ Բարերարքս, փոյթ կալան յառաւելագոյն բարեկարգութիւն և ՚ի բարեշինութիւն նորին՝ վերստին նորօղել յայսմ ամի զասհմանեալն յառաջին աւուրց հետէ զխորհրդարանն, յորում ընտրեալ և փոխեալ լինին նորին անդամք : Եւ այժման վիճակի՝ Աթոռակալ այսր խորհրդարանի է Հռաքարծուն ճեմարանիս՝ պետական խորհրդականն (Բարադէ Խալէֆէ) և Ապետն Յովհաննէս Յովակիմեան Լազարեանց : Գործօնեաց անդամն այժմ են, Կառավարին ճեմարանիս պետական խորհրդականն և Ապետն Խաչատուր Յովակիմեան Լազարեանց . Գանդապեան (Գօլթէֆէ) և Ապետ Դադարոս Յովակիմեան Լազարեանց . Թանգանթական զօրապետն (Դալա) և Ապետ Յովհաննէս Յովհաննեսեան Արապետեանց . Զօրագլխապետն (Ճեմալ Դալա) Պաւլոս մովսեսեան մելիքեան . Կարգավարն ճեմարանիս և Ապետն Ծայրագոյն Միքայէլ Արդապետ Սալմիթեանց . Արաւուսուսուս ուսուցիչն (Գրօֆէնօր) Յովհաննէս Թէոդորեան Կրաւուզէ : Կորդ ևս այժմ ընտրեցան անդամք զօրագլխապետն և Ապետ Դաւիթ Յարութեան Տիւննեանց . Զօրագլխապետն իշխան (Էլ-

Դեպք) և Ռափետ Դաւիթ Սիմոնեան Ռեամբլիքեանց, որոց և որդիք և սպգականք դտանին այժմ 'ի թիւս Թոշակատու աշակերտաց 'ի Ճեմարանիս :

Խորհրդարանն 'ի գործ զնէ զամենայն հնարս ջանից առ 'ի սպաճառացուցանել զՃեմարանն յամենայնի, և առ 'ի ծաղկեցուցանել զնորոգ հաստատեալ տպարան սորին արևելեան և եւրոպական լեզուաց : Ճեմարանս ունի այժմ զքսան և զերկու ուսուցիչս և զվարժապետս, բայց յայնչանէ և զայլ պաշտօնատարս ըստ արտաքին տընտեսական կառավարութեան, որոց 'ի սկիտս կարգեալ կայ առանձին տետեան առ 'ի առնել անդ զհամարակալութիւն, զօրադրութիւն և զգործարարութիւն զանազան զրուածոց :

Թիւս ուսանողաց այժմոյս 'ի Ճեմարանիս, ձրիավարժ, Թոշակատու, կիսաԹոշակ և երթեւեկ աշակերտաց՝ հասանէ յհարիւր, որք ըստ տնօրինելոյ Խորհրդարանին արձակին յիւրում ժամանակի և նորքն ընկալեալ լինին : 'Ի համարոյ սոցա են և 35 յառաջատուն աշակերտք յաղգէս հայոց, որք դարմանին ծախիւք Տեարց Լազարեանց, բայց յորոց դտանին և ութ բարեկիրթ ուսուցիչսք (սրահան) կայսերական Համալսարանին Մոսկովայ, որք էին որդեգիրք Ճեմարանիս, և այժմ իսկ խնամին աստ սորին ծախիւք՝ առ այն վախճան, զի ուսուցանելով այժմ 'ի սորին և 'ի միջին դասատունս, պատրաստեցեն զանձինս յապա ժամանակի լինել քաջավարժ դաստիարակս և ուսուցիչս մանկանց յայլեայլ զպրոցս աղգին : Թիւ ձրիավարժ որդեգրաց սահմանեալ է երեսուն, կամ առաւել՝ քառասուն : Իսկ վիճակ նոցա այսպէս է տնօրինեալ, զի քսան կամ երեսուն մանկունք լիցին որդիք աշխարհականաց, որոց լրացուցեալ աստ զընթացս ուսման, յետոյ ըստ կամաց և ընտրութեան իւրեանց մտցեն 'ի վիճակ քաղոքական, զինուորական, կամ թէ եկեղեցական :

Իսկ տասն մանկունք լիցին միշտ որդիք աղքատ քահանայից կամ սարկաւազաց հայոց, որպէս զի յետ կատարելոյ սոցա զընթացս ուսմանն՝ առանց ինչ պատճառանաց հարկաւ յանձն առցեն զեկեղեցական վիճակ, քահանայական և վարդապետական : զի այսու օրինակաւ լոյս զխտութեանց ծաւալեցել յեկեղեցականս մեր, և 'ի սոցունց առ աշխարհականս : զի բովանդակ պատմութիւն աղբիս

ուսուցանէ մեզ անխաբ, թէ ՚ի սկզբանէ և այսր ամենայն հողերը և գիւնական լուսաւորութիւնք յեկեղեցականաց մերոց սկսեալ և ծաւալեալ են յաշխարհականս և ՚ի ժողովրդականս :

՚ի ճեմարանս ընկալեալ եղեն, և այժմ իսկ դասնին մանկունք ՚ի հայոց բնակիւոյ ՚ի զանազան քաղաքս Ռուսաստանի, իմա ՚ի Սանկտիդերսպուրիոյ, ՚ի Մոսկովայ, յԱսորականաց, ՚ի Ղզլաբայ, ՚ի Մոզոուկայ, ՚ի նոր Նախիջևանայ, ՚ի Ղրիմի, ՚ի Գրլուդրիոպօլսէ, ՚ի քաղաքայ Պեսարաբիոյ, ՚ի Արաստանէ, ՚ի Կոստանդնուպօլսէ, և յայլ քաղաքաց Տաճկաստանի, ՚ի Պարսկաստանէ, ՚ի Հայաստանէ, յԱլեքսանդրէ, յԵրեւանայ, ՚ի Հին Նախիջևանայ, ՚ի Սպահանէ, ՚ի Զուլայէ, ևս և ՚ի Հնդկաստանէ, ՚ի Վալիաթայէ, և այլն :

Ապաքէն արհեստք և զիտութիւնք ամենայն ուրեք ծաւալեալ դասնին այժմիցս . ամենայն ազգ և ամենայն երկիր զնոցայն փութան զգեւոր յանձինս զլուսաւորութիւն . ևս Հայաստան մին յերեւել և ՚ի շրջ Հին թագաւորութեանց անտի՝ թող պէնսցիլ այսուհետեւ որպէս երբեմն ՚ի Հին ծաղկեալ դարս իւր՝ բազում ուսումնաւորք և խնամատէր անձամբք, որոց անժխտելի աւհաւատ չեայ կարէ լինել ճեմարանս այս :

Ահա այն ամենայն՝ զոր ինչ թելադրեաց մեզ հայրենասիրութիւնն ասել զկրթութենէ ողջամիտ դատողութեամբ : Ահա այն ամենայն գերազանցութիւնք, շահեկանութիւնք և բարիք, զորս դանձել ունի անձին մարդն ՚ի ձեռն բարի կրթութեան : Ապա մնայ այժմ մեզ զորոցս և ձեզ ընթերցողաց, զի ձօնեցուք զենկանուէր ողօթս առ ամենաբարձրեալն Աճ, որ շնորհօք մարդասիրութեան իւրոյ պահեալ ունի զմեզ մինչև յայս կէտ ասպարիկել մերումս կրթութեան . հեղցուք առաջի մեծի Կայսերն Ռուսաց և մերս Հայաստանի՝ դաստնաման գոհութիւն սրտի, որ տարածեալ ունի զթեւս խնամոյ իւրոյ ՚ի վերայ ազգայոյս ճեմարանիս . բացյուք զխորս սրտի մերոյ առաջի հանդուցեալ և կենդանի բարեբարոցս Լազարեանց, և յայտնեցուք նոցա զմերս զանազաւ երախտազիտութիւն և զկարողութիւն ՚ի Տեսանէ Աստուծոյ պարգևել նոցա զղորութիւն և զկարողութիւնս առ ՚ի լուսաւորել զեականութիւն միտս մեր . և ՚ի տրիտուր անկշռելի խնամոյ նոցա խոստացուք ոչ խնայել ինչ մեր ցիւրջին շունչ կենաց վասն ծաւալուն մերս սիրելի Հայրենեաց՝ Ազգի և Հասարակունի :

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

՚ի Մոսկով կառուցեալ Տեարց Լազարեանց
Հայկական Ղեմարանին արեւելեան լեզուաց:

Գ Լ ՈՒՒ ԱՌԱՋԻՆ .

Թորինուած, Նստատակ և հանրական Հիմունք .

§ 4 .

Տեարց Լազարեանց Հայկական Ղեմարանն Արեւելեան լեզուաց՝ Կառուցու
որ գտանի ՚ի ներքոյ բարձրագոյն հովանաւորութեան կայսերն Ռուսիոյ Տէմարա
սաց, կառուցեալ է ՚ի Մոսկով ՚ի ներգործական ներքին խորհրդաւն .
կանէ ՚ի հրամանատարէ և յԱպետէ յիշխանապետէն Թովհաննու
Եղիազարեան, և յեղբօրէ նորա յիշխանապետէն Թովակիմայ Եղիա
զարեան Լազարեանց ՚ի 1816 ամի, և յապահովէ կայուցեալ յա
պագայ ժամանակս տրովք երկուց եղբարցս այսոցիկ և ժառանգաց
սոցին, որպիսի են մայր գումարն դրամաց, շինուածք և այլ կերտ
ուածք պատկանեալք Ղեմարանիս . որոց վինն ըստ հասարակաց հաշ
ուի տարածի ընդ ամենն յամի 1830 մինչ յինն հարիւր հազար ռուպլիս
Յանմուաց յիշատակ բարեբարացն և վասն գերօրինակ օգտի հա
սարակաց սխրագործութեան նոյա, ուսումնարանս այս ըստ բարձ
րագոյն հաստատեալ օրագրոյն (Ժառանգ) ՚ի 1828 ամի մարտի ամ
սոյ՝ Նախարարակոյտ Ժողովոյն (Ժողով) որ յազապս բարեկարգու
թեան ուսումնական դպրոցաց, անուանի Տեարց Լազար
եանց Հայկական Ղեմարան Արեւելեան Լեզուաց:

3

5443 6166
A904

§ 2.

Նպատակ
Ճեմարանին • Նպատակ ճեմարանին կայանայ յայնմ, զի առմատուոցէ մանկանց զամենայն կարեւոր միջոցս առ ՚ի կրթել և հրահանգել նոցա ՚ի գիտութիւնս, յորոց ձեռն կարասցեն պատրաստել զանձինս առ ՚ի մտանել յարքունի պաշտօնմունս թէ ՚ի զինուորական և թէ ՚ի քաղաքականս : Գլխաւոր նպատակս այս պարունակէ յինքեան զերկու այլ մասնաւորս . նախ՝ զտեսական և զգործնական ուսմունսն Արեւելեան լեզուաց առ ՚ի պատրաստել զթարգմանիչս ամենեւին հարկաւորս, ՚ի պատճառս կապակցութեանց՝ զոր ունի Տէրութիւնս այս ընդ այլոց ասիական տէրութեանց : Երկրորդ՝ արեւելեան ճեմարանս այս իբրեւ գլխաւոր կենդրոնեան տեղի ՚ի մէջ աղգին հայոց, յարաբերութեամբ առ այլ հայկական դպրոցս ցրուեալս ՚ի ռուսաստան, համարի Սերմիարան իմն առ ՚ի պատրաստել զուսուցիչս կամ զվարժապետս, որոց ամենայն ուրեք պէտս ունին այդպիսի դպրոցք . իսկ վասն քրիստոնէից հայկազնեայ Լուսաւորչակոն հաստատեցելոյ՝ պատրաստել զքաջուսումն պաշտօնեայս սրբոց Եկեղեցւոց : Բայց յայսմանէ՝ ճեմարանս ՚ի գործ դնէ զամենայն կարելի հնարս առ ընդարձակել զգիտութիւնս Արեւելեան լեզուաց և ՚ի քաղմացուցանել զտեղեկութիւնս զԼսիական ազգաց և զաշխարհաց :

§ 3.

Օգուստ
Ճեմարանին • Մանկուք հայոց, որք բնակին ընդ հովանաւորութեամբ Տէրութեանն ռուսաց և ցույցանեն զճերմոհանդէն հպատակութիւն երկրորդական իւրեանց հայրենեաց՝ ընկալեալ զկրթութիւն յազգային կենդրոնեան դպրոցին, ՚ի սուղ ժամանակի կարեն ընտանեալ ընդ բնիկ աղգին ռուսաց : Ի հարաւակողմանս պիսպէս քաղաքաց Տէրութեանն և ՚ի նորոգ նուաճեալ դաւառացն Հայաստանի, ևսն յայլ հեռաւոր կողմանց, որքիք հայոց պիտի ժողովին ՚ի ռուսաստան : Պարտեզս այս գիտութեանց ունի յինքեան զսերմունս, յորոց վաճառականութիւնն և քաղաքական վարչութիւնք ընդ Լսիական ազգաց՝ կարեն հնձել զպտուղս իւրեանց : Որոչ պպացոյց կարէ լինել այն, զի յօրէ կառույման անտի ճեմարանին ՚ի 1816 ամէ մինչ ցայս 1830 ամ ՚ի միջոցս 14 ամաց՝ արձակեալ են աստի թուով

իբր 309 աշակերտք : Եւտ աւարտման ընթացից ուսման իւրեանց
 'ի ճեմարանիս, 49 աշակերտք օրինաւոր հարցաքննութեամբ արժա-
 նացեալ են կոչման փոքր և մեծ ուսումնասիրաց (սեփական) և գո-
 րծաւոր մոսկովայ կայսերական համալսարանին : իսկ այլք մոտեալ
 են 'ի բարձրագոյն և 'ի ղինտորական պաշտամունս, ոմանք ևս յանձ-
 նատաճ գունդն կայսերական : Բաց յայսցանէ բազումք լեալ են
 բարեկիրթ քաղաքացիք, և այլք 'ի զանազան զպրոցոյ են դասա-
 տուք և տարածեն ղլուսաւորութիւն 'ի մէջ համազգեսաց իւրեանց
 'ի զանազան քաղաքս Տէրութեան :

§ 4 .

Ճեմարանս այս ըստ իւրուեջն վսեմական նպատակի, գործը առան Գլխաւոր
 ձին իմն տեսակ իբր Արևելեան Ուսումնարան, կառուցեալ յօգուտ հաս-
 տէրութեան և 'ի բարեբախտութիւն ողջոյն ազգի միոյ, լինելով (հասկանալի)
 ընդ կայսերական բարձրագոյն հովանաւորութեամբ, զօրութեամբ
 բարձրագոյն հրովարտակի տուելոյ 'ի մեծ կայսերէն յԱղէքսանդ-
 րէ առաջնոյ 'ի 30 աւուր յունիսի 1825 ամի, կայր ընդ գլխաւոր
 և անմիջական հոգատարութեամբ զօրագլխապետին (հեղինակ) թըն-
 դանօթական զօրաց Կրաֆ Ալէքսէյ Անդրէասեան Արախէի . իսկ
 այժմ ըստ զօրութեան բարձրագոյն պարզեւագրոյն ըստ վճռոյ ինք-
 նակալ Կայսերն տուելոյ յանուն Նախարարին (սեփական) ազգա-
 յին լուսաւորութեան 'ի 19 օգոստոսի 1827 ամի, ըստ օրինակի այ-
 լոյ ուսումնական զպրոցաց գտանի 'ի ներքուստ ընդհանուր վերատես-
 չութեան նոյն Նախարարին ազգային լուսաւորութեան . և ևս ըստ
 բարձրագոյն հաստատեալ օրագրութեան նախարարակցոյ ժողովոյն
 (սեփական) 'ի 1828 ամի, որ յաղաքս կարգադրութեան ուսումնական
 զպրոցաց, յանձնեալ է գլխաւոր իշխանութեան Աջակցի Նորին
 Կայսերական Մեծութեան զօրագլխապետին հեծեւազօրաց Աղէք-
 սանդրու Քրիստափորեան Պէրէնտորֆի :

§ 5 .

Ճեմարանս ունի զառանձինն հոգաբարձու 'ի տոհմէ հիմնադր-
 րաց Տեառց Լալարեանց : Զպաշտօն և ղկոչումն հոգաբարձուի
 կրէ այժմ յանձնին անդրանիկն 'ի ծնունդս Թովակիմայ Եղիսայ-
 անի :

րեանց Պետական խորհրդականն (աբախէն առէնէն) և Ասպե-
տըն Յովհաննէս Յովակիմեան Լաղարեանց . իսկ 'ի պակասիլ տոհ-
մին Լաղարեանց ընկալցի զիտուֆն զայս մին 'ի մերձաւորացն տը-
գականաց նոցա 'ի հայոց դաւանութենէ . եւ թէ աղբականք ևս պա-
կասեցին երբէք, յայնժամ կարգեսցի Հոգաբարձու՝ ոմն յողբէն
հայոց կամօք և ընտրողութեամբ վիճակաւոր Արքեպիսկոպոսին
հայոց բնակելոց 'ի Ռուսաստան :

§ 6 .

Պաշտօնա- Ճեմարանս բաց 'ի Հոգաբարձուէն ունի ևս զԿառավարիչ (աբ-
ախէն ճէմ- բէսբօբ) . զԿարգավար (աբսբօբ) . զԱ երատեսուչ (բնաբսբօբ) . զօրէնսու
բնէն . սոյցս յեկեղեցական անձանց, զդաստոռս, զաւագ և զերտներ ուսու-
ցիչս, զվերակայուս (աբաբիբաբէն), զհմուտ բժիշկ, զտնտես՝ որ միան-
գամայն է զործադրող (էնէնո-աբօբ) . զատենադպիր, զճամբարակալ
(պո-սալսբ) . զգատաբնինչ գրոց (շէնո-աբ) . և զկառավարիչ տպաբա-
նին իւրոց :

§ 7 .

Թիւն դա- Ղաստառք 'ի Ճեմարանիս են աստիճանաւորք կայսերական Հա-
աբախէնայ, մալսարանին մոսկովայ և այլոց Թագաւորական դպրոցաց . իսկ վա-
նայոց սըն դաստառութեան հայկական Աստուածաբանութեան, Փիլի-
սոփայութեան, Տրամաբանութեան, Հայկաբանութեան, և այլն ,
պաշտօնա- զտանի 'ի Ճեմարանիս ծայրագոյն Միքայէլ Արքեպիստն Սալան-
աբսբօբ, ճեմար- թեանց յաջորդն Մոսկովայ հայոց եկեղեցեաց, որ միանգամայն է
ճեմար- ևս Կարգավար (աբսբօբ) բովանդակ առարկայից 'ի Ճեմարանիս, զոր-
ճօնեայ Անդամ խորհրդարանին, և դատաբնինչ հայկական դրոց
ճեմար- տպագրելոց 'ի Մոսկով : Բաց յայսմանէ Ճեմարանս 'ի գործ դնէ
ճեմար- զամենայն կարևոր հնարս առ յաշակերտաց անտի ձառնաստելոց զիւր
ճեմար- սեփհական ուսուցիչս, որք ըստ իւրեանցն ընդունակութեանց ըստ
ճեմար- վճռելոյ խորհրդարանի և հոգաբարձուի՝ կարգին 'ի պաշտօն վար-
ճեմար- ժապետի : Ասան աշակերտաց վարձեալ լինին ևս վերակացուք յա-
ճեմար- լաղբեաց . այժմ բոլոր աստիճանաւորք յուսուֆիական մասին են
ճեմար- թուով իբրև 22, և բաց 'ի սոցունց 'ի անտեսական մասին դտանին
բաւական անձինք սպասաւորաց :

§ 8 .

Առաւելաբար ըստ մասին բարեկարգութեան թէ ներքին Եւրոպայի
հանգամանայ և թէ ուսումնականին կամ թէ տնտեսականին՝ յանձն առնող
նի վերահասութեան խորհրդարանի (սովետ) չորում հոգաբարձուն շահութեան
ճեմարանի առաջին առնէ զառաջին անձն և է Լիթուական և ըստ
նորին առաջագրութեանն ընտրեալ լինին անդամք խորհրդարանին ։
Առաւելաբար ճեմարանիս, Կարգավարն, Աւերտեսուէն, երկուք
յաւագ ուսուցչաց և երկուք ՚ի հրաւիրելոց ՚ի ճողաց անտի կամ
յաղգականաց աշակերտաց, անուանին ներգործող Լիւդամք ։ Այսն
բարեկարգութեան գործոց խորհրդարանին՝ կարգեալ լինի Լուե-
նադպիր ոմն յաւագ ուսուցչաց և կամ ՚ի պաշտօնատարաց ճեմա-
րանիս, ըստ սահմանելոց խորհրդարանին և հոգաբարձուի ։ Հա-
մարտ նպատակի ճեմարանիս ընտրէ խորհրդարանն զպատուանուն
և զներգործող անդամն յայնպիսի անձանց, որք զբաղխապէս դա-
մարձակի յայսնի լեալ իցեն բանագիտութեամբ, ուսումնասիրու-
թեամբ, հմտութեամբ յարեւելեան լեզուս, կամ ընծայաբերու-
թեամբ յօգուտ այսր ճեմարանի ։

§ 9 .

Ծայրագոյն Պատրիարքն կամ Կաթողիկոսն ամենայն հայոց է Պատրիար-
պատուանուն և առաջին Լիւդամ, վիճակաւոր Լիւթեպիսկոպոսն նոն (հո-
հայոց Ռուսաստանի, Աւրաստանի, և Պետաքապիսի կն անիովիս շահութեան) ան-
պատուանուն Լիւդամք ։ Ընտրելոց ՚ի պատուանուն և ՚ի ներգործող
անդամն տուեալ լինին տպեալ վկայադիրք հանդերձ ստորագրու-
թեամբ հոգաբարձուին և խորհրդարանի ։ Լիւդամքն համեմատ իր-
ման իւրեանց պարտաւորութիւն դնեն անձանց հոգալ զօգուտ և
զյառաջադիմութիւն ճեմարանի ։

§ 10 .

Հանրական պաշտօն խորհրդարանին է քննութիւն առնել վա-
սէն ուսումնատուութեան ՚ի ճեմարանիս, կարգել զառարկայս յիւ-
րաբանիւր դաստան, զեղանակն դասատուութեան, զմատենան, հանդի-
սորս պարտին պարտալիլ աշակերտք, ըստ օրինակի այլոց ուսումնա-
կան թաղաւորական դպրոցաց, ընդունել ընդ աշակերտս և կար-

գաղերէլ զԺամանակն տարեկան ուսման, սահմանել արձակելոց 'ի ճեմարանէս աշակերտաց զստիճանս, տնօրինել զլիտոցս վիճակի նոցա վկայագրութք և բաշխողութեամբ զանազան պորդեաց : Խորհրդարանին անկանի առնել զամենայն ընդհանուր տեսչութիւնս ըստ զանազան մասանց ճեմարանիս, հայթայթել զամենայն հարս առ 'ի պայծառացուցանել զայն, և 'ի գործ դնել զամենայն ճիւղն հարկից առ խախնել և 'ի բաց խլել անտի զամենայն օրինազանցութիւնս և զանկարգութիւնս : Յանձնի և ևս խորհրդարանին կատարելագործել զեղանակն դասաւորութեան աշակերտաց, զի թեթեւաբեռն յառաջադէմն լիցին նորա . նա ևս հոգալ ճիշտ պահպանել զըրբազան Բարոյականութիւն և զմաքրութիւն վարուց յանձնին աշակերտելոց :

§ 41 .

Ժողովուրդն
ման խորհրդ-
արանին .

Խորհրդարանն ժողովի միանգամ յեօթնեկի, կամ աւելի ևս եթէ հարկաւոր լիցի . իսկ 'ի բացակայութեան հոգաբարձուն ընդ նախագահութեամբ կառավարչին կամ երկրպագոյն անդամոց, առնէ վերահասութիւն ամենայն գործոց պատկանելոց ճեմարանիս :

Չընդհանուր և զմասնաւոր ժողովմանն վերատեսուչն և ատենադպիրն առնեն զօրագրութիւնս, որք յետ հաստատութեանն ածին 'ի լրուծն գործադրութեամբ : 'ի Ժամ բացակայութեան հոգաբարձուն՝ զԺողովմանէ Խորհրդարանի տուեալ լինինմ համառօտ բովանդակութիւն հանեալ յօրագրութեանց, որպէս զի նա հաստատեսցէ զայնս :

§ 42 .

Յաւաքե-
լուրէնս
հոգաբարձ-
ուն առ
բարձրագոյն
մեծարար .

Հոգաբարձուն ընկալեալ 'ի կառավարչն զօրինեալն 'ի վերատեսչէ զմասական ծանօթութիւնս անցից, առաջի առնէ յայնցանէ յամենայն ամի բարձրագոյն մեծաւորաց՝ զընդհանուր հաշուէզիր վիճակէ ճեմարանիս և զնորանոր առաջադրութեանց, առ բարբառագոյն . և որ յառաջադիմութիւն ճեմարանիս հարկաւոր համարելոց :

§ 43 .

Որպիւր
հոգաբարձ-
ման կողմէն

'ի ճեմարանս յայս ընկալեալ լինին վասն բարեկրթութեան հոգաբարձման մանկունք ամենայն վիճակի հայոց, որք գտանին ընդ հովանաւորու-

Թեամբ տէրութեանն Ռուսաց, ևս և յայլոց ազգաց յաղնուակա- նայ և յաստիճանաւորաց . նոյնպէս թոյլ տուեալ լինի այլոց ազա- տավիճակ մանկանց աւսուել զուսուսն ի ճեմարանս : Հոնս հա-
րէն հասնելն
ճեմարանն .

§ 14 .

Ի ճեմարանս յայս մտանեն վասն ուսումնառութեան, նախ Զբնաւարժ, երեսուն կամ թէ աւելի՝ քառասուն մանկունք ի հայոց լուսաւոր- չակրօն դաւանութենէ . որոց տասունքն հարկաւ պարտին լինել որ- զիք աղքատ քահանայից կամ սարկաւազաց . և ինքեանք քահանայա- ցուք կամ վարդապետացուք . իսկ մնացեալքն որդիք աշխարհակա- նաց . սոքա ամենեքեան ձրի խնամին ծախիւք Բարերարաց ի կտա- կաւ աւանդեալ գումարէ գլումոյ անտի, և յայլոց եկամտից ճեմա- րանս : Թիւն ձրիաւարժ աշակերտաց կարէ աճել ըստ հանգամա- նաց ճեմարանս : Զնոսա ընտրէ խորհրդարանն ի թուոյ յառա- ջագոյն որոշելոյ ի տանէ աղքատ քահանայից, սարկաւազաց և չը- քաւորաց և յորբոյ, որք պարտին լինել առողջ մարմնով ըստ կազմ- ուածոյ անդամոց և ընդունակութեանց մտաց . յորոց ի հաստա- տութիւն պարտաւոր են ծնողք նոյին կամ ազգակիցք կանխաւ առա- ջի աւանդել ի խորհրդարան ճեմարանս զօրինաւոր վկայադիրս թէ յեկեղեցական և թէ ի քաղաքական կառավարութեանց տեղեացն կամ ի պատուաւոր անձանց հասարակութեանն քաղաքին ստորա- զրեալս : Զմտանել ձրիաւարժ աշակերտաց հաստատեն հոգաբար- ձուն և խորհրդարանն, և ըստ ծանուցանելոյ նոյին առաքին ման- կունք ի ճեմարանս յիւրում՝ նշանակեալ ժամանակի : Երկրորդ՝ ճեմարանս ընդունի զլիաթոշակ՝ զլիաթոշակ և զերթեկե աշա- կերտս յամենայն ազգաց, որք վասն միոյ կամ կէս տարւոյ յառաջագոյն տան զսահմանեալ չափաւոր թոշակն վասն ամենայն պիտոյից և հար- կաւորութեանց իւրեանց, առանց ամենայն բարձման կամ պակաս- ման հաշուին :

Ծանօթութիւն Թ . Թիւն ձրիաւարժ, լիաթոշակ և կիսա- թոշակ աշակերտաց ըստ տանելոյ բնակարանաց կարէ տարածիլ մինչ ի 100 և աւելի ևս ըստ անտեսութեան հոգաբարձուն և խորհր- դարանս : Բ . Զբնաւարժ և թոշակատու աշակերտք կայուցանեն զերկուս ինքնուրոյն երամս, որք զետեղին յառանձին սենեակս և

իւրաքանչիւր երամ ունի զիւրն առօրեայ վերակացու։ իսկ դաստառունքն, սենեակն դասակրկնութեան և սեղանատունն հասարակ են ամենեցուն։

§ 15 .

Մանկունք ընկալեալ լինին 'ի ճեմարանս 'ի 10 ամաց հասակէ մինչ 'ի 14, միանգամ 'ի տարւոջ 'ի սկիզբն տարեկան դաստասցու-
թեանց։ 'ի մտանելն մատուցանեն 'ի խորհրդարանն զաղերսագիրս և զվկայականս Ծ) զմկրտութենէ . Ը) զծննդենէ և Գ) 'ի բժշկ-
կէն Թէ արդարեւ հանեալ իցէ մանուկն զբնական և զպահպանողա-
կան ծաղիկ։ 'ի նոր մտանողաց պահանջի զի գիտասցեն զնախա-
դուռն զխտութիւնս 'ի քրիստոնէական վարդապետութեան, յըն-
թերցանութեան, 'ի դրութեան և 'ի Թուաբանութեան։ Կորամուտ
մանկունք կարեն մտանել 'ի միջին դասատունս ըստ հարցախորձու-
թեան, զոր առնեն դասատուք 'ի ներկայութեան վերառեսչին։ Պարտ
է կարգադրել այնպէս, զի աշակերտք նշանակեալք 'ի ստորին դա-
ստոուն՝ չիցեն պակաս քան զտասնամեայ, յերկրորդն մեծասանա-
մեայ, և այլն ըստ կարգի։

§ 16 .

Տասն ձրկալարժ աշակերտք ճեմարանիս, զինի աւարտման ուս-
ման իւրեանց անպատճառ պարտաւոր են ըստ տնօրինելոյ հոգաբարձ-
ուին և խորհրդարանին՝ մտանել 'ի հոգեւոր պաշտօն քահանայութեան
կամ վարդապետութեան հայոց եկեղեցւոյ . իսկ այլքն ըստ զօրու-
թեան կանոնաց Թաղաւորական դպրոցայ՝ ստանձնեն զպաշտօն ու-
սուցչաց յայսմ ճեմարանի, կամ յայլ դպրոցս հայոց ուստաստանի,
և ծառայեն անդ ըստ հասարակաց օրինաբրութեան՝ ոչ պակաս
քան զամս վեց։

§ 17 .

Վառապարիւն է անընդմիջական մեծաւոր ճեմարանիս, որ վերա-
հասնէ հասուն լինի ամենայն մասանց վառապարութեան։ Յայս կոչուին ընտ-
րի նա 'ի հոգաբարձուէն, որ և առաջի առնէ զնա 'ի հաստատութիւն
'ի բարձրագոյն մեծաւորաց։ Ընտրեալն յայս կոչուին ընդ գերազանց
վարուցն մաքրութեան, պարտի ևս ունել զբաւական տեղեկութիւնս

յարհետո գիտութեանց, զի մանրաքննին կարացէ գտնել զընդու նսկութեանց և զդատատուութեանց ուսուցչաց, և գառաջադիմութենէ աշակերտաց: Կառավարին պարտաւոր է բանիւ կամ գրով աղդ առնել հոգաբարձուին զեւրից և զմտից իրաց ՚ի ճեմարանիս և զկարգադրութեանց:

Ծանօթութիւն. ՚ի ներկայ ժամանակիս Կառավարին է երկրորդ որդին հիմնադրին վեհազնեայ Յովակիմայ, Պետական խորհրդականն (Կոմիտէի անդամ է) և Ապետն Խաչատուր Յովակիմեան Լազարեանց, որ ծառայէ առանց թողակի ըստ յատուկ ջերմեանդութեան իւրոյ միայն յօգուտ ճեմարանիս:

§ 18.

Աւերտեսուէն գոլով մերձաւորապէս օգնական կառավարին Աւերաւէ գտանի ընդ անխնայական իշխանութեամբ նորին: Աս պարտի լինել հմուտ յարհետո և ՚ի զանազան լեզուս, վսեմազոյն ՚ի վար կենաց, հաստատուն ՚ի քրիստոնէական կանոնս և զործակատար: Աս ուսուցչան է ցանկ ևս ՚ի ճեմարանի զգիտութիւնս ինչ, բայց ոչ խափանելով յայլոց պարտաւորութեանց իւրոց, և ընտրի ՚ի կառավարչէն, որ զեկուցանէ զնմանէ հոգաբարձուին առ ՚ի առաջարկել զնա ՚ի հաստատութիւն: Թէ երբէք պատահեցի բացակայիլ կամ հիւանդանալ կառավարչին, զտեղի նորա կալցէ վերատեսուէն:

§ 19.

Կառավարին, վերատեսուէն, դատաւոր քրիստոնէական վար Աւերաւէ դասկետութեան, աւագ և կրտսեր ուսուցիչք, նմանապէս և աստիճանաւորք ըստ տնտեսական մասին՝ ընտրին ՚ի խորհրդարանէ հայեցեալ յընդունակութիւն իւրաքանչիւրոցն և հաստատին ՚ի հոգաբարձուին: Դոլին օրինակաւ վճարի և արձակումն աստիճանաւորաց ՚ի ճեմարանէս:

§ 20.

՚ի պաշտօն վերակայութեան ընտրին անձինք փորձիւք ծանուցեալք ըստ վարուցն բարեբարոյութեան և լիացեալք հարկաւոր տեղեկութեամբք յարհետո և ՚ի գիտութիւնս, որք և զօրեսցեն ազատօրէն խօսել զաղղիացի կամ գերմանացի, կամ միով յարեւելեան

լեղուկաց անտի : Չ կնի կառավարչին և վերատեսչին՝ զլիաւոր պարտաւորութիւնք վասն բարեբարոյութեան վարուց իւրաքանչիւր աշակերտի՝ յանձն լինին վերակացուաց : Նոքա ՚ի պարտալ ժամանակս երբ ոչ զոյ դասատուութիւն, ևս և ՚ի ժամ՝ կրկնութեան և պատրաստութեան դասուց՝ անբաժան գտանին ընդ ձրիալարժ և թոշակատու աշակերտաց . ունին ընդ նոսա զհասարակաց սեղան կերակրոյ . ննջեն ընդ նոսա ՚ի միասին ՚ի մի և նոյն սենեակս ըստ աւօրեայ կարգապահութեան իւրեանց, և բարւոք քննեն զիւրաքանչիւր ընթացս և զգնացս նոցա : Աւերակացուք վարեն զօրական տոմարս զվարուց և ջանասիրութեանց որդեգրաց, յորմէ և յօրինեալ լինին շաբաթական յայտարարութիւնք վասն վերատեսչին, և յայնչանէ յօրինէ վերատեսչն զընդհանուր ծանօթութիւնս ՚ի պէտս կառավարչին և խորհրդարանի :

§ 21 .

Դիւանան . ՚ի պէտս տաճնադպրին և վասն կառավարման առ հասարակ ամեն ունի ճէմանայն համարակալական գործոց՝ ճեմարանս ունի զվիւանատուն, ըզբանին (անշահաւոր) . համարակալ և զԳրագիր : ՚ի դիւանատան յօրինին օրագրութիւնք թղթոց՝ որք առաքին անտի արտաքս և որ ընկալեալ լինին ՚ի ներքս . եւ համառօտաբար նշանակին յայնս բովանդակութիւնք իւրաքանչիւր թղթոց, թուահամարք սյնոցիկ, և օր՝ յորում ընկալեալ կամ առաքեալ լինին : Յայսմ իսկ դիւանատան պահպանի դիւանն գործոց և յուցակագիր նորին :

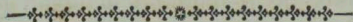
§ 22 .

Կարգուի . Տնտեսն (էփոսոս) ընդ տեսչութեամբ կառավարչին և վերատեսչին ունի ՚ի ձեռին զամենայն կալուածս ճեմարանիս . նա ևս ըստ արտաքին կառավարութեանն կատարէ նա զպաշտամունս գործադրի (էփոսոս) . նա պարտի դիտել հիմնաբար զամենայն ճշդութիւնս տնտեսական մասին : Ըրութիւնն, անշահասիրութիւնն և ջերմեւանութիւնն են զլիաւոր պարտաւորութիւնք նորա : Նա կարգի ՚ի խորհրդարանէ և գտանի ընդ նորայն իշխանութեամբ, ևս ընդ կառավարչին և վերատեսչին . ունի տալ պատասխանի զառձեռն պատրաստ դրամոյ, որք ծախին ՚ի պէտս սրաւորոյ և զայլ իրաց, որք

տուեալ լինին նմա և առեալ լինին ՚ի նմանէ կրկին յետս՝ ըստ ցուցակի և թուահամարոյ, իսկ առ բարեոք կառավարութիւն պաշտօնին տուեալ լինին նմա սահմանադրութիւնը ։

§ 23 .

՚ի Ճեմարանիս դտանի յառանձին տեղւոջ ինչ հիւանդանոց, ^{Հիւանդանոց} ^{Զեմարան} ընդ տեսչութեամբ հմուտ բժշկի, ուր և վասն հանապազօրեայ բաշխարդութեան հսկէ ՚ի վերայ հիւանդաց պաշտօնեայ ոմն (Գէյլաշէր) և տիկին մի, որ միանգամայն է վերակացու կտակելինաց ։ Զերկաւրաժամանակեայ յաւր Դճ դարմանին ՚ի հիւանդանոցիս, և յայտպիսի դիպուածս տուեալ լինի ծանօթութիւն ծնողաց կամ ազգականաց տկարացն ։

Գ Լ ՈՒ Խ ԵՐ ԿՐ ՈՐ Դ .

Ուսումնական կառավարութիւն ։

§ 24 .

- Նւարկայք զխոնական դաստոռունց ՚ի Ճեմարանիս, են սորին ^{Լեւոնյան} ^{Զեմարան} ։
- 1 . Քրիստոնէական վարդապետութիւն ըստ հայոց և ըստ ռուսաց դասնութեան .
  - 2 . Բարդախան և քաղաքական գիտութիւնք, որք են, Խ Տրամաբանութիւն և Բարդաբանութիւն . ք Քաղաքական պատմութիւն և Վիճակագրիտութիւն (Խաղաքական) ։
  - 3 . Բնական և Չափաբերական գիտութիւնք (Քիմիո Եւ Բնական Գիտութիւնք) . որք են, Խ Թուաբանութիւն, Երկրաչափութիւն . Եւրանիկանչափութիւն և Նուկեարայ . ք Բնագիտութիւն (Քիմիո) և Բնական պատմութիւն ։
  - 4 . Բանասիրական գիտութիւնք, քի, Խ Բերականութիւն, Ճարտասանութիւն, Պատմութիւն, Նշխարհագրութիւն և Հնագնութիւն ։

- 5 . Լեզուք , նա Եւրոպականք , և ք Լսիականք , այն է ,
 1 . Ուսուցաց . . . . 1 . Հայոց :
 2 . Լատինացւոց . . . . 2 . Լրագրացւոց :
 3 . Գաղղիացւոց . . . . 3 . Տառակաց :
 4 . Գերմանացւոց . . . . 4 . Պարսից :
 6 . Գեղեցիկ արուեստք , այն է , նա Սպեկուլատիւն , ք Պատ-
 կերահանութիւն , ք Չեւաբուութիւն (չեւաբուութիւն) , ք Կարգա-
 (աստիճանութիւն) , և ք Երաժշտութիւն (Տոնաշար) :

Ծանօթութիւն 3 . Յետոյցանել զգրիստոնէական վարդապե-
 տութիւն և զեկեղեցական պատմութիւն գտանին երկու առանձին
 դասակարգք , յորոց 'ի միում' քահանայ հայոց ուսուցանէ ըստ հա-
 յաստանացոյ Եկեղեցւոյ զգրիստիւն հաւատոյ . իսկ 'ի միւսում' քա-
 հանայ ոմն ուսուցաց վարժէ զթոշակատու մանկունս նոցա ըստ դաւա-
 նութեան իւրեանց : Է . Յետոյցանական առարկայս՝ վասն թոշակա-
 տու և կիսաթոշակ աշակերտաց յաւելցին նա և երաժշտութիւն և
 զինավարժութիւն (Գեղեցիկութիւն) , միայն թէ ուրոյն վարժուք ճշո-
 ղացն : Առ ուսումն այսոյ կրթութեանց ըստ սահմանելոյ խորհրդա-
 րանին կարգաւորի տարբեր ժամանակ , յորժամ ազատ իցեն ուսա-
 նողքն 'ի կարգաւորեալ դասաւորութեանց . իսկ վճար դրամոցն 'ի
 պատճառս առանձին առարկայից , ըստ տնօրինելոյ խորհրդարանին
 դնայ յօգուտ վարժապետաց ըստ չափու նոցին սեփական աշխատանաց :

§ 25 .

Ժամանակ
 ուսմանց .

Ուսումնաւորութիւնն 'ի ճեմարանիս յընթացս բոլոր տարւոցն
 տեւէ դամիս մետասան , իսկ յուլիս ամիսն ըստ հասարակաց որոշման
 նշանակի 'ի հանգիստ աշակերտաց : Բայց յաւուրց կիրակիէից և 'ի
 ցուցականշան հանգիստաւոր տօնից , յամենայն աւուր շարունակի դա-
 տաւորութիւն ուսմանց . յառաւօտու յութեւորդ ժամէ մինչև ցեր-
 կոտասան ժամն , և զկնի ճաշու յերկրորդէ մինչև ցիկեցերորդն :

Ծանօթութիւն 4 . 'ի կիսոյ մայիս ամսոյն ցմին յուլիսի թոյլ տու-
 եալ լինի կարգել զժամն դասասացութեան , յառաւօտուն յութեան-
 րորդ ժամէ ցմետասանն , և զկնի ճաշուն յերկրորդէ ցեփեմբեր ժամն :

§ 26 .

Երեւոյ 48 Ընթացք գիտնական ուսմանց 'ի ճեմարանիս բաժանի 'ի չորս

դասակարգս . այն է , 'ի վերին , 'ի միջին , յըստորին և 'ի պատրաստակա-
տական : Կատարեալ ընթացք գիտութեանց՝ ըստ յատկութեանց ուս-
մունքական առարկայի՝ աստիճանաւ 'ի ճեմարանիս աւանդելոյ , շա-
րունակի գրէթէ՝ զամս իբրև եօթն , որպէս ստորև յառաջին յա-
րադրութեան՝ որ յազգս ուսումնական կարգադրութեան , բայց-
որոշ նշանակի . այն ինքն է , զի յառաջին պատրաստական դաստա-
ն ուսումն ձգեսցի զամս 2 . յերկրորդ դաստառն նոյնպէս զամս 2 . յեր-
րորդ դաստառն զամս երկու . իսկ 'ի չորրորդ 'ի բարձր դաստառն
մի ամ միայն : Սակայն յայսմ ամենայնի մեծաւորք ճեմարանիս ան-
րիննն ըստ չափոյ յառաջադիմութեան և ընդունակուե ուսանողաց :

§ 27 .

Առաջին խորիսն ուսումնական դպրութեանց և բարեկարգու-
թեանց 'ի ճեմարանիս է ուսումն սուրբ հաւատոյ և վարույ : Ա-
մանկուսն ստորին դասուց յաւելցի ծանր և առաւել մտադրութիւն
առ 'ի զարգացուցանել զթարմ յիշողութիւնս դեռալարժ մանկանց
հարկաւոր ճանաչմամբք լեզուաց առ 'ի պէտս արագայ ընթացից
գիտութեանց : 'ի միջին դասակարգի յարեսցին յայն նա և բա-
նասիրական և պատմաբանական գիտութիւնք : Իսկ կերպաւորել
զըստողութիւնն բարոյական , կենցաղագիտական , բնաբանական և
չափաբերական հմտութեամբք , լիցի գլխաւոր նպատակ աշակերտաց
վերին դասակարգի :

§ 28 .

Առ 'ի կարգադրել զժամս վասն այլալատիս առարկայից գի-
տութեանց և լեզուաց , 'ի կիր արկանին կանոնք , որ պարունակին
'ի հասարակ կարգադրութիւնս անդ ուսումնասիրական դպրոցաց : Ա-
ռաւարդութիւն ճեմարանիս , կըռելով զօգուտ և զհարկ պահանջմանց ,
միանգամ 'ի տարւոջ առնէ գհշտրնկալ և զհարկաւոր վտօլխմունս
'ի ժամագրութիւնս ուսմանց : Աստանօր նշանակին 'ի կարգս ժա-
մուց հասարակ կանոնքս , որք են , Զարթուցեալ աշակերտաց 'ի քնոյ
'ի հինգերորդ կամ 'ի հինգերորդ և կէս ժամու առաւօտեան , 'ի
վեցերորդն պարտին ամենեքեան դտանիլ զգեստաւորեալ և կալ միա-
բան յաղթս : Եօթներորդ ժամս սահմանի 'ի կրկնել զդասաւանդ

և յուսել զնախաճաշիկ : Եւթերորդ. ժամէ մինչև ցերկոտասանն անընդհատ շարունակին ուսումնատուութիւնք 'ի դասատունս : Երկրորդ ժամէ մինչև ցերկորդն սահմանի ճաշկերոյթ, հանգիստ, զբօսանք և խաղացք, նա և պատրաստութիւն դասուց : Երկրորդ ժամէ ցլեցերորդն անընդհատ աւանդի ուսումն 'ի դասատունս : 'ի վեցերորդ ժամու տուեալ լինի նախընթերիք, հանդիստ և զբօսանք : Եւթներորդ ժամու կրկնութիւն դասուց : Եւթերորդ ժամու, ընթերիք, և յետ ընթերեաց երեկոյեան տղօթք : Քուն մանանց ձգի ժամս 'ի բր 8 . 5ր յիններորդ ժամէ երեկոյին ցճինդեւորդն առաւօտեան :

§ 29 .

Դասատուութիւն արեւելեան լեզուաց՝ որպէս զի լեյի լիակատար, սահմանեալ լինի ըստ չափոյ հարկին պահանջման յայնմ ժամանակի, յորժամ աշակերտք ցուցեալ արդէն զիւրեանց յառաջագիւմութիւն, հուպ լինին 'ի վախճան ընթացից գիտութեանց և լեզուաց : Կարգադրութիւն այսր կախի զվերահասութենէ մեծաւորաց ճեմարանիս :

§ 30 .

Հայկական լեզուն աւանդի ընդարձակ ամենայն տարածութեամբ և բովանդակութեամբ իւրով ըստ որում սեփական և բնածին է հայկազանց : Ընթացք և լրումն հայկական ուսմանց այսպէս բովանդակի 'ի բառեակ դասատունս ճեմարանիս :

Առաջին պարբերական դասարանն :

Ատոնոր ուսանիլին մանկունք նախ՝ զհամառօտ հրահանգս քրիստոնէական վարդապետութեան ըստ դասանութեան սրբոյ Եկեղեցւոյ հայոց, 'ի մատենէն զոր Կարգավար ճեմարանիս ունի յօրինեալ 'ի պէտս աշակերտաց : Երկրորդ՝ անթերի մտառութեամբ ուսանիլին զառաջին մասն նոր քերականութեան, քաջ իմանալով զգնչութիւն և զօրակութիւն ութ տեսակ բառից, զճոլովմունս զլծորդութիւն և զխոնարհմունս նոյլն և զայլ ամենայն պարագայս, նոյն և ուսոյլն զանախալ առողանութիւն, և զբառապննութիւն . զանսովոր բառս հայոց մեկնեսցեն նշանակութեամբ ռուսաց կամ

աշխարհիկ լեզուաւ . յաւուրն զերիս խրթին բառս մեր սերտեցեն
 'ի միտս թարգմանուիւ և նշանակուիւ այլոյ ինչ լեզուի՝ որում ծա-
 նօթ իցեն . ընթերցցին զընտիր մատեանս նախնեաց . ժամս ինչ խօ-
 սեցցին 'ի զրոյ բարբառ . միով բանիւ, վարեցցին ըստ կանոնայն՝
 որ տպեալ կան 'ի նոր քերականութեանդ 'ի տնահամարսն 277—285 :

ԵՐԵՎԱՆԻ ԿԱՌԱՐԱՐՆԷՆ :

Ուսանիցին մանկունք և արկցեն 'ի բերան զերկրորդ մասն քրիս-
 տոնէական վարդապետութեան, զոր քահանայն մեկնեցէ նոցա ճա-
 ուրջն աշխարհաբառ լեզուաւ, որպէս զի ոչ զնիւթական բառս մի-
 այն, այլ և զիմաստս և զնշանակութիւն զրելոյն քաջ 'ի միտ առ-
 ցին մանկունք : Նոյնպէս ևս ընթերցցին և մեկնեցէ քահանայն ման-
 կանց զսուրբ Աւետարանն, յորմէ և քաղեսցէ զլճական համառօտ
 տունս բանից վերաբերեալս առ հաւատս և մաքուր վարս, զորս և
 տացէ մանկանց 'ի բերան արկանել : Նոյնպէս ուսցին անխալ ըզ-
 բովանդակ զերկրորդ մասն քերականութեան մերոյ, ոչ միայն հա-
 յեցողական, այլ և զործադիր ճանաչմամբ իւրաքանչիւր կանոնաց .
 զորոյ և զօրինակս ինքեանք նորաք յօրինեցցեն անխալ . ուսցին ևս
 զվերլուծութիւն խրթին շարադրութեանց նախնեաց յընտիր մա-
 տենից նոցա . զարձակ և զոտանաւոր բանս միջինս պարզեցցեն ըստ
 իմաստեցին . ընտելացցին առնուել զճաշակ զեղեցկութեան խօսից, և
 առնել զարդար ընտրողութիւն պէտպէս տեսակաց շարադրութեանց,
 այնպէս զի յարձակիլ մանկանց աստի՝ 'ի շարադրածս նոցա մի՛ դոյցի
 ամենեւին սխալանք ինչ ընդդէմ քերականական կանոնաց, այլ
 ժառանգեալ իցին զարուեստն քերթողութեան : Արժեցցին և ևս
 'ի թարգմանել զպարբերութիւնս ինչ 'ի ռուսաց 'ի հայ լեզու ճիշդ
 փոխելով զբառս և զհաստուածս բանից ըստ իմաստից համաձայն մա-
 քուր կանոնաց հայկաբանութեան . բայց արժուն լիցի դասատուն
 զի մի՛ ոճք և եղանակք խօսից ռուսաց կամ այլոց լեզուաց անզգու-
 շութեամբ սարգեացին 'ի մերս գրականութիւն, որպէս յաճախ տե-
 ասնի 'ի գրուածս վարժելոց 'ի դպրոցս այլեայլ քաղաքաց :

Յօրինեցցեն ևս մանկունք զպէտպէս աղգս նամակաց անխալ
 կանոնօք ըստ այլեայլ աստիճանի անձանց . որպէս առ վաճառականս,
 առ իշխանս, առ ծնօղս, առ եկեղեցական անձինս, և այլն : Զհետ

լիցին ևս հետ զհետէ խօսիլ զբաբառ լեզուաւ 'ի դասատան և այլուր, զի գիրքեսցի նոցա բարբառն գրոց :

Երրորդ գլուխն :

Յայսմ վայրի ուսուցէ մանկանց վարժապետն զՊարտասանութիւն լեզուիս, ոչ զհայեցողականն միայն, այլ և զբուն գործնականն, որպէս զի աշակերտք մարթասցին յօրինել զպէսպէս ձևս, զպարբերութիւն և զճառս ըստ այլևայլ տեսակաց, եկեղեցական՝ դպրոցական և քաղաքական ոճով : Վարժեսցին ևս բայախօսել յատենի զճառադրեալսն՝ քաջակցել շարժութեամբ անդամոյ և յատակ առդանութեամբ ըստ կանոնաց ճարտասանութեան յօրինելոյ 'ի Արքայաւարէ ճեմարանիս : Եւ յաշխարհամանեսցեն 'ի հայկականէն 'ի ուսաց և յայլ բարբառ զերեսնց կամ զնախնեաց շարադրածս, զորս դաստառն ուղղագրեսցէ : Նոյնպէս աստ ուսցին աշակերտք և զհայկական Բանաստեղծութիւն, զպատմութիւն Գրականութեան հացոյ 'ի նախնեաց և այսր, ևս և զքաղաքական պատմութիւն ազգի և թաղաւորութեան մերոյ, զի ունիցին զլիակատար ծանօթութիւն ամենայն դպրոցական և քաղաքական անցից ազգիս 'ի սկզբանէ մինչև յայժմ : Քահանայն հացոյ յայսմ դասատան ուսուցէ զբաբառն պատմութիւն Աստուածաշունչ մատենից, տարբացեցեալ 'ի սիրտս մանկանց զյարգութիւն սուրբ հաւատոյ և զկրօնի և զեկեղեցւոյ մերոյ : Եւ ուսուցէ նոցա զբովանդակութիւն հաւատարեաց ըստ հայաստանեայց եկեղեցւոյ, և զտարբերութիւն մերս դաւանութեան յայլոց եկեղեցեաց յինչ ինչ նիւթս հաւատոյ և ծխից : պարզաբանեսցէ ևս նոցա զբաբառն ծէսս և զխորհուրդս սրբոյ Պատարագին, և զայլ կարևորս առ ճշմարիտ Աստուածպաշտութիւն ըստ քրիստոնէական պարտաւորութեանց :

Չորրորդ գլուխն :

Հայկական ուսմունք այսր դասատան են, նախ՝ սրբազան Աստուածաբանութիւն թէ տեսականն և թէ բարոյականն, որ կարևորէ յոյժ մանկանց առ տպաւորելոյ 'ի հոգիս նոցա զճշմարիտ և զուղիղ Աստուածպաշտութիւն, զարդար անձնասիրութիւն, զանկեղծաւոր եղբայրսիրութիւն, և զարկնաղոհ հայրենասիրութիւն : Եւրկորդ՝ պատմութիւն եկեղեցւոյն Քրիստոսի : հանրական՝ որ զա-

մենայն եկեղեցեաց ճառէ • և մասնական՝ որ զմերս հայաստանեաց
եկեղեցւոյ զգլխաւոր անցս և զփոփոխութիւնս պատմէ : Երբորդ՝
Տրամաբանութիւն հայկական ըստ նոր հեղինակաց ճիշդ զննու-
թեամբ • 'ի լուսաւորել զմիտս առ ուղիղ դասելոյ 'ի գիւտ ճշմար-
տութեան յամենայնի : Զորբորդ՝ Գեղադիտութիւն (Aesthetica էս-
էթէթիկա) որ ուսուցանէ ճանաչել զգեղեցիկութիւն իրական և մտա-
ւոր էական, և ճաշակել կամ զգածիլ իմացական բերկրութեամբ
'ի գեղեցիկութենէ արարածոց 'ի բնական և յարուեստական կարգի
կենդանի ճաշակաւորութեամբ : Հինգերորդ՝ Հոգեբանութիւն (Psy-
chologia փիլիօլոգիա) որով բացեալ լինի միտք և դատողութիւն ման-
կանց առ քաջ ճանաչել զգինչութիւն և զնեղործութիւնս բանա-
կան հոգւոյ և մտայ՝ 'ի կատարելագործել զայնս և յուղիղ վարիլ
նորք 'ի բովանդակ կեանս : Զան դիցեն աշակերտք անթերի շտե-
մարանել 'ի հոգիս իւրեանց զայս ամենայն գիտութիւնս, որպէս զի
ըստ կարի կատարելագործեալք 'ի դոսին՝ մարթացին և ինքեանք
ուսուցիչն լինել ուսումնական օրտ մանկանց ազգիս յայլ և այլ քաղաքս,
որով օր քան զօր լուսաւորեսցի ազգ մեր և եկեղեցի 'ի փառս Արարչին :

Իսկ դաստոտութիւն այլոց երկից արեւելեան լեզուաց,
Արաբացւոց, Պարսկաց և Տաճկաց, լիցի գործնական զոգչ ընդ
բացատրութեան տեսականին : Հարկ է նախ սկսանել յարաբացւոց
լեզուէն, որ սկիզբն և հիմն է երկուց այլոցն : յետ երկուց ամաց
անցելոց 'ի մարզութիւն լեզուին արաբացւոց՝ պարտ է ձեռնարկել
'ի պարսկական դպրութիւն, զորոյ զինի յանցանել միոյ տարւոյ 'ի
տաճկականն պարապել 'ի բարբառ, սկիզբն առնելով 'ի քերականու-
թենէ և շարունակելով լոյսթերցումն նշանաւոր հեղինակաց, 'ի խօ-
սակցութիւնս և 'ի շարագրածս : Սոյն այս դասատոտութիւն բովան-
դակէ յինքեան զպատմութիւն՝ զաշխարհագրութիւն և զգրականու-
թիւնս Արաբացւոց, Պարսից և Տաճկաց :

§ 31

Հրահանդիլ յարեւելեան լեզուս 'ի սակս հեշտագոյն լինելոյ Ոսմանի
սկսանի 'ի մատող տիոց անտի ուսանողացն : Զբիւավարժ աշակերտք արեւելեան
ուսանին զարեւելեան լեզուս ըստ վճռելոյ կառավարութեան ճեման լեզուաց :

Ըմանիս հայեցեալ 'ի կարողութիւն և յրնդունակութիւն նորին :

§ 32 .

Մեր լեզուի համարելագործությունը կարի զուսմունքն արևելեան լեզուաց կարևորաց պետությունն Ռուսաց, օգտակար ճանաչի, զի ամենայն որդեգիրը, որը ընտրեալքն նուիրել զանձինս լեզուաց, յառաջին և ՚ի սորին դաստառնէ անտի սկիզն արասցեն մարդը զանձինս ՚ի բարբառ հայկական ։ Յերրորդ և ՚ի չորրորդ դասակարգից՝ թեթևացեալքն ՚ի գերմանական ռամանց սկիզն արացեն պարսպել լեզուն արբանացոց, պարսից և տաճկաց ։ Բայց առաջ լեռնելոյ լայլոյ գիտութեանց ։

§ 33 .

Ի սակա դատաւորութեան արեւելեան լեզուաց կարգեալ գտա-
լեանն արեւել
նին քաջալորած և քաջահմուտ ուսողիցք: Իսկ Վի գործնական կրթու-
թեանն ևս
թեանն ևս
թեանն ևս
Ի սորինուածս կարգին վարժապետք Ի բնա-
ծնունդ ամսականաց, և առ Ի արդարաբանել զարարական կանոնս
և զգերազանց հեղինակս, նոյն և առ ուսուցանելու զամիսին արդաց
զսլաւմութիւնս կարգեալ շինի հասուն լեզուադէտ արեւելեան աղագոյ

§ 374 •

Ոչ պահանջել յառնան յն իւրաւան, թողեալ զգերմանականն, բայց օտարանալ ՚ի լատինականէն ոչ եռմէք արժան: ՚ի մի խորհուրդ ձայնակից լիցին կառավարին և վերատեսուչն, զի նորա՝ որ զանց առնեն պարապել յաւելեալս լեզուս՝ անցուցեն զպարապող ժաման ՚ի կըթուլթիւնս այլոց գիտական առարկայից, մանաւանդ զաղղիական և գերմանական լեզուաց: ՚ի վերայ այսր ամենայնի թոշակաւորք ըստ իւրեանց ընդունակութեան՝ կարողութեան և ըստ հաճողից նոյնի ծնողաց և մերձաւորաց, կարեն յձառլ ճեմարանին կառավարութեան ընտրել անձանց զլեզու ինչ արեւելեան, բայց սակաւ և յայլ ամենայն գիտութիւնս գուն գործեսցեն լինել կատարեալ:

§ 35 .

2nd Lt.

Զգիտութիւնս զամենայն բաց 'ի հայկականաց՝ պարտ է ուսու-

ցանեւ ռուսաց բարբառով, իսկ զլեզունս՝ եւրոպացւոց և ասիացւոց։
միայն թէ դաստոռութիւնն բացատրեսցի ամենայն տեղեկութեամբ
ռուսական և զաղղլական մեկնաբանութեամբք։

§ 36 .

Գլխաւոր նպատակ ռումանց հիշիւ յայսմ, զի զարթնուցու և
կերպաւորեսցի ընդունակութիւնն տղայոց, վասն որոց չեն բաւական
բնաւ լոկ մեկնաբանութիւնք, այլ կարեւորագոյն է զարթուցանել
և սև զսեփհական ներգործութիւնս մտաց ռումանոցաց . բռնաբարել
զնոցն իսկ զաշակերտս ՚ի դատել . տալ նոցա անդրադառնալ մտօք
վերստին ՚ի միևնոյն նիւթ . հոսկ ապա իբրև մի առ մի և պարզ իմա-
նան զառաջարկեալ մասն, յայնժամ ծանօթացուցանել զնոսս
զհետ եկելոյն։

§ 37 .

՚ի պէտս բարեկրօն հայկասերունդ որդեգրաց, որք ըստ ընտ-
րանայ կառավարութեան ճեմարանիս հարկաւ նուիրել ունին զան-
ձինս յեկեղեցական վիճակ, կորցագորի առանձին դաստոռութիւն
առ ՚ի կատարելագործել զնոսս յԱտուծաբանական զիտութիւնս և
յեկեղեցական գրականութիւնս։ Սոյն այս դաստոռութիւն պա-
րունակէ յինքեան զլիալի ընթացս տեսական և բարոյական Ատ-
ուծաբանութեան, որպէս ցուցան ՚ի վերոյ, զմեկնաբանութիւն սըր-
բալան տառից, զբացատրութիւն արարողութեանց սըբոյ Պատու-
րագին և զեկեղեցական պատմութիւն։ Բայ յասացելոյդ հարկ է
տարբացուցանել ՚ի սիրտս որդեգրաց զսրբալան արարողութիւնս
ճեմարիտ եկեղեցական հովուի առ իւրն աստիճան արժանաւորու-
թեան և առ դասս հասարակ ժողովրդոց, նո և հաղորդեսցին նոցա
բացայայտ կանոնք բարի օրինակաւ շինելոյ զընկերս՝ զորոց զհոգս
հոգւոց ունին ստանձնել, առ ՚ի ստանալ զտէր և զվստահութիւն ժո-
ղովրդոց և նովն արմատացուցանել ՚ի հոգեւորական արօտս զկանոնս
ուղղափառ հաւատոյ և զբարոյականութեան։

§ 38 .

Զրիավարժ աշակերտք ճեմարանիս՝ յետ վճարելոյ զընթացս Պատու-
ռուման՝ ըստ բնաձիր ընդունակութեան և ըստ բարոյականութեան

վարժապետ
հասցէ :

վարուց, ըստ սահմանելոյ խորհրդարանին կարգեալ լինին յառժա-
մանակեաց դասատուութեան պաշտօն, որք և պարտին առաջնորդ ան-
ձանց ունել զսահմանադրեալ կանոնան. յոյր սակս առ ՚ի հաղորդել
նոցա զգործնական գիտութիւնս զկարեւորս բարեկիրթ դասատու-
ուաց, և առ կատարելագործելոյ զնոսա ՚ի դաստիարակական պաշ-
տօնի, կառավարութիւն ճեմարանիս կանխաւ վիճակաւորէ զնոսա ՚ի
վարժապետութիւն ՚ի ստորին դասատուինս ուսուցնարանիս :

§ 39 .

Դասա-
տու, վէ-
ճանորդ,
սեբէ և
էրկտոն-
էրկտոն :

Երկու են դասք վարժապետաց գիտութեանց և լեզուաց, յո-
րոց յառաջին կարգի են երէց դասատուք, իսկ յերկրորդումս կըք-
սերք : Երկուք են, 1 վարժապետն Աստուածաբանութեան և
քրիստոնէական վարդապետութեան . 2 ուսուցչք բանասիրական
գիտութեանց . 3 բարոյական և քաղաքական գիտութեանց . 4 բնա-
բանական և չափաբերական կրթութեանց, և 5 ամենայն արեւե-
լեան լեզուաց : Արեւք են ուսուցչք ստորին և նախապատրաստիչ
դասատանց ևս և դասատուք արուեստից :

Ծանօթութիւն . Յանցանել ինչ ժամանակի մարթէ յաւե-
լուլ զթիւ վարժապետաց, վերակացուաց և այլոց աստիճանաւորաց.
կշռելով զյարմարութիւն և զչափ առթիւ հետ զհետէ նորոգ ծագե-
լոց . որ կախի զնեքին տրամադրութենէ կառավարութեան ճեմա-
րանիս : Դասատուութիւնն ՚ի միջի վարժապետաց բաժանի յաջորդ
օրինակաւ . 1 և 2 ուսուցանեն զԱստուածաբանութիւն, զքրիս-
տոնէական վարդապետութիւն Հայոց և Ռուսաց դաւանութեան .
զտրբազան և զեկեղեցական Պատմութիւն . 3 զՏրամաբանութիւն,
զՊարտաբանութիւն և զԳրականութիւն Ռուսաց . 4 զքերականու-
թիւն Ռուսաց և զաշխարհագրութիւն . 5 զպատմութիւն և զվե-
ճակագիտութիւն, 6 զչափաբերութիւն և զբնաբանութիւն . 7 զլե-
զու հայոց . 8 զլատինաց . 9 զգաղղիացուց . 10 զգերմանացուց . 11
զարաբացուց՝ զտաճկաց և զպարսից . 12 զպատեկաբահանութիւն .
զձեւագծութիւն և զվայելչագրութիւն :

§ 40 .

Մասնաւ,

Յիւրաքանչիւր դասատան գիտութեամբ վերատեսչին պարտ է

գտանիլ մատենի, յորում ամենայն դասատուք 'ի վախճանի իւրեանց յորում ցուց
դասատուութեանց նշանակեն զգերազանցեալսն 'ի բարեբարոյութեան
թեան և 'ի յառաջադիմութեան, նոյնպէս ծանուցանեն զօրինա-
զանցս և զպարճանս աշակերտաց, նոյն և զանսովոր ինչ զիպուածս, ինչ և
և ապա սեփհական ձեռամբ հատուցանեն զայն առօրեայ վերակացունս։

§ 41 .

Պարտէ վերատեսչին զօր ամենայն յայց ելանել անգամ առ ան-
գամ դասատուաց, և ամենայն զգուշութեամբ գիտել, զի իւրաքան-
չիւր ուսուցիչ ըստ սովորութեան կարգի շարունակելով զդաստու-
ութիւնս իւրեանց, անորդհատ վերադիւնեացեն զընթացս սեփհական
առարկայից, և առ հասարակ ամենայն ուսմունք 'ի ժամանակի և 'ի
կարգի պահեսցեն զնախասահմանեալ կանոնս . մտադրել լինի ևս նա
գործոց դասատուաց և վերակացուաց, ևս և կենցաղաւարութեանց՝
բարուց՝ յառաջադիմութեան և կենակցութեան ուսանողաց։ Ուղ-
ղեսցէ վերատեսչուն զպակասութիւնս և տայց պահպանել զկարգ
յառնային . լրտեսեսցէ ևս նա, զի մի լինի երբէք վարժապետաց 'ի
պատճառս կողմնապահութեան իմիք՝ նախամեծարութեամբ պատա-
ղիւ ընդ ոմանս աշակերտաց, այլ տայի առանձին իմն մտադրու-
թիւն նոցա, որք 'ի սակս այլեայլ պատճառաց սակաւ կամ ոչնչ
ցուցանեն զյառաջադիմութիւնս։

§ 42 .

'ի դիպուածս հիւանդութեան կամ բացակայութեան դասա-
տուի ուրուք՝ յանձն առնէ վերատեսչուն զպաշտօն նորա այլում . Կո-
խիկ եթէ հարկ լինի ինքն պարտաւորի զայն կատարել։ Նա որ օր-
նաւոր պատճառաւ գտանի բացակայ, պարտապան է 'ի դէպ ժամու-
ծանուցանել զայն վերատեսչին, զի ևս նա կարացցէ հոգ տանիլ այնմ
կանուխ։ Հասարակապէս ամենայն վարժապետաց պէտք են ճշդիւ
կատարել զպարտաւորութիւնս իւրեանց, ոչ յամբանալով երբէք
'ի պայմանեալ դասատուութեան ժամուց, եղելոց անդ 'ի ցուցակիւ
'ի յօրագրութեան գտանի որիչ իմն ամադիր, յորում նշանակի
թիւ երբ քայ և երբ ելանէ իւրաքանչիւր դասատու 'ի դասատու-
նէն, իսկ վասն անհրաման բացակայութեան վարժապետաց նախա-

գրեալ է արդէն 'ի բայ քառնալ 'ի թռչակէ նոցա առանց զըկանաց ըստ չափոյ կորուսեալ ժամանակի, զորմէ նոյն հետայն տուեալ լինի ծանօթութիւն կառավարութեան : Բայ յայսմանէ ամենայն վարժապետք թէ՛ երկրունք և թէ՛ կրտսերք, նոյնպէս և վերականգնութեան պարտաւորութեանց իւրեանց, պարտական են անխափան 'ի գլուխ հանել զայն ամենայն, որ ինչ միանգամ եղեալ կայ յընդհանուր կարգադրութեան անդ յաղագս կրթարանաց, 'ի կանոնս ուսումնասիրական դպրոցաց, և 'ի նախադրութեան ուսուցչաց տպելոյ յամի Տեառն 1789 և ապա կատարելագործելոյ, և վերաբերի ուղղակի առ պարտաւորութիւնս վարժապետաց և վերականգնուց :

§ 43 .

Պարտաւորութիւնս
ստորին, 1 կերպուածորեւ
զմիտս և զսիրտ ուսումնական
պատանեկաց 'ի նոցայն անձնապատաս
ան եղելոյ 'ի բարեկիրթ խրատաբողութիւնս .
2 պարտաւոր են նոքա խոհեմամտութեամբ
աղբէլ յողիս աշակեր
տաց, թէ՛ դասասացութիւն նոցա է իբրեւ
ուղեցոյց իմն ներածութիւն,
իսկ դքս ճամբութիւնս գիտութեանց
նչինչ այլով իւրք,
բայց եթէ սեփական քրտամբք
հանապաղօրեայ աշխատանց ու
նին դանձել անձանց : 3 նկատելով
դհասակ ուսանողաց՝ զայդ ներա
ծութիւն մտրթ է բաժանել յերկուս
աստիճանս . աշակերտաց 'ի
կարգս ստորին դասուց եղելոյ
պարտի վարժապետն մեկնաբանել
զամենայն ինչ գիւրիմաց ոճով և
յաճախ կրկնելով գնոյն բացա
յայտութիւն . բայց և յայնմ ջան
գելոյ հարցմունս և առաջարկութիւնս
առնելով քաջ վարժել զմանկունս
'ի դատել և 'ի կըր
տել իւրեանց բանական իմաստիւք .
իսկ 'ի վերին դասակարգս ընդ
առաջնորդութեամբ դասատուի
առաւելագոյն զօրասոյի սոյն այս
մտաւ վարժ ներգործականութիւն
աշակերտաց . զի լոկ թելադրելն
զուսանելիս՝ որ հալիւ օգտէ առ
նիւթական արտաբերութիւն
բերանոյ, բնաւ իսկ անօգուտ
ինչ է : 4 իւրաքանչիւր դասատու
հետեւելով սահմանադրեալ
կանոնաց՝ պարտաւոր դասնի
անխափան դնել 'ի կշիռ
դհասակ և դաստիճան սրամտութեան
ուսանողոց, և այնպէս մեկնել
նոցա զամենայն ինչ հասարակ և
պարզացոյց ձևով . և առանձինն
դարձուցեալ 'ի սակաւ յառաջագէմն
ղմտադրութիւն իւր,

Ի՞նչ թողուլ ՚ի մտաց, սրտապնտել զջանասէրս քաջալերիչ խրատուք :
 5 ուսուցիչք ՚ի ժամ դասատուութեան իւրեանց յամենայն դաս-
 տունս, զգուշացիւն չմոռանալ պահպանել զիւրեանց պատիւ, քա-
 ջաջան թեւակոխելով ըստ չափոյ կարեաց ներգործել ՚ի մատաղ հո-
 թիս աշակերտաց, զանձինս գնելով նոցա յօրինակ բարեբարոյու-
 թեան, ջանասիրութեան, անաչառ և բարենախանձ վճարման պար-
 տուց, և ճիշդ սրահպանութեան թէ կանոնաց պատուոյ և թէ ան-
 հրաժեշտ՝ յարմարաւայել պատշաճորութեանց հասարակ կենցաղա-
 վարութեան : 6 ստուգապէս ճանաչելով զբարս և զընաւորութիւնս
 աշակերտաց, հարկ ՚ի վերաց կայ նոցա գիտել ընտրել զպարտուպա-
 շաճ ժամանակս և զեղանակս, զի խրատք և բարեխորհրդ խորհուրդք
 նոցա ազգու և օգտակար լիցին սրտի մանկանց . պարտ է նոցա նա
 ևս լինել երբեք ներողամիտ, մանաւանդ այնց՝ որ կամ թուլու-
 թեամբ, կամ թերութեամբ ընդունակութեան, և կամ աղամայ
 ատահակութեամբ անկարանան ՚ի կատարել զպարտս : Ի՞նչ ամենայն
 անդուշտութիւն և Ի՞նչ ամենայն մեղանք արժանի համարին խիստ
 համարապահանջութեան . նա՛ անաչառութիւն դաստիարակաց զօրէն
 հայրականին պիտի լինել հեղաճամբոյր, չունելով զնշան ցասման
 և զզաժանութեան . նմանապէս և ներողամտութիւնն՝ հիշեալ յա-
 լէժաբար ՚ի վէժ՝ խոհեմութեան մի՛ նմանեցի փնասաբեր կողմնա-
 սիրութեան կամ վարկպարպի վափկաբտութեան :

§ 44 .

Թէ՛ որդեգիրք և թէ՛ թոշակատուք երբ ազատ գտանին ՚ի դա-
 տաութենէ՝ անօրինեալ ժամուցն, ընդ առաջնորդութեամբ վե-
 րակայուցաց անդադար պարապեցին ՚ի կրկնել և ՚ի պատրաստել զըն-
 կալեալ դասն, ՚ի նոյն վարժեն զանձինս ևս և թարգմանելով՝ նո-
 ղոք յօրինելով և ձայնարձակ ընթեռնելով զուս. ՚ի դաստիարակաց
 ընտրեալ զհեղինակս, ուր և օգուտ քաղեն ՚ի բարեխորհուրդ խրա-
 տուց վերակացուաց, յորոց և ՚ի դիպուածս դժուարութեան նոյն
 հետայն առնուն զմեկնաբանութիւն և զօգնութիւն, որում կարօ-
 տինն : Ի՞նչ անմասն ելանեն ՚ի խնամարկութենէ աստի և այլք՝ որ
 զկէս թոշակին վճարեն, յորժամ գտանին ՚ի ճեմարանին :

Իսկ զերադանցյն յառաջդիմութեամբ, բայց յայդցանն վարձաւորին ներբողական վկայագրովք եւ ձրի մատենիւք՝ հաստատելովք կնքով ճեմարանիս եւ առորդաւորութեամբ հոգաբարձուի, կառավարչի եւ վերտանսչին : Վասն իւրականչիւր գտատան տնօրինին երկուս կամ երեք վարձատուութիւնք :

§ 50 .

Ի վախճանի հարցափորձութեանց նշանակի օր մի վասն հան-
գիտի, առ որ հրաւիրին ծնողք և մերձաւորք ուսանողաց, պատ-
ուարժան անձիկը զինուորական և քաղաքական կառավարութեան,
և Կայսերական Մոսկովայ Համալսարանի, այլ և օտարականք։ Յետ
բացառութեան վարժապետաց և աշակերտաց զՀառս և զշարադրու-
թիւնս զայսմ հանգիտի բարեպատշաճս, ձայնարձակ հնչին ի լուր
առնենցուն անուանք աշակերտաց, որք արժանացան բարձրանալոյ ի
վերին դասատունս, բարձրին վկայադիրք ըստ արժանաւորութեան
իւրաքանչիւրոց աւարտելոց զուսումնս, և վարձատրութիւնք յառա-
ջադէմ զարգացելոց։

§ 51 .

Որդեգրաց և թողահատու աշակերտաց, որք ՚ի վախճան ամեալ Թադաֆ-
նի ղկատարեալ ընթացս ուսմանց և փորձեալք օրինաւոր հարցա-վէյա-
քննութեամբ, տուեալ լինի վկայաւիր, շոր ստորագրեն հոգաբար-գբոյ՝
ձուռ, կառավարին և վերատեսուէն, հաստատելով զայնս կնքով
ճեմարանս :

§ 52 .

Եթէ ոք յորդեգրաց և յայլոց սնահերոտաց ըստ պէտպէս պատ-Յառանգնաց չկարէ մնալ 'ի ճեմարանիս ցլախճան ընթացից ուսմանց, և Եթէ եղցոյ ըստ բաւականին զլաջողակ յաւանագիմունթիանս 'ի Եփեսոս գիտութիւնս և 'ի Լեզուս, տուեալ լինի նմա զուսմանէ և զբարոց պկայութիւն՝ ստորագրեալ 'ի կառավարէ և 'ի վերառեոսէ :

§ 53 .

Եթէ դք 'ի ձրլաւարժ աշակերտաց զչինչ ցուցցէ յառաջագի- Տարագրու
մոտիւն յրթացս երկուց ամաց, կամ առ առաւելն՝ երկից, այն- թիւն անն

պիսին տարադրեալ լինի 'ի ճեմարանէս ոչ արժանացեալ և վկայա-
գրի : Իսկ նորա, որ 'ի պատճառս հիւանդութեան կամ տկար խառ-
նութեանց անմարթանան շարունակել զուսմունս, զկնի երկուց ամաց
ստատնօր բնակութեան՝ արձակին 'ի ճեմարանէս հանդերձ վկայու-
թեամբ զօրինաւոր պատճառէ անկատարութեան ուսմանցն :

§ 54 .

Ուսման համար ճեմարանն բաց յուսուֆական պիտոյից , ամենեւին կարեւորաց
'ի պէտս դաստոտութեան զիտութեանց և լեզուաց, ունի ևս այժմ
'ի պատրաստի 1 զմատենադարան, 2 զբաղում չափաբերական և զբնա-
բանական գործիս . 3 զլոյսազուսմար բերս երկից տարբերաց բնուն :

Ծանօթութիւն . Ընծայք, զոր պարգևեալ են ճեմարանիս հա-
րազատ որդիք Հիմնադրի Տեառն Յովակիմաց Լեզնադարեան, են սո-
քին, մատենադարան, հանքային թանգարան, չափաբերական գոր-
ծիք, աշխարհացոյցք, ազգի ազգի բազմաթիւ պիտանի մատենք,
ևս և պէսպէս ուսուֆական պիտոյք, որոց զինք հաւասարին մեծի
զուսմարի դրամոց : Յանցանել ժամանակաց հարկաւոր կարիք 'ի
պէտս զիտութեանց և ուսանողաց հետ զհետէ յաւելցին 'ի զուսմար
անդր կարգելոյ 'ի պէտս ճեմարանին, այլ և 'ի ձեռն նորոգ յօժարա-
կամ ընծայաբերութեանց :

§ 55 .

Խնամակալութիւն մատենադարանին ըստ կամաց կառավարչին
յանձնեալ լինի 'ի հոգաբարձուէ վերատեսչին կամ ուսման 'ի գլխա-
ւոր դատտիրարակաց . իսկ այլ ամենայն ֆառցեալ գործիք աւանդին 'ի
պահպանութիւն նոցա՝ որք պէտս ունին այնց 'ի դաստոտութեան .
յուզակք և ստորագրութիւնք այնք ամենայնի պահչին 'ի մատենադա-
րանի և 'ի կառավարութեան ճեմարանիս :

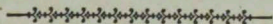
§ 56 .

Զգրեանս 'ի մատենադարանի եղեալս կարեն վարել 'ի պէտս մի-
ութեանց այն ընտիր աշակերտք վերին դասաւանդ . իսկ ընտրողութիւն նո-
րանց ցին, ըստ աւանձին կանոնաց առ այս նիւթ վերաբերելոց, կախի
նշան . զետհականութենէ կարգավարին և վերատեսչին :

§ 57 .

Առ ճեմարանաւ կառուցեալ տպարանն եւրոպական և ասիա-Տիպարանն . կան լեզուաց , շինեցաւ յամի Տեառն 1829 արդեամբք և ծախիւք երկոցունց հարազատ որդւոց Հիմնադրին՝ պետական խորհրդակա-նայ Յովհաննու և Խաչատրոյ Յովակիմեան Լապարեանց :

Գ Լ ՈՒՆ ԵՐՐՈՐԴ .

Բարոյական կառավարութիւն .

§ 58 .

Գլխաւոր առարկայք բարոյական կառավարութեան են նախ՝ Ազգայն-հակել, զի նոքա՝ որք ՚ի ճեմարանի կարգեալ են ՚ի վարժապետու-հայր-թիւն և ՚ի հոգատարութիւն , կատարեսցեն զքրիստոնէական պար-տաւորութիւնս իւրեանց , և այնու տայն ուսանողաց զօրինակ բա-նալի . երկրորդ՝ զի հանդամանք ուսմանց հեռի լիցին յամենայն վեա-տակար հետեւնաց . երրորդ՝ զի բարք որդեգրաց մի՛ լիցին իւրք մոլութեամբք խանգարեալ . չորրորդ՝ զի բարեկարգութիւնն լի-ցի բարեխորհուրդ և համաձայն կոչման աստիճանապատիւ անձանց և օգտի ուսանողաց :

§ 59

Բարոյական դաստիարակութիւնն զառաւել պիտանութիւն և Բարոյա-զորժանաւորութիւն բերէ մարդոյ քան մտաւոր կրթութիւնն նո-րա : Նպատակ բարոյական դաստիարակութեան ՚ի ճեմարանի՝ է կա-տարելապէս հաստատել զքրիստոնէութիւն երիտասարդաց յայն-նայն ինչ՝ որ բարին է և ազնիւ և զեղեյիկ . զմնէ ուղղել զնոսա առ-տոին : Եւ այս նպատակ մարթ է հասանել լուսաւորութեամբ մտաց , հաստատուն ճանաչմամբք , բարեկրթութիւն և արմատանալով սրտի յազնիւ զգացմունս , յոր մեծապէս նպաստէ և համոզուիմ սուրբ

սլարտաւորութեանց ուղղափառ կրօնի : Ընդհանրապէս դաստիարակք սլարտին ցուցանել զայնպիսի օրինակս, յորոց մատաղ սիրտք կարացեն քաղել իւրատ և օգուտ առ ամենայն ինչ՝ որ բարի իցէ և աղին . սլարտին ևս զիտել զժամանակն՝ թէ երբ յորդորմունք և հրահանգք կարեն ներդործել ՚ի միտս տկար և անկործ պատանեկաց, ևս և զեղանակն ազգու առնելոյ զայնս . վրան որոյ չէ՝ արժան սլատժել դամենայն թեթև և ստահակութիւն . նոքա սլարտական են զիջանիլ ՚ի տկարութիւնս և յակամայ սխալանս, բայց լինիլ խիստ և անողոր ՚ի յանցանս՝ զորոց համբակք կարէին կանխաւ գիտել և զգալ զանսլարտաւորութիւն և զջնաս :

§ 60 .

Պատահաւ ընդհանրապէս սլարտաւորութիւն կառավարչի և վերատեսչի յայսմ մասին կառավարութեան՝ համարի հակելն ՚ի վերայ բարուց դաստիարակացն, և ունիլ զանդուլ հոգատարութիւն ՚ի վերայ զարգացման համբակացն ՚ի բարեբարոյութեան : Առաւարիչ և վերատեսուչ սլարտին հոգալ ևս զայսմ ամենայն՝ որ ներդործէ յառողջութիւն, և ՚ի գիտութիւն երկտասարդաց . մի՛ թողցեն յաչաց ևս և զեղանակ կենաց, զվարս և զկենակցութիւն որդեգրաց ընդ իրեարս : ՚ի զիպուածս՝ յորս որդեգիրք յանցանեն ինչ անդուլութեամբ, նոքա ուղղեն զյանցուցեալն ըստ չափու վերահասութեանն :

§ 61 .

Իսկ ընդհանրապէս վերատեսուչն չթողու առանց սլարտուստաւոր ուղղորդութեան զաշակերտս ճեմարանին ՚ի հիւանդութեան նոցա, մանաւանդ զնոսա՝ որոց չեն ՚ի մայրաքաղաքիս մերձաւոր ազգականք կամ այլ հաւատարիմ անձինք առ ՚ի հոգատար լինիլ նոցա, և ցուցանէ զկարևոր գործակցութիւն իւր ՚ի բուժուած հիւանդութեան . իսկ եթէ հիւանդութիւն աշակերտին յերկարածդի յոյժ, կամ եթէ նախատեսանի վրանդ ինչ, յայնժամ տեղեակս առնէ զայնմանէ զբացակայ ծնողս կամ զայլ մերձաւոր ազգականս . վերատեսուչն խնամէ ևս, զի մանկունք՝ որք կրեն զտարափոխիկ խօթութիւն ինչ, մի՛ լիցին ընկալեալ ՚ի ճեմարան ցկատարեալ առողջութիւն նոցա :

§ 62 .

Ընդհանրապէս ՚ի վերակացուս ընտրին բարեկիրթ անձինք, որք ունին ՚ի Այս-

սերական Համալսարանէ զհրաման ՚ի լրումն այսր պարտաւորութեան, Բէնե եւ
 և բայ յայնմանէ զվկայադիր վասն բարեյոյս բարոյականութեան և հարգութեան
 վարուց իւրեանց, ստորագրեալ յերևելի անձանց : Արժանէ ջաշտեալ
 նալ յընտրել զայնպիսիս որք կարկեցեն անսպթաք խօսել զաղղիւն
 րէն կամ գերմաներէն և կամ յարևելեան ինչ լեզու : Արժա-
 պեալք որ քաջ հմուտ են լեզուաց, յարող են կարգիլ ՚ի վերակա-
 ցուս . և յանդրադարձ սակի : Հայեցեալ ՚ի թիւ ուսանողաց զօրհա-
 նապաղ դասին երկու կամ երեք աւօրեայ վերակացուք :

§ 63 .

Վերակացուք պարտական են նախ՝ ունիլ զարթուն և զանդուլ Պարտաւոր-
 հսկողութիւն ՚ի վերայ որդեգրաց . երկրորդ՝ յազատ ՚ի դասաւորու-
 թեանց ժամանակի անդադար լինիլ ընդ նոսա, ունելոյ զնոյն սե-
 ղան կերակրոյ և ըստ կարգի գիշերելոյ ՚ի մի և նոյն սենեկի . եր-
 րորդ՝ կարգաւ երթալ ընդ նոսա ՚ի դասատունս . չորրորդ՝ զօրհա-
 նապաղ հատու լինել այնմ՝ ամենայնի՝ զոր ուսանին նոքա ՚ի դասա-
 տունս, հսկելով՝ զի աշակերտք ուշի ուշով պատրաստեսցեն զընկա-
 լեալ դասս, և երկրորդեսցեն՝ զոր առեալ են ՚ի բերան . իսկ յա-
 զատ ժամանակի պարտալիլ ընդ նոսա յընթերցանութիւն և ստի-
 պել զնոսա ՚ի թարգմանութիւն կամ ՚ի ծաղկաբաղել՝ զորս ընթեր-
 ցանս . հինգերորդ՝ վերահասու լինիլ որդեգրացն ևս և ՚ի խօսակ-
 ցութեան նոցա ընդ միմեանս, նշանակելով և ուղղելով զսխալմունս՝
 զոր յանցանեն նոքա ընդդէմ՝ կանոնաց լեզուի, պատշաճողութեան
 և ճաշակի . վեցերորդ՝ յամենայն առաւօտու բանիւ յայտնել վե-
 րատեսչին զհանգամանս ճեմարանի . իսկ զանսովոր անցից՝ եթէ հարկն
 պահանջէ, իսկոյն տեղեակ առնել զկառավարին . եօթներորդ՝ իւ-
 րաքանչիւր վերակացու պարտի ունիլ զօրագրութիւն, նշանակելով
 յայնմ՝ թէ՛ զյանձնելոց նմա զորդեգրացն զյառաջագիմութիւն ՚ի
 գիտութիւնս և ՚ի կենցաղավարութեան, զընաւորութիւն և զվկայու-
 թիւնս ջանասիրութեան նոցա, և թէ՛ առ ի՞նչ առաւել ընդունակ
 են նոքա, յոր յայնսն յաճախ անկանին, որ առանձին նպատից
 կարօտ են, և այլն . յաւարտ իւրաքանչիւր ամսոց՝ օրագրութիւնքս
 այսորիկ հասանեն ՚ի ձեռս վերատեսչի, և ՚ի սմանէ ՚ի ձեռս կառա-
 վարչի և հոգաբարձուի . ութերորդ՝ հսկել զի որդեգիրքն մի՛ ըն-

Թերեցյին զայնպիսի մատենսս՝ որք չեն հաւանեալ 'ի վերատեսչէն, և միանգամայն զի մի արասցեն զայնպիսի ինչ՝ որ չէ՝ պատշաճ բաւելիլթ երիտասարդաց. իններորդ՝ նոքա՝ որք պատրաստեալ են զգաստ իւրեանց, ունին հրաման առաջի վերակացուացն պարապիլ յանմեղ խաղս. յամարացին և 'ի հանդիսաւոր աւուրս զբանուն նոքա յայգւոջ ճեմարանին, և երբեքն արտաքոյ քաղաքին 'ի միջոցս ժամուց նշանակելոյ 'ի վերատեսչէն :

§ 64 .

Ս. Երակացութեան վարիւն իւրեանց ընդ որդեգիրս՝ պարտին ջաւարիւն հաւանալ թէ՛ բարութեանց և թէ՛ խօսակցութեամբ տպաւորել 'ի սիրտս նոցա զէր առ զխտութիւնս և զյարգ առ կանոնս բարոյականութեան՝ առ 'ի ծնանիլ յորդեգիրս զաղնիւ բարենախանձութիւն, և այնու ձեռնտու լինիլ յառաջագիմութեան նոցա. վերակացութեան զխտութեամբ վերատեսչին բաժանեն վնոսս յատիճանս ըստ չափու ջանասիրութեան՝ զարգացման և կենցաղաւարութեան նոցա. աւագացն յանձնեն վերադիտել զկրքսն, և օգնել նոցա 'ի զբաղման նոցին. և ևս զերազանցելոյն զայլովք 'ի յառաջագիմութեան և 'ի բարեբարոյութեան՝ նշանակեն զառաջին տեղիս 'ի դաստոռնս, 'ի սենեակս և 'ի ճաշատան անդ :

§ 65

Ս. Երկուս զառաւարչին այցելութեանց՝ զոր նմա միշտ պարտ է առնել անկարծ և յաճախ, վերատեսուչ ճեմարանին պարտական է յայցելանել որդեգրաց և թոշակատուաց յամենայն աւուր 'ի բարում նուագս, նա՝ 'ի զիշերացին իսկ ժամանակի, և խնամել զի վերակացութեան պահեստն զ'ի ճեմարանին սահմանադրեալ կանոնս բարեկարգութեան :

§ 66 .

Ս. Երկուս զառաւարտեանս՝ զերեկոյեանս՝ զոր նախ քան զճաշ և զոր զինին, ընթերցուն աշակերտք կարգաւ կամ ըստ սահմանելոյ վերատեսչին, որ հսկեացէ՝ զի ամենեքին ուշագիլ լինին յունկնդրութիւն և աղօթեացն ջերմեռանդութեամբ. նոյն և ջան զիցէ 'ի միասին ընդ Սարգսպետի և ընդ քահանայից՝ որ ուսուցիչք են Ստ.

ուածաբանութեան և Աստուածային օրինաց, զի 'ի բարեպատեհ ժամն աղբեւոցն յաշակերտս զայս գլապուծն Աստուածաշուովեան, և մեկնեացն նոցա զճշմարիտ և զվսեմ նպատակ աղօթիցն • նմանապէս և զուսմունս 'ի դասատունս սկսանիցին և աւարտեացն մատուցմամբ աղօթից, զոր վարժապետք հրամայեն ըստ կարգի միւսմ յաշակերտաց ընթեռնուել բարձրաձայն :

§ 67 •

Յաւուրս կիւրակէից և այլոց հանդիսաւոր տօնից՝ որդեգիրք Ուսման և թոշակատուք ուղեկցութեամբ վերակայուեաց իւրեանց եկեալ յեկեղեցին, ջերմեռանդութեամբ լսեն զԱստուածային պատարադն : Ըստ պարտաւորութեան քրիստոնէական դասանուն՝ նորա ապաւնտարն յաւազ շաբաթու զատիկն և հաղորդին 'ի սուրբ Խորհրդոյն : Եւ իւրեք ժամ իւրեք ժամ :

§ 68 •

Յազատ աւուրս յուսուցիւթեան՝ բարեբարոյ և ջանաւոր ժամանակ որդեգիրք և թոշակատուք կարեն ըստ հրամանի վերատեսչին երթալ հէշտ առ ծնողս, առ ազգականս կամ առ նոսա՝ որոց են յանձնեալ, միայն թէ միշտ ուղեկից և ընկեր ունենլով զհաւատարիմ անձինս : Որդեգիրք և թոշակատուք արձակին յառաւօտու, և անդրէն յետո դասնան յեկեղեցի • ունին ևս հրաման զիշերեկոյ արտաբոյ ճեմարանին, եթէ իցեն շարունակ աւուրք հանդիսաւոր տօնից • իսկ նշանակեալքն 'ի ստահակութեան կամ 'ի ծուլութեան՝ չունին ամենևին իրաւունս առ պատիկ :

§ 69 •

Յասացեալ դիպուածս արձակման՝ իւրաքանչիւր որդեգիր և թոշակատու ընդունի 'ի վերատեսչին զտոմսակ ինչ, յորում նշանակուի կի երբ և ցոր ժամանակ արձակին նորա : Զիւրբնկալք որդեգրաց յաւազէն և թոշակատուաց նշանակեն զժամանակ յետո դասնալոյ նց 'ի տոմսակին յայնմիկ՝ զոր որդեգիրք և թոշակատուք ինքեանք հասուցանեն անդրէն 'ի ձեռս վերատեսչին :

§ 70 •

Առ 'ի քաջալերել զորդեգիրս և զթոշակատուս 'ի ջանասիրութիւն Մատենադարանի :

և 'ի բարեբարոյութիւն , և 'ի տեղեկացուցանել զճնորդ զգարգաց-
մանէ նոցա , տուեալ լինի որդեգրաց և թոշակատուաց 'ի գնալն առ
ընտանիս 'ի ժամանակա դադարման յուսումնաւորութեանց , առանձին
վկայադիր ինչ զայնմանէ , ստորագրեալ 'ի վերատեսչէն . զոր որդե-
գիրք և թոշակատուք անշուշտ պարտին յուսանել ճնորդաց կամ աղգա-
կանաց իւրեանց , և զառ 'ի նոցանէ ստորագրեալն հասուցանել առ
վերատեսուչն 'ի դառնալն իւրեանց 'ի ճեմարան :

§ 74 .

Յաղատ ժամանակս 'ի դասաւորութեանց' կառավարութիւն ճե-
մարանին պարտական է կարգադրել այնպէս՝ զի որդեգիրք և աշա-
կերտք թէ 'ի ճեմարանի և թէ 'ի տունս ճնորդայն' բայց 'ի հանդ-
էսն իւրեանց , անյուսցեն զժամանակն 'ի շահաւէտ զբաղանս . ասն
է՝ յերկրորդել զդասս և զայլ ուսումնական առարկայս , 'ի թարգ-
մանութիւնս , 'ի շարագրութիւն , և յայլ սոցին նման յօդատկարն իւրծա-

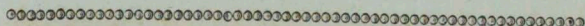
§ 72 .

Ուսման և կենցաղավարութեան որդեգրոյն 'ի դաստառունս' 'ի
սենեակս պարապմանց' և 'ի սեղանատունս հասուլ լինի վերատեսուչն
առօրեայ վերակացուքն հանդերձ , որք սորին իսկ աղագաւ բնակին
'ի մօտաւոր տունս ճեմարանին . վերատեսչին յանձնի ևս սահմանել
զչափ պատժոց ստահակ մանկանց , որոց թոյլ տուեալ տեսակք են
այսորիկ . յանդիմանել , ամօթով շառաղունել , զրկել 'ի բարձր տեղ-
ւօջէ 'ի դաստառն , նշանակել , զանուն յանցաւորին 'ի սեւեռ տալ-
տակի , և այլն :

§ 73 .

Երբ յիշատակալ խրատք և եղանակք ուղղելոյ ոչ ազդեն զգաս-
տութեան մանկանց , կառավարութիւն ճեմարանին ըստ պարտաւոր
տօրիւման՝ սահմանէ զչափաւոր խրատղանաձաղկ պատիժ ինչ . աշա-
կերտք պատժին այսպէս առաջի վերատեսչին և յառանձին վայրի .
և այս պատիժ տեղի ունի միայն 'ի ստորին դասատունս . իսկ 'ի վե-
րինս՝ յանցուցեալ աշակերտն , որ անկանի ընդ այսպիսի պատժով ,
արտաքսի 'ի ճեմարանէն :

Գ Լ ՈՒ Խ Զ ՈՐ Ր ՈՐ Դ .

Առաւարտութիւն Տնտեսական և Կենցաղավարական (գործընկեր) :

§ 74 .

Առարկայք տնտեսական կառավարութեան են նախ՝ շարժական և անշարժ ինչք կամ ստացուածք ճեմարանին, և երկրորդ՝ եկամուտներն և ծախքը դրամոյց . այս ամենայն պարտի գտանիլ ընդ տնօրինութեամբ խորհրդարանին հաստատելոյ 'ի հոգաբարձուէ . իսկ մերձաւորագոյն հոգաւորութիւնն այոց իրաց կախի զվերատեսչին և զնորին օգնականաց 'ի տնտեսական մասին :

§ 75 .

Առաւարտին և վերատեսուչն անմիջապէս տնօրինեն զգործն Առաւարտն տնտեսութեան և Կենցաղավարութեան ճեմարանիս . առ 'ի կատարելութեան զճանապարհօրեայ զայսպիսի գործն կարգեալ է գործադիր ոմն, որ միանգամայն է ևս տնտես . իսկ համարակալութիւնն և հաշիւքն ընդ նին 'ի դիւանատան ճեմարանիս :

§ 76 .

Առաւարտին և վերատեսուչ անմիջապէս հասու լինին շինուած Պարտաւորոյն կառուցելոյ 'ի Հիմնադրէ 'ի կաղմութիւն ճեմարանիս հանդերձ ամենայն մասամբն և պարտիզիւ, նմանապէս և առանձին տանն որ վերաբերի 'ի ճեմարանն, ևսն այնոյիկ տանց որք առ յայն յաւելցին այսր նպատակի աղադաւ, նա և ամենայն իրաց առ այնս վերաբերելոյ :

§ 77 .

Խորհրդարանն ունի 'ի պահեստի 'ի դիւանատան անդ՝ զճշգրիտ ինչք ճեմարան և զմանրամասն ցուցակ ամենայն ընչից ճեմարանիս . նոյն խորհրդարանն յանձն արարեալ ձեռամբ վերատեսչին ընդ ստորագրութեամբ և հաստատեալ ցուցակօք՝ զայլեաց ուսուեմական իրս և զգրեանս :

ներկայութեան անդ խորհրդականաց : 'ի նոյն գանձարան մտանէն
 և գումարք ընկալեալք 'ի լիաթոշակ և 'ի կիսաթոշակ աշակերտաց,
 և յայնց որք գան լոկ 'ի լսել զգաստութիւնս . ևս և բնծայաբե-
 րութիւնք յօգուտ ճեմարանիս : Կնիքն ճեմարանիս գտանի ընդ պահ-
 պանութեամբ վերատեսչին և դրազրին 'ի դիւանատան անդ :

§ 80 .

Ընծայաբերութիւնք 'ի բարերարաց ընկալեալ լինին 'ի ճեմա-
 րան յանուն խորհրդարանին , և 'ի գործ ածին համաձայն նշանակու-
 թեան նուիրողացն հաւանութեամբ հոգաբարձուն : Ընծայ կարեն
 լինել պէտքէս իրք . որպիսի են շինուածք յարմարք 'ի բնակու-
 թիւն աստիճանաւորաց ճեմարանիս կամ 'ի տալ վարձու , ալդի աղ-
 զի իրք , ուսումնական գործիքք , և առձեռնպատրաստ դրամք :

§ 81 .

Գումար դրամոց ընկալեալ 'ի պարէն թոշակատուն սեփհա-
 կանի ճեմարանին , թէպէտ և աշակերտն այն ելցէ անտի յառաջ
 քան զըրուսն ժամանակին , յոյս սակս դրամն վճարեալ է :

§ 82 .

Աղերսագիրք 'ի ծնողաց կամ յազգականաց վասն ընդունելոյ
 'ի ճեմարան , մանաւանդ լիաթոշակ և կիսաթոշակ աշակերտաց ,
 տուեալ լինին ըստ ստորագատ պատճենի՝ յանուն խորհրդարանին
 գրեալ 'ի թուղթ հասարակ : Աւերատեսուչն յառաջագոյն ընկալեալ
 զտարեկան կամ զկիսամեայ վճար վասն թոշակատուն , կիսաթոշա-
 կին կամ երթեմեկողին , տայ աղերսարկուն զտպեալ մուրհակ վճար-
 ման հանդերձ իւրով ստորագրութեամբ և հաստատութեամբ դրա-
 զրին , և եղեալ զգումարն զայն 'ի խորհրդարանն՝ մուծանէ 'ի գիրն
 (որ տուեալ է նմա 'ի խորհրդարանէն) զանուն և զմականուն թո-
 շակատուն , կիսաթոշակին և այնորիկ՝ որ գայ միայն յուսանիլ , նշա-
 նակելով յայնմ և զժամանակն մտանելոյ նոցա 'ի ճեմարան , զվի-
 ճակ ծնողաց նոյն , զտիս աշակերտաց , զաստիճան յառաջադիմու-
 թեան նոցա 'ի գիտութիւնս և 'ի լեզուս , զթիւ ընկալեալ գումա-
 րին , և զժամանակն որոյ վասն դրամն այն վճարեալ է :

Ժամու. զինի ճաշուն ՚ի վեցերորդ Ժամու լինի նախընթերց .

Ծանօթութիւն . Որդեղիրք և թոշակատուք ճաշին և ընթերին ամենեքեան ՚ի միասին համասեղան ընդ առօրեայ վերակացուաց . կիսաթոշակք կերակրին ՚ի ճեմարանիս միայն ՚ի ճաշաԺամու ՚ի հասարակ սեղանի :

§ 87 .

Ա երատեսուհն և տնտեսն պարտին հանապաղ լինել առ սեղա-
նով որդեգրաց և թոշակատուաց , և հոգածու լինել զօրակաութե-
ն և զըրբանութենէ կերակրոյ . իսկ վասն անհոգութեանց իւրեանց
համար ունին տալ ճշտիւ : Արարիք և կտաւիք սեղանատան լիցին
միշտ մաքուրք : Դրդայք են արծաթեայք , անօթք՝ յախճապակեայք
և արծճեայք . աղամանք և բաժակք՝ բլւրեղեայք : Անշուշտ պա-
հանջի զի ամենայն անօթք խահանոցի ՚ի նշանակեալ Ժամանակս
զտեսցին և պահեսցին միշտ մաքրութեամբ , նմանապէս և ամենայն
երկաթեղէնք և փայտեղէնք այնմ պատշաճեալք :

§ 88 .

Ա սան միակերպութեան՝ կարգեալ լինի աշակերտաց ճեմարա-
նիս միօրինակ զգեստ՝ որոշելով զձրիավարԺա և զթոշակատուս յեր-
թեկեղ աշակերտաց : ՉրիավարԺ որդեղիրք՝ որք անանին արդե-
տամբք ճեմարանիս՝ ստանան ձրի զհանգերձ, զօշեկս և զկտաւիս
՚ի դպրոցես . վասն գնալոյ ՚ի դասատուսն նշանակին աշակերտաց մի-
օրինակ վերազգեստք : Իսկ թոշակատուք պարտին ունիլ զզգեստ և
զամենայն ինչ կարեոր ՚ի յարմար պահանջութիւն՝ ՚ի ճնողաց կամ
յարգականաց իւրեանց . ամենայն աշակերտք պարտին ունիլ զզգեստս
բարեձևս և մաքուրս , և պահել ճշտիւ զնշանակեալ միօրինակ ձև :

§ 89 .

Չ կտաւիս ձրիավարԺ որդեգրաց և թոշակատուաց , նոյնպէս Փոխ-
ն և զոկանատան՝ հարկէ փոփոխել երկիցս , իսկ զսաւանս և զերեսս
բարձից՝ միանգամ յեօթնեկի :

§ 90 .

Հիւանդացեալ որդեղիրք կամ թոշակատուք , որոց ծնողք և Դարձան

Հիւսիս-արեւմտեան օղակաձեւ գոտանիսն ՚ի բացակայի կամ ոչ կարեն անոնու զնոսա յիւրեանց մերձաւոր խնամածութիւն և ՚ի սեփական հոգատարութիւն, զարմանին ՚ի հիւանդանոցի արդեամբք ճեմարանիս :

§ 91 .

Որպէս ինչ որ ասուիք ի վերայ ի խնամութեան և հսկողութեան ՚ի ճեմարանին՝ կարգեալ լինին ՚ի կառավարչէն կամ ՚ի վերատեսչէն՝ զինուորք աղատեալք յարբունական ծառայութենէ . իսկ ֆապեալ սպասաւորք և ծառայք նկատմամբ հարկաւորութեանց՝ կարեն լինել վարձկանք : Սպասաւորք մի լիցին անհամեստ կամ անկարգ, այլ բարեբարոյք, արթունք ՚ի գործս իւրեանց, երազագործք, ընդունակք, քաղաքավարք և կարի զգոյշք ՚ի բանս և ՚ի գործս իւրեանց : Պարտաւորութիւն տնտեսին է վերահասու լինել՝ զի նորա լիւ կատարեսցնեն զպաշտամունս իւրեանց, և արդելու նոցա զայն ամենայն՝ որ կարէ փետել բարոյականութեան ուսանողաց :

§ 92 .

Խորհրդարանն ՚ի սկզբան իւրաքանչիւր ամի տայ զթուանշանեալ մատեան ինչ նախ՝ ՚ի Դիւանատունն ճեմարանիս առ ՚ի նշանակել ՚ի նմին զեկամուտս և զծախս ընդհանուր գումարից, և երկրորդ՝ Տնտեսին՝ նմանապէս ՚ի նշանակել զեկամուտս և զծախս դրամոց, պաշարաց և այլ իրաց՝ ստորագրութեամբ կառավարչին և կնքով ճեմարանին : Տնտեսն ստանայ զգում վասն կարեւոր պիտոյից ճեմարանին՝ ՚ի կառավարչէն կամ ՚ի խորհրդարանէն ՚ի ձեռն վերատեսչին ստորագրեալ ՚ի գիրն : Բաժինն ռոճկաց վարժապետաց և պաշտօնէից կամ այլ երեւելի ծախք՝ կատարին ՚ի ձեռն վերատեսչին ՚ի զիւսանատան անդ հանդերձ ձեռագրութեամբ ՚ի հաշուէգիրն : Ծախք արարեալ լինին ձեռամբ վերատեսչին և տնտեսին ըստ հաստատեալ դրութեանց . իսկ յառանձին զիւրուածս՝ ըստ լճոց հոգաբարձուին և խորհրդարանին : Ի վերայ այսր ամենայնի յառանձին իմն տեւրակի գտանի ճիշդ ցուցակ ամենայն ընչեց և ստացուածոց ճեմարանիս, զորս միանգամ ՚ի բարեպատեհ ժամու յիւրաքանչիւր ամի՝ պարտ է վաւերագործել վկայութեամբ :

§ 93 .

Մին յանդամոց խորհրդարանին, կառավարին և վերատեսուչն Սկսելով
 յառաջին առուր իւրաքանչիւր ամսոյ սարտին վկայել ըստ կնքանը
 շան հաշուէմատեննի՝ զորդարութենէ եկամտից և ծախուց և միւս ևս որոշոց .
 յեալ ձեռնպատրաստ դրամոց :

§ 94 .

Յի կատարած իւրաքանչիւր ամսոյ՝ առաջադրեալ լինին հոգա-
 բարձուին Յի վերատեսչին և Յի գրադրէն Յի ձեռն կառավարչին, հա-
 մառօտ յայտարարութիւնք զօրպիտութենէ իրաց, զեկամտից և զծա-
 խուց . իսկ Յի վախճանի իւրաքանչիւր ամի ծանուցանեն նմա ման-
 րամասն զամենայն իմեքէ ըստ ամենայն առարկայից :

§ 95 .

Հաշիւք Յի նորոգել ինչ ինչ մասունս ճեմարանիս լինին ըստ
 յանձնարարութեան հոգաբարձուին և խորհրդարանին՝ ձեռամբ ճար-
 տարապետին, զոյգ ընդ վերատեսչին, ուրանօր պարտ է օրինակ առ-
 նուլ զընդհանուր գինն իրաց . այն հաշիւք քննին յընդհանուր ժո-
 ղովն խորհրդարանին, որոյ հաստատութեամբ արարեալ լինին զա-
 նազան կարեւոր նորոգութիւնք ընդ կառավարութեամբ անտեսին և
 ճարտարապետին, և ընդ վերահասութեամբ միւր յանդամոց խոր-
 հրդարանին և վերատեսչին . կառավարին և վերատեսուչն վկայեն
 զայնմ ամենայնէ, որ ինչ միանգամ արարեալ է :

§ 96 .

Յի պատրաստեն զհանդերձս և զկերակուրս, զուտուֆանիս պիւ-
 տոյս և զայլ իրս, որք լինելոյ են մեծաւ քանակութեամբ, պարտ է
 ունել զպաշարապետս, ընդ որս դաշինս արասցեն օրինական ձեռով
 ըստ վճռոյ հոգաբարձուին և խորհրդարանին : Վերատեսուչն Յի
 սկզբան իւրաքանչիւր ամսոյ՝ առաջի առնէ խորհրդարանին զհամար
 բոլոր պիւտոյից ճեմարանիս, և դրամոց՝ յայնս ծախելոց :

§ 97 .

Լիակատար թոշակատուք, որք՝ բաց Յի կելոյ Յի ճեմարանին, թոշակ-
 անանին և կրթին անդանօր, վասն այսր և վասն այլոց պիտոյից դա-
 տատանց, որպիսի են զբեանք, թուղթ, զրիւք, թանաք և մատիտք,
 ևս :

ամի ամի հատուցանեն զ750 ռուպլիս : Կիսաթոշակք՝ որք առնուն
 աստ զնոյն ուսմունսս, կերակրին միայն ՚ի ժամ ճաշու և ստանան
 զսկիտոյս դատտան, վճարեն զ450 ռուպլի : Իսկ այն աշակերտք որք
 ուսանին միայն՝ վճարեն զ250 ռուպլի : Որովհետև արևելեան ճե-
 մարանս այս է կենդրոն ՚ի մէջ այլ դատմական դպրոցաց՝ ազգիւ
 հայոց, սահմանի, զի թոշակատու և այլ աշակերտք հայոց դա-
 ւանութեան հատուցեն հարիւր ռուպլի պակաս քան զ՚ի վերոյ նշա-
 նակեալ տարեկան վարձն, սին է. լիակատար թոշակատուք հատու-
 ցեն 650 ռուպլի. կիսաթոշակքն 350 ռուպլի. և երթևեկ աշակերտքն
 450 ռուպլի թղթադրամ : Բայ ՚ի վերակրոց և յուսմանց՝ թոշակա-
 տուք ունին զամենայն ուսումնական նպատակս ՚ի ճեմարանիս՝ զմատե-
 նադարան, զհաւաքութիւն հանրային քարանց, զերկնագունտս և զերկ-
 րագունտս, զաշխարհացոյց զպատկերս և զայլս : Բոլոր այս վճարք
 պարտին լինել թաղաւորական թուղթ դրամովք կանխավճար վասն
 կիսամեայ ժամանակի, առանց յետս պահանջելոյ ինչ, թէպէտ և
 թոշակատուն ելցէ ՚ի ճեմարանէն յառաջ քան զընթացն նշանա-
 կեալ ժամանակն : Թոշակատուք և այլ աշակերտք պարտին ունիլ
 զզգեստ և զամենայն կարևոր պիտոյս վասն պահպանութեան իւրեանց՝
 ՚ի ճնորդաց կամ յազգականաց : Ըռանձին կանոնք ընդունելոյ զաշա-
 կերտս ստորագրեալ են մանրամասն ՚ի վերոյ ՚ի համարս § 43, 44,
 45, 46, 81, 82, 83, 84, 88 և յայլս ըստ կարգի :

ՅԼՐԼԴԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՌԱՋԻՆ .

Ուսումնական Կարգաւորութիւն Հայկական Ճեմարանին Տեւրդ
Լազարեանց յօտարազգի ուսմունս և ՚ի լեզուս .

Եւաջին պատրաստական դասատուն .

1 .

Օայսմ դասատան մանկունք ուսանիցին զհամառօտ հրահանգս քրիստոնէական վարդապետութեան և զըրբազան պատմութիւն : Հրահանգս
քրիստոնէական
վարդապետութեան
և զըրբազան պատմութեան

2 .

Հիմաւոր տեղեկութիւն Ապսերական լեզունն ուսաց պատմութեանն .
բաստ առնէ առ այլ զիտութիւնս , իբր զի յայնմ հիմեալ կայ դիւ-
րագոյն ուսումն այլազգի լեզուաց . ընտելացուցեալ զուսանողս հո-
լովմանց , լծորդութեանց և այլ փոփոխութեանց մասանց բանի ,
պարտ է կրթել զնոսս ՚ի քերականական լուծման , սովալելով զի ինք-
նին գտանիցեն զօրինակս կանոնաց , և զատանիցեն զարմատական
բառս յաճանցիւոյ , նոյնպէս և մարդեւ զնոսս թեւադրութեանն :

3 .

Եւաջերոք ուսցին զընթերցանութիւն և զգրութիւն Լատին Եւրոպէի
լեզուի , սերտեսցին ՚ի յիշողութեան զբառս և զգործածական խօսեցանս .
սակցութիւնս . և վարժեսցին ՚ի հոլովմունս և ՚ի լծորդութիւնս
լատին բառից : Իսկ ՚ի մասին լեզուաց Գերմանացւոյ և Գաղղիոց-
ւոց՝ յայսմ դասատան բաւեսցէ ընթերցանութիւնն և գրութիւնն :

4 .

Ի թուաբանութեան բաւական է այսմ դասատան բարեք զի թուաբա-
նական գործեսին թուաբանական հաշուարարութիւնս , և ճիշդ ընտե-
րանալ նոյին համարողութեանցն :

5 .

Ուսումն աշխարհագրութեան և պատմութեան յայսմ դասա- Եւաջերոք
8

պատահանք տան սահմանափակի յաշխարհագրական, ՚ի պատմական և ՚ի ժամանակահատվածի նական տղիւնակս : Բաւականագոյն տպագրելոյ ՚ի մօի զանուանս, զյորջորջմունս և զամս՝ մանթէ որոշել զերևելի երկիրս, զանձինս և զթուականս պատմելով զարժանիսն յիշատակաց :

6 .

Այլևս Յուսմունս պատրաստական դասատան առաջի դիցի և վայելչագրութիւնս, որ պատրաստեսցէ ՚ի նկարել և ՚ի գծագրել :

Յայսմ պատրաստական դասատան վասն ընթացից ուսմանց նշանակին երկու ամբ :

Երկրորդ Ղապատուն .

7 .

Ընդհանրաբ՝ որ մտանեն յայս դասատուն, պարտին տեղեակ լինել քրիստոնէական հրահանգի և սրբազան պատմութեան, որք աւանդին ՚ի պատրաստական դասատան . նոքա պարտին ուսանիլ զընդարձակ հրահանգն քրիստոնէական, ընթեռնուել զԱւետարան, և յիւրաքանչիւր նուազի դասառութեան առնուել ՚ի բերան զքանի մի տունս յայնմանէ :

8 .

Երբ մանկունք ընտելացեալ են մասանց բանի, և ընդունակ են որոշելոյ զարմատական բառս յաճանցականաց, կարեն ինքնին կազմել զբոլոր նախադասութիւնս . առաջի արարեալ զկանոնս համաձայնութեան, պարտ է պարապելոյցանել վնոսս յորոշել զտեսակ բառից, ստիպել յընթեռնուել զընտիր ընտիր հատաճս յերևելի հնդկական Ռուսաց, և զերեալ ՚ի վերայ թղթոյ զգերազանց միտս և զանայնաճաճ՝ տալ ուսանիլ ՚ի բերան, որով սկիզբն արասցէ կրթիլ մատաղ ճաշակ համբալաց, և ծնցի ՚ի նոսս ընտրողութիւն : Զի՛ պարտ երբէք ՚ի բաց թողուլ զարտասանութիւնն ոտանաւորաց և արձակ շարադրութեանց, որոյ օգուտն և հարկաւորութիւնն ՚ի կեանս՝ իւրաքանչիւր ումեք են ակներև յայտնի . յայսմ դասատան շաշակերտք պարտին կատարելապէս վարժիլ յուղղագրութեան . և

աստ լիցի ուսումն քերականութեան Սլավոնաց, որոյ տեղեկութիւն ամենեւին հարկաւոր է 'ի բարւոք գիտութիւն լեզուի Ռուսաց, ուստի առաջադրի ընթեանումը զգիրս ժողովողի և դառակա Սաղովմինի կամ զգիրս Յովբայ :

9 .

Քերականութիւնն Լատինաց հանապազորդի հանդերձ թարգմանութեամբ և բացատրութեամբ ընտիր տեղեաց 'ի շահաւէտ ժողովածու գրոյ . որոյ ուսանին զգերմանացւոյ կամ զգաղիացւոյ լեզուս պարտ է պարապիլ 'ի քերականութիւն , յուղադրութիւն և 'ի լուծումն մասանց բանի . չէ՛ հարկ թողուլ և զվարթութիւնն յայլազգի խօսակցութիւնս . վասն բարւոք մարդելոյ՝ ուսուցիչք լեզուաց 'ի դաստան իւրեանց սահմանեցեն զժամանակ ինչ առ 'ի խօսիլ այլադի լեզուս զիւրաց ուսումնականաց կամ բարոյականաց . բայց յայմանէ մանկունք պարտին այլազգի լեզուք ուսանիլ 'ի բերան յառակ՝ ոտանաւոր և արձակ բանիւ . խոհեմութեան ուսուցչաց անկանի առնուլ յամենայնի զկարեւոր չափս 'ի հասասարել զաշակերտս աստիճանի իւրաքանչիւր ուրուք յառաջադիմութեան . յայսմ դաստան պարտ է հասուցանել զուսանողս յայն աստիճան՝ զի կարոսցեն հասու լինել դիւրին պարբերութեանց 'ի լեզուս Լատինաց, զերմանացւոյ կամ գաղղիացւոյ, և զի ունիցին զբարւոք արտասանուի :

10 .

Թութեանութիւնն պարտ է հասուցանել յաւարտ , ոչ թութեանութեան և զհամեմատութիւն , զյառաջատութիւն և զնշանակս թութոյ :

11 .

Յայս ստորին դաստառն պատմութեան և աշխարհագրութեան Սղեմնէ մտանն համբալք բարւոք 'ի միտ առեալ զաղիւստիս . ուստի պարտ պատմութեան լինի նոցա ստորագրել աստ զ'ի բերան ուսեալ զանուանս . ուսուցիչն աշխարհագրութեան պարապեացի ընդ աշակերտաց իւրոց 'ի համառօտ յընդհանուր աշխարհագրութեան , մանաւանդ Ռուսաստանի՝ ցուցանելով զտեղիս 'ի վերայ աշխարհացոյցի . ուսուցիչն պատմութեան դարձուցէ զուշադրութիւն ուսանողաց 'ի վերայ երեւելի անցից և մեծաշուք արանց, որովք հռչակեցան այլ և այլ աշխարհք 'ի

հին և ՚ի նոր ժամանակս . մանաւանդ հանդէպ նկարեացէ զսիրտ-
դործութիւնս և զանձինս ՚ի պատմութենէ Ռուսոյ՝ առ ՚ի կանխա-
յուշանելոյ զգործս նոցին և առ ՚ի ծնանելոյ ՚ի նոսա զաղնիւ զգա-
յուշն հաւատարմութեամբ ծառայելոյ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ :

42 .

Նշանակեալ
էն .

Ուսեալքն ըստ բաւականին զրել՝ կարեն կատարելագործել յայ-
տըմ արհեստի, և ապա դիւրին ինն նկարագրել մատիտաւ զձեռն ըստ
կանոնաց նորին . յայտմ երկրորդ դասատան վասն ընթացից ուս-
մանց նշանակին նոյնպէս երկու ամբ :

Երրորդ Դասատուն .

43 .

Նշանակեալ
էն .

Ուսուցիչն հրահանգաց քրիստոնէութեան յայտմ դասատուն հա-
նապաղորդէ զուսումն քրիստոնէական, ընդ որ և զբացատրութիւն
Աստուածային պատարադի և զգործածական աղօթից :

44 .

Նշանակեալ
էն .

Երկրորդեալ զկանոնս քերականութեան, և քննեալ զկար ու-
սանդոցայ ՚ի Այսլերական լեզուի՝ պարտ է սկիզբն առնել ճարտասա-
նութեան . ուստի արժան է ըստ կանոնաց որոշել զճառս երևելի
հոետորայ՝ յուշանելով զկապակցութիւն նոցին, զկարգ և զտեղիս՝
որք կարեն լինել օրինակ պարզ վիպասանութեան, և զօրեղ ապտ-
ցուցութեանց : Առ ՚ի սկիզբն առնել շարագրելոյ՝ մտնի թէ նախ
առաջարկել զի հետևեցին նմանել, յօրինեացեն զբջջաբանութիւնս,
ճառացեն զպրակս ՚ի պատմութենէ, նկարագրեացեն ինչ ինչ ՚ի
բնութենէ, և ապա՝ զի շարագրեացեն . տալով նոցա զիտել՝ եթէ
շարագրութիւնն բաղկանայ ոչ ՚ի կուտակութենէ բառից, այլ ՚ի
պարտաւարտաճ կապակցութենէ և ՚ի բարեւոք կարգաւորութենէ
ըստ կանոնի և ճիշդ արտագրեալ դատողութեանց : Ի մէջ բերեալ
զկանոնս Տաղաւախութեան չէ պարտ թողուլ զճիշդ ընտրութիւն
բառից, զվերլուծական և զայլաբանական նշանակութիւնս նոցին .
վասն զի զկատարեալ տեղեկութենէ սոցին կախի և կատարելութիւն

մտածութեանց : Յետ որոյ ցուցցին կազմութիւնք պարբերութեանց
և արժանաւորութիւնք ոճոյ :

45 .

Աշակերտք՝ որք մտանեն յայս դաստոռն, գիտեն դքերականու-
թիւն լատինաց, և հասու են գերմանական և զաղղիական լեզուաց : ^{Գրադարան}
Յայսմ դաստոռն յաւելցին գիտութիւն բառից, կորովանալ ՚ի քե-
րականութեան, և ուսանիլ զհամաձայնութիւն . վասն որոյ և պարտ
է սկսանիլ զուսումն այսր դաստոռն ՚ի վերլուծութենէ, հանապա-
ղորդել ղթարգմանութիւնս, մեկնել ղկապակցութիւն բառից ըստ
կանոնաց համաձայնութեան, և պարապեցուցանել խօսակցութեամբ
ղերաց ուսումնականաց և բարցականաց : ' Ի հեղինակայն լատինաց
մարթէ քննութեամբ ընթեռնուլ ղՆեպոտն և զՓհետրն, և թարգ-
մանել ՚ի ռուսաց ՚ի լատին : Յընտիր բանաստեղծական հատուածոց
՚ի լեզուս գերմանացոց և զաղղիացոց առաջն գիցի առնել շրջա-
բանութիւնս, նա և տացին ղիւրին բնաբանք ՚ի շարագրութիւն,
մանաւանդ ըստ օրինակի նամակագրութեան . աշակերտք պարապե-
ցին յարտասանել զըստնաւոր և զարձակ բանս, զորս պարտին ու-
սանիլ ՚ի բերան . աստանօր պարտ է հասուցանել զմանկունս ցայն
ատելձան գիտութեան երկուց լեզուացդ, զի գիւրաւ իմացցին զմա-
տեանս նոցին, և խօսակից լիցին ընդ իրեարս :

46 .

Յայսմ դաստոռն առաջարկեցի բոլոր Ալիսկայն . ուսանողքն ^{Ալիսկայն}
պարապեցցին գործադրութեան, զի գտցեն զթեմետիւն և զճըշ-
դութիւն համարողութեանց . վասն որոյ հարկաւոր են յաճախ խը-
ղերք՝ որոց վերլուծուլ քաջ հաստատի ընդունակութիւն մտածելոյ :

47 .

' Ի հասակի՝ յորում մանկունք սկսանին հանել զլատողութիւնս
իւրեանց ՚ի գիր, հարկաւոր է ճանաչումն առարկայից՝ որ զնորօք են . ^{Բանական}
որոյ աղաքաւ և առաջարկեցցին յայսմ դաստոռն սկզբունք բնա-
կան պատմութեան, ցուցանելու զհանքս և զլատիկերս կենդանեաց :

48 .

Բայց ՚ի լրիւ առաջարկելոյ զաշխարհագրութիւն բնաբանական և ^{Պատմական}

Բնական աշխարհական՝ հարկ է ուսուցանել ղափաբերականն, ցուցանելով
 Բնական
 Գրական. նոր յաւելցին վիճակագիտական տեղեկութիւնք մանաւանդ զտեքու-
 լութենէն Ռուսաց: Գիտութիւնն հին և միջին պատմութեան յայսմ
 դաստառն պարտի հասանիլ ցայն տտիճան՝ զի աշակերտք 'ի ժամ
 հարցաքննութեան կարացեն զիւրաքանչիւր անցս պատշաճաւորել
 իւրում ժամանակի, տեղոյ և ժամանակից հանգամանաց: Աշ-
 խարհադրութիւն և Պատմութիւն մեծ և փոքր Հայաստանի՝ իբրև
 նախնի ինքնիշխան թաղաւորութեան հայոց, 'ի մէջ բերցին յընդ-
 հանուր բովանդակութեան անդ:

19.

Աբ-
 ուէնայ.

Գեղեցիկ զարութիւնք շարունակին աստիճանաւ. յայտոյիկ դա-
 աստունս պարտին նկարագրել մեղանաւ շինաց և ներկովք: Յայսմ
 երրորդ դասատան վասն ընթացից ուսմանց նշանակին երկու ամբ:

Չորրորդ կամ Բարձր Դասատուն.

20.

Ինչեղեց-
 ան պա-
 հուլեան
 Բարոյաբ-
 ուլեան.

Յայսմ դասատան աւանդեսցի պատմութիւն Լեկեղեցոյ և բա-
 րոյաբանութիւն, ուր լին մեկնեսցին պարտաւորութիւնք առ Աս-
 տուած, առ ընկերս և առ անձինս մեր. քննութեամբ որոշուին շա-
 հաւետ քերթուածոց Քրիստոսաբարոյ հեղինակաց լիցի աշակերտաց
 'ի բարւոր պարապուէն վասն կրթելոյ ղբանականութիւնն. նոցա
 առաջարկեսցին ևս բնաբանք 'ի դատել 'ի բերան, ևս և շարա-
 դրութիւնք զիրաց բարոյականաց:

Բնագի-
 տութիւն,
 Երբեմն
 Գիտութիւն
 Եւ Եւանգելի-
 անագիտ-
 ութիւն.

21.

Յետ ուսանելոյ զընական պատմութիւն հարկ լինի 'ի վերին
 դասատան ձեռնամուխ լինել յընդարձակոյն բացատրութիւն պղծ-
 առարկայի, նաև բնագիտութեան. 'ի ղափաբերութենէն դաս ասիցեն
 ղերկրաշափութիւն և ղեռանկիւնաշափութիւն:

22.

Բնաապեղ 'ի վերին դասատան պարտ է սկսանիլ ղբանաստեղծութիւն և զտեր-

Ճախսութիւն, որոց քաջ ուսումն հիմնի 'ի գեղադիտական ընտրութեան ձևոց և ոճոց • յոյր սակս հարկաւորի ընթեռնուլ զնախա-
ղատ բանաստեղծս ռուսաց՝ ցուցեալ զգեղեցկութիւնս և զպակասու-
թիւնս նոցին • աշակերտաց առաջարկեցիք ուսումն ամենայն գեղեցիկ
զպրութեանց, որով և բարիւք մեկնեցիք տեսական գիտութիւնս
բանաստեղծութեան և պերճախօսութեան • նոքա առցեն փորձիւ
ղջափ զօրութեան իւրեանց յայլ և այլ տեսակս ոտանաւոր և արձակ
շարադրութեանց • վասն ընթեռնուլոյ զբանաստեղծս մանասանդ զնախ-
նիս՝ 'ի մէջ մատուցել համառօտ Դիւցաբանութիւն, որով բացա-
տրեցիք գեղեցկութիւն բանաստեղծական կեղծեաց :

23 .

Պատմութիւնն՝ որ 'ի միջին դաստեղծես, էր առարկայ յեռոյա-
կանութեան, աստանօր պարտի լինիլ առարկայ մտայ : 'ի ժամ
առանձին պարապման նոր պատմութեան՝ բացատրեցին պատճառք
ամբարձման և կործանման թաղաւորութեանց, ընթացք բարոյա-
կանութեան, գիտութեանց և արհեստից : 'ի քաղաքական մասին
երևելի տէրութեանց առաջարկեցիք Ա իճակագրութիւն :

24 .

Ընդ աշակերտաց՝ որ զխոն դճատկութիւնս լեզուաց, որ հասու
լինին մատենագրութեանց նոցին, և որ ինքնին կարեն խօսակից
լինիլ ընդ իրեարս, հարկաւորի պարապիլ զրազիտութեամբ Ա
տինաց, Գերմանացոյց և Գաղղիացոյց : Ծանուցեալ զգլխաւոր
յատկութիւնս մատենաւրաց յայլեայլ տեսակս քերթուածոց՝
առաջարկեցին ևս վայելուէ հատուածք 'ի նմանել նոցին • և երբ
առաւել ընտելացին աշակերտք յատկութեանց լեզուացք, կարեն
պարապիլ 'ի շարադրութիւնս 'ի բարբառս յայդուիկ : Գլխաւոր
առարկայ յայսմ դասատան պարտի լինիլ քննութեամբ որոշումն
մատենագրաց, որ քաջ օգնէ գիտութեան լեզուի և կրթէ զմա-
տաղ ճաշակ • յառաջագէմք 'ի լեզուի լատինաց կարեն քննել զմա-
տենագրութիւնս Անսարաց, Աիկերոնի, Հորացիոսի և Ալիքիլեայ :

25 .

Յառաւել կրթութիւն մտայ և ճաշակի՝ շահաւէտ իմն է վասն Ժողովաշա

էերաց . աշակերտաց յիւրաքանչիւր եօթնեկի մի կամ երկու անգամ առնել ժողով , յորում ներկայացնին յառաջագոյնն ի նոցունց . ի ժողովի անդ աշակերտք ճառարկցեն զիւրաց զիտնականաց և բարոյականաց , զննեցեն զնեպական շարադրութիւնս իւրեանց , զրեւոյնն զընտրութիւն գեղեցիկ քերթուածոց հայոց և ռուսաց թէ՛ ոտանաւոր և թէ՛ արձակ բանից ըստ կանոնաց քննողութեան , տացեն միմեանց համար յընթերցանութենէ իւրեանց՝ որ յեօթնեկին . առաջի արտայնեն զերկբայութիւնս ի վերայ այնր և զհարցմունս ի դատել և ի լուծանել , նաև պարապեցնին վերձանութեան ոտանաւոր և արձակ քերթուածոց : Եւսմ բարձր դասատան վասն ընթացից ուսմանց նշանակի մի ամ , բայց կառավարութիւն ճեմարարանին սահմանէ զայն հայեցեալ ի զարգացմունս և յնդունակութիւնս ուսանողաց . վասն որոյ ի պահանջել հարկին առ առաւել կատարելադործելոյ նոցա՝ յեօթնամեայ ընթացս՝ ուսմանց յաւելու ևս զմի ամ :

Ծանօթութիւնք .

1. Զկարգն պարապելոյ յարեւելեան լեզուս , սին է՝ յարաբացւոյն , ի պարսից կամ ի տաճկաց՝ սահմանեցէ վարժապետն քցաց լեզուաց ըստ վերոյիշեալ կանոնաց և օրինակի դասատուութեան լեզունն ռուսաց և այլոց :
2. Եթէ մուծեալ լիցի և լեզուն Եռեանց , դասասացութիւն նորին պարտի ձգիլ ըստ եղանակի լատինականին :
3. Ստեղանն է պարապմունք հասարակաց վասն իւրաքանչիւր հասակի ամենայն ուսանողաց :
4. Թէ՛ վասն ճշմարիտ օգտակարութեան և թէ՛ վասն բարւոյ յառաջադիմութեան՝ զլեւրոյտացեալ կարգադրութիւնն ուսուցիական պալատ է անշուշտ պահպանել յամենայնի ի դասատուութեան՝ և ի բովանդակ ընթացս զլատութեանց : Ուսուցիչք հարադատ կատարմամբ պարտաւորութեան իւրեանց ար .

Ա Ղ Ի Ի Ս Ա Կ .

Յորում բացորոշ նշանակին տուրք եօթնեկի, ժամը յառաջ և զինի կէտուր, ևս ևս պէտքս ուսմունք լեզուաց և զխոսթեանց, զորս աշակերտք ուսանին ՚ի չորեսին դաստոռնս ՚ի հայկական Ճեմարանի Տեաքց Լազարեանց, որ ՚ի Մ Ո Ս Կ Ո Վ մայրաքաղաքի :

	Առաջին համ Պատրաստող Ղասատուն.	Երկրորդ Ղասատուն.	Երրորդ համ միջին Ղասատուն.	Չորրորդ համ Բարձր Ղասատուն.	
Ժամս առաւ	Ուսմունք գիտութեանց.	Ժամս առաւ	Ուսմունք գիտութեանց.	Ժամս առաւ	Ուսմունք գիտութեանց.
Երկուշաբթի.	8=10. Խ Ման քերականութի հայոց, պարազայք բառից, հոլովք, լծորդութի, ևայլն:	8=10. Գաղղիական քերականութի, վերլուծութի.	8=10. Լատին վերլուծութի, թարգմանութի.	8=10. Լատին գրադիտութի, բանաստեղծութի.	
	10=12. Գաղղիացի ընթերցումն, գրութի, նշանակութի բառից, ևայլն.	10=12. Գերմանական քերականութի, առողանութիւն.	10=12. Գաղղիացի շրջաբանութի, վերլուծութի.	10=12. Երկրաչափութի, եռանկիւնաչափութի.	
	2= 4. Լատին ընթերցումն, գրութի, հոլովք, խոնարհմունք, ևայլն.	2= 4. Թուաբանութիւն, համեմատութիւն թուոց.	2= 4. Պատկերահանութի, նկարագրութիւն.	2= 4. Պատկերահանութի, ձևագծութիւն.	
	4= 6. Վայելչագրութիւն (շխարհագրութիւն).	4= 6. Ռուսերէն շարագրութի, ուղղագրութի.	4= 6. Հայ ճարտասանութի, ճառագրութիւն, խրթին շարագրութիւն.	4= 6. Գաղղիական գրադիտութի, ճարտասանութիւն.	
Երեքշաբթի.	8=10. Գաղղիացի ընթերցումն, գրութի, ևայլն.	8=10. Բ մասն հայ քերականութեան, շարագրութիւն, վերլուծութիւն, ևայլն.	8=10. Ընդհանուր պատմութիւն և աշխարհագրութիւն.	8=10. Ընդհանուր աշխարհագրութի, հնագիտութիւն.	
	10=12. Գերմանացի ընթերցումն, գրութի.	10=12. Պատմութի և աշխարհագրութիւն.	10=12. Ալկիպրա ընդ գործագրութեանց.	10=12. Հայկական աճաբանութիւն տեսական և բարդական.	
	2= 4. Վայելչագրութիւն.	2= 4. Վայելչագրութիւն.	2= 4. Վայելչագրութիւն.	2= 4. Բնագիտութի, երկրաչափութի, ևայլն.	
	4= 6. Ռուսաց ընթերցումն, հոլովք, խոնարհմունք բայից, ևայլն.	4= 6. Լատին քերականութիւն, ուղղագրութիւն, ևայլն.	4= 6. Հայկական քրիստոնէական վարդապետութիւն, սրբազան պատմութիւն.	4= 6. Գերմանաց բանաստեղծութի և ճարտասանութիւն.	
Չորեքշաբթի.	8=10. Գերմանացի ընթերցումն, առողանութի.	8=10. Խ Ման հայ քերականութեան, թարգմանութիւն ՚ի ռուսաց ՚ի հայ.	8=10. Գաղղիական շարագրութի, վերլուծութի.	8=10. Լատին գրադիտութի, ճարտասանութի.	
	10=12. Հայ քերականութի, առողանութի, ևայլն.	10=12. Գաղղիական քերականութի, ուղղագրութի.	10=12. Ալկիպրա ընդ գործագրութեանց.	10=12. Հայ տրամաբանութի և եկեղեցական պատմութիւն.	
	2= 4. Լատին ընթերցումն, բառազննութի.	2= 4. Թուաբանութի, յառաջատուի թուոց.	2= 4. Հայ բանաստեղծութի, տաղաչափութի, և թարգմանութի ՚ի հայոց ՚ի ռուս.	2= 4. Գաղղիական բանաստեղծութիւն, ճարտասանութիւն, ևայլն.	
	4= 6. Ռուսաց ընթերցումն, հոլովք, գրչութի.	4= 6. Ռուսաց քերականութի, առողանութի.	4= 6. Ռուսաց ճարտասանութիւն և տաղաչափութիւն.	4= 6. Ռուսաց գրադիտութի և բանաստեղծութի.	
Հինգշաբթի.	8=10. Հայ քերականութի, բառազննութիւն.	8=10. Գերմանաց քերականութի, ուղղագրութի.	8=10. Պատմութիւն ընդհանուր, և բնական կամ բնապատմութիւն.	8=10. Պատմութի քաղաքական և բնական, և վիճակագրութիւն.	
	10=12. Գաղղիացի ընթերցումն, գրութի, ևայլն.	10=12. Հայ քերականութի, վերլուծութիւն, թարգմանութիւն.	10=12. Գերմանաց քերականութի, շարագրութի.	10=12. Հայացի գեղագիտութի և հոգեբանութի.	
	2= 4. Վայելչագրութիւն.	2= 4. Վայելչագրութիւն.	2= 4. Հայ պատմութիւն թագաւորութեան և գրադիտութեան.	2= 4. Գաղղիական դպրութիք, ճարտասանութի.	
	4= 6. Թուաբանութի, հաշուարարութի, ևայլն.	4= 6. Խ Ման քրիստոնէական վարդապետութեան հայոց դասանութեան.	4= 6. Ռուսաց շարագրութի, շրջաբանութի.	4= 6. Ռուսաց պերճախօսութի, բանաստեղծութիւն.	
Ուրբաթ.	8=10. Հրահանք քրիստոնէութեան ընդհանուր հայոց եկեղեցւոյն.	8=10. Գաղղիացի քերականութի, առողանութի.	8=10. Լատին շարագրութի, թարգմանութի.	8=10. Լատին դպրութիք, ոտանաւորք, ևայլն.	
	10=12. Գերմանացի ընթերցումն, բառազննութի.	10=12. Հայ քերականութիւն, շարագրութի, նամակագրութիւն.	10=12. Գաղղիական դպրութիք, վերլուծութի.	10=12. Չեպոնութիւն, երկրաչափութիւն.	
	2= 4. Հայ քերականութի, ընթերցումն հեղինակաց.	2= 4. Ռուսաց քերականութի, թարգմանութի.	2= 4. Ալկիպրա գործնական.	2= 4. Գերմանական գրադիտութիւն, պերճախօսութիւն.	
	4= 6. Լատին ընթերցումն, հոլովք, խոնարհմունք.	4= 6. Թուաբանութի, նշանակք թուոց.	4= 6. Ռուսաց ճարտասանութի, տաղաչափութի.	4= 6. Ռուսաց ճարտասանութի և գիւյաբանութիւն.	
Շաբթի.	8=10. Գաղղիացի ընթերցումն, գրութի, ևայլն.	8=10. Աշխարհագրութի և պատմութիւն.	8=10. Գերմանական շարագրութի, վերլուծութի.	8=10. Երկրաչափութի, վիճակագրութիւն.	
	10=12. Գերմանացի ընթերցումն, գրութի.	10=12. Լատին քերականութի, թարգմանութի.	10=12. Գաղղիացի նամակագրութի, թարգմանութիւն, ևայլն.	10=12. Բնագիտութի, հնագիտութի, ևայլն.	
	2= 4. Աղիւտակք պատմականք և աշխարհագրականք, ևայլն.	2= 4. Պատկերահանութի, նկարչութիւն.	2= 4. Պատկերահանութի, նկարագրութիւն.	2= 4. Պատկերահանութի, և նկարչութիւն.	

Ծանօթութիւն. Մանկունք ռուսաց ուսանին գրքիստոնէական վարդապետութի ըստ իւրեանց եկեղեցւոյ ՚ի բացորոշ ժամանակի երկիցս յեօթնեկի, զարեւելեան լեզուս փոխադրութի ուսանին երկիցս յեօթնեկի յայլ ժամս աւուրց սահմանեալ ՚ի կառավարութեան ճեմարանի. իսկ զկաթաւեւ երկիցս յեօթնեկի ուսանին առհասարակ ամենայն աշակերտք ՚ի վեցերորդ ժամէ յովթերորդն յետ ճաշուն.

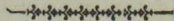

Ժանասցին ձգել յանձինս զձե՝ Համարուք, և Ջմարտեսցեն զվտտահութիւնն՝ որ հաւատացեալ է նոցա :

5. Մատենաք վասն դասատուութեան գործածելիք պարտին լինել այնք՝ որ մոռծեալ են յայլ ուսումնարանս, իբր զի փոփոխութիւն մատենից բաց ՚ի ֆլատուց և ՚ի խափանածոց ոչ ինչ օգուտ բերէ :
6. Պաշտամունք վերականգնաց պարունակին յառանձին խրատս և յաղիւսակս . զամենայն անդ զրեալն պարտին նորա ընուլ ջերմեռանդութեամբ և արութեամբ . նմանապէս և վասն պարապմանց իւրաքանչիւր դասատան նշանակեալ կան կարեւորքն յառանձին ցուցակս ժամուց ուսմանց . տոմսակն վասն մտից և ելից վարժապետաց, նոյն և վասն աւօրեայ պաշտօնատարութեան վերականգնացն նշանակի յօրադրութեան ըստ տուեալ ձեռնն :
7. Աւերտեսուէն իբր հասարակաց կարգադիր և անդուլ դէտ հսկեսցէ յամենայն աւարկայս կառավարութեան, զի ամենայն որ աստ ՚ի մատենի գրեալ կայ, լլցցի հանդերձ օգտիւ և զարգացմամբ առանց զանցառութեան թէ՛ յուսումնական և թէ՛ ՚ի տնտեսական մասին :
8. Իսկ վասն ճիշտ կատարման այսր ամենայնի՝ հարկ է նմա ունել ինքեան աւաջնորդ զայս տպագրեալ ուսումնական կարգադրութիւն՝ առ ճիշտ լրութիւն ընթացից զիտութեանց՝ լեզուաց և յառաջադիմութեան ուսանողացն, ևսև առ պահպանել զկանոն կանխաւ նշանակեալս՝ որք առ հասարակ վերաբերին ՚ի նպատակ բարեկարգութեան ճեմարանին :
9. Աստանօր եղեալ լինի աղիւսակ, որ մանրամասն ցուցանէ զժամն դասատուութեանց վերոյգրեալ ուսմանցդ յիւրաքանչիւր աւուր բոլոր եօթնեկին :

ՅԱՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ .

Երաւոք վասն վերակացուաց Հայկական Ճեմարանին Տեարց
Լաղարեանց .

1. Իւրաքանչիւր վերակացու պարտի լինել որդեգրացն օրինակ բարեբարոյութեան, աշխատասիրութեան, մաքրութեան, քաղցրաւորութեան և առհասարակ ճիշդ պահպանուի կարգի :
2. 'Ի ժամն' յորս չիք դասաւանդութիւն, և յորս պակասին վարժապետք 'ի դասատունս' նոքա լիցին միշտ ընդ որդեգիրս, և 'ի ստորին դասատունս ուսուցչին զմանկունս :
3. Անդու վերահասու լիցին՝ զի իւրաքանչիւր որդեգիր ուսցի փութաշնն, վարեսցի հանդարտութեամբ՝ քաղցրութեամբ և յամենայն ըստ կարգի, և զի նա և սպասաւորք սննեկացն պահեսցեն զմաքրութիւն և զկարգ :
4. Ունիցին զցուցակ անուանց աշակերտաց, և նշանակեցեն 'ի նմին զյառաջագիւմութիւն նոցա և զվարս, զյանցաւորութիւն, զպատիժ նոցա կամ զնեքուհի, և ո՛ր երբ չգտաւ 'ի դասատան . զայսպիսի ցուցակս յիւրաքանչիւր շաբաթու մատուցեն կառավարչաց :
5. Փայթ ունիցին՝ զի որդեգիրք յաւուրս ուսումնաւորութեան լսուեսցին միշտ 'ի բարբառ Ռուսաց կամ այլոց ազգաց, և վասն այսորիկ յամենայն աւուր տուեալ նոցա զտոմարակ՝ համարապահանջ լիցին յանհազանդից : Աւերակացուք հասու լիցին նմանապէս՝ զի 'ի ժամանակս դասաւորութեան կամ քաղուածոց՝ բաց 'ի պատուէլի այցելուաց՝ մի ոք յօտարաց մուտ ունիցի 'ի դասատունս առանց բացորոշ հրամանի կառավարչաց :
6. Աւերակացուն ունի իշխանութիւն 'ի վարձ բարուք կենցաղավարութեան և քաջուսումնութեան աշակերտաց՝ տալ նոցա զներագոյն տեղիս 'ի ճաշտան, 'ի սննեկի դասակրկնութեան և

յացլն, գովել զնոստ և զերադասել, և յառաջագրել ուր հարկն է՝ ՚ի քաջայերել զնոստ • իսկ վասն ճուշութեան՝ անքաղաքավարութեան և անյատակութեան, տալ նոցա յոտին կալ յանկեան, չտալ զնախաճաշ, զգիւն ՚ի բարձր բարձէ, ոչ արձակել առ ընտանիս, յանդիմանել, և ՚ի պահանջել հարկին՝ ծանուցանել կառավարութեան :

7. Իւրաքանչիւր վերակացուի պնդոտ է ընդ աշակերտաց յիւրում տննելի բնակելոց՝ բաղմիլ ՚ի սեղան ճաշու և ընթրեաց, բաժանել նոցա զիւրակուր, հասու լինիլ՝ զի անմեկնելի իւրին առ ՚ի նոցանէ մարդավարութիւն և հանդերձութիւն, և ըստ արժանեացն յիւրաքանչիւր շաբաթ առուր փոխոխել զտեղիս նց :
8. Վերակացուք յառուրս տօնից պարտին վերահասու լինիլ առ հասարակ ամենայն աշակերտաց, և խնամել զի ՚ի բովանդակ տանն պահանջի յամենայնի պարտուպատշաճ ճիշդ հոգատարութիւն • վասն առաւել բարեկարգութեան յօգնականութիւն վերակացուին կարգեալ լինին աշակերտք յերիցանց անտի՝ որք գերազանցեն զայլովք բարի վարուք և յառաջադիմութեամբ • աշակերտքս պատրիկ՝ երեք կամ չորս թուով իբրև դէտք վերագիտեն ընդ շաբաթն ողջոյն, և պաշտօն նոցա է ՚ի մեկնել վերակացուին հասու լինիլ ընկերակցաց իւրեանց • և եթէ ոք գտցի ստահակ կամ անհնազանդ, զայնսկիսն նշանակեալ ՚ի տետրակի իւրում, անյապաղ տեղեակ առնել զվերակացուն զանցեյն անցելոց : Բայց այսց երէց աշակերտաց երէքք է՝ օրէն վասն պատիւի պաշտաման յետս մնալ ՚ի դատարուէ :
9. Առանց վճռոյ կառավարութեան և արձակատման վերակացուն չկարէ զուք յորդեգրաց արձակել ՚ի ճեմարանէ • բայց վասն սակաւաժամանակ կարեաց ինչ մարթի թողուլ զաշակերտս մի մի արձակատմանիւ հանդերձ :
10. Ըստ վճռելոց կառավարութեան՝ թոյլ տուեալ է վերակացուին մեկնիլ ՚ի ճեմարանէ վասն հարկաւորութեան ինչ իւր • բայց միայն երբ աշակերտք ՚ի դասատունս պորտպեալ իցեն ընդ վարժապետաց իւրեանց :

41. Զօրհանապաղ պարտի նա նշանակել յառանձին օրադրութեան իւրում՝ արդեօք 'ի սահմանեալ ժամանակի իւրաքանչիւր վարժապետ սկսանի՞ր և աւարտէ՞ զդաստասցութիւն իւր, և յանցանել եօթնեկի յաւուր շաբաթու տեղեկացուցանել զայնմանէ զկառավարիչն կամ զվերատեսուչն :
42. Վերակացուք փոյթ ունելով վասն մաքրութեան հանդերձից աշակերտաց, յստակութեան սենեկաց և դասատանց առհասարակ, պարտին խնամ մեծ տանել՝ զի որդեգիրք ըստ սահմանեալ կարգի փոխեսցեն զկտաւիս իւրեանց երկիցս կամ միանգամ յեօթնեկի, և ստացեալ 'ի մանկածուաց զմաքրութեամբ յաշուելու դարձուցեն հաշուիւ. ևս և խնամել՝ զի որդեգիրք յարդոյ աւուրս մաքուր և զգուշութեամբ պահեսցեն զհին հանդերձս իւրեանց, իսկ 'ի հանդիսաւորս կամ երբ հարկ իցէ՝ զնորսն : Առհասարակ վասն կարգապահութեան, մաքրութեան և յստակութեան՝ համար ունին տալ վերակացուք. ուստի և պիտոյ է նոցա 'ի մանկածուաց և 'ի սպասաւորաց սենեկաց պահանջել զայն, իսկ զպոկիստութենէ խմբէ կամ զանկարգութենէ յայտնել վերատեսչին . մին 'ի վերակացուաց պարտի ունել զհարազատ ցուցակ հանդերձից և կտաւեաց որդեգրաց :
43. Չրեալարժ որդեգիրք ծախիւք ճեմարանին ունին ստանալ 'ի միոյ 'ի վերակացուաց՝ որում յանձնեալ իցէ, զցիրս, զթուղթ, զգրիչ և զայլ հարկաւոր իրս դասաւութեան : Այսպիսի բաժանուօք ըստ պիտոյից իւրաքանչիւրոց յորդեգրաց՝ լինի 'ի զիպուկ ժամանակի, նշանակելով զայն 'ի հաշուի. իսկ այլ աշակերտք պարտին ունիլ զամենայն ինչ սեփական ծախիւք իւրեանց . վերակացուք անդուլ փոյթ տարցեն՝ զի մի ոք 'ի նոցանէ ունիցի պակասութիւն ինչ :
44. Վերակացուք մեծ խնամ ունիցին՝ զի անուշտ յիւրում ժամանակի վառեսցին միշտ ճրագունք և լապտերք 'ի դասատունս, 'ի սենեակս պարապմանց և 'ի ճեմելիս, և զի կտտարեսցին ամենայն հարկաւորքն դասատանց . միով բանիւ, զի լիցի յամենայնի կատարեալ բարեկարգութիւն :

ՅԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐՐՈՐԴ.

Խրատք վասն առանին բարեկարգութեան Աշակերտաց :

4. Իւրաքանչիւր բարեկիրթ երիտասարդի յատկութիւնք պարտին լինել օրէնքն քրիստոնէութեան և առաքինութիւնք յայնմանէ յառաջ բղխեալք . այն է հպատակութիւն առ Այսրն , սէր առ հայրենիս , մեծարանք և երախտադիտութիւն առ ճշողս , շնորհակալութիւն առ դաստիարակս , զսոսին պարտ է սերմանել ՚ի սիրտս աշակերտաց ճեմարանիս :
2. Այսն պատրիկ հարկ է ամենայն մանկանց ունել զհնազանդութիւն և զխոնարհութիւն առ կառավարիս , զաշուարջ աշխատասիրութիւն ՚ի գիտութիւնս , զբարի վարս , զեղբայրսիրութիւն և զհեղութիւն ՚ի վարիւն ընդ ընկերակիցս : Այսոքիւք բարեօք իւրաքանչիւր երիտասարդ ստանձնէ ինքեան զընտելութիւն արժանի յարգութեան և սիրոյ ամենեցուն :
3. Ի հինգերորդ ժամու առաւօտուն՝ կամ ՚ի կէսն վեցերորդի՝ ՚ի հնչել զանդակի աշակերտք զարթուցեալք ՚ի քնոյ՝ ՚ի ներկայութեան վերակացուն լուսացեն զերեսս և զգեցցին մաքրութեամբ զհանդերձս իւրեանց և ջրմեռանդն սրաիւ լուիցեն զառաւօտեան աղօթս , որ ընթերցեալ լինի ըստ կարգի : Յետ այնորիկ ընդ վերակացուն ՚ի միասին ժողովին ՚ի դահլիճն դասակրկնութեան , ուրանօր նստեալ առ սեղանով ըմպեն զթէյ և առնուն նախաճաշիկ ամենայն պարկեշտութեամբ և խաղաղութեամբ :
4. Ի հնչել ութերորդ ժամուն՝ դնան կարգաւ ընդ վերակացուն ՚ի դասատունս , ունելով իւրաքանչիւրոց ՚ի նոցանէ զամենայն զհարկաւորս վասն ուսանելոյ , ք , զմատենաս , զգրիչս , զթուղթ , և այլն :
5. Յութերորդ ժամու վերակացուն հրամայեցէ հնչել զասն .

- զակն, զետեղեսցէ զաշակերտս ՚ի տեղիս իւրեանց նշանակեալս յուսուցչաց : ՚ի ժամ դաստոռութեան չէ՛ պարտ փոփոխել զտեղիս և ամենեւին չեւանել արտաքս առանց հրամանի վարժապետին . ՚ի սկսանել դասասացութեան և յաւարտիլն ընթերցեալ լինին ըստ կարգի աղօթք :
6. ՚ի լրանալ երկուսասաներորդ ժամուն՝ ՚ի սեղանոտան կամ յայլ սենեակս՝ չէ՛ պարտ աշակերտաց մեկնիլ ՚ի վերակացուաց իւրեանց :
7. Յերկրորդ ժամու զինի ճաշուն՝ զնան վերստին ՚ի դաստոռուն ըստ կանոնաց յերկրորդ և յերրորդ հատուածս նշանակելոց :
8. ՚ի վեցերորդ ժամու յաւարտիլն դասասացութեանց՝ աշակերտք ժողովին ՚ի դահլիճն դասակրկնութեան և առնուն զնախընթերս :
9. Յերեկոյեան եօթն ժամու՝ ամենայն աշակերտք ՚ի ներկայութեան վերակացուին պարտին կրկնել զգրաս և պատրաստել զպարապմունս դասատան մինչև ցինն ժամ, յի մինչև ցընթերս :
10. Ձկնի ընթերեաց և աղօթից՝ աշակերտք դառնան ՚ի ննջարանս և հանդչին պարկեշտութեամբ և անդորրութեամբ :
11. ՚ի ժամ դաստոռութեան չէ՛ պարտ ումեք մնալ ՚ի ննջարանս կամ՝ զնալ անդը վասն որ և իցէ հարկի . ՚ի հանգստեան ժամս մի շրջեցին սենեկէ ՚ի սենեակ առանց հրամանի վերակացուին :
12. Յառնուլն զհրաման մեկնելոյ ՚ի ճեմարանէն՝ աշակերտն պարտի ունել զհրամանագիր ՚ի վերակացուէն, զոր և հատուցէ նմա ՚ի դառնալն ՚ի ճեմարան : Իսկ ՚ի տանէ դառնալ պարտ է կամ յերեկոյին նոյն առեր, կամ օր մի յառաջ քան զսիկիզն դաստուութեանց :
13. Ձամենայն շարտդրութիւնս և զվարդմանութիւնս ունիցին վայելչողութեալս . ՚ի ժամանակս դասասացութեան եղիցին ունեւորդի խաղաղ . և մի երբեք մեկնեսցին ՚ի բաց՝ զինչ և իցէ հարկաւորութեան սակի, զորօրինակ վնաս գնալոյ ումեք ՚ի տեսութիւն, վասն գրութեան առ ծնողն և ազգականս . և այլն :

14. Աշակերտք 'ի դաստառն և 'ի սենեակս' միշտ պարտին խօսել ընդ վերակացուս և ընդ իրեարս յայլադդի բարբառ :
15. Արգելեալ լինի աշակերտաց առանց զխռութեան վերակացուն վաճառել կամ ընծայել միմեանց զգրեանս, զթուղթ կամ զայլ իրս, և եթէ կորիցէ ինչ նոցունց՝ ինկոյն պարտէ ծա- նուցանել զայնմանէ վերակացուն :
16. Մի՛ որ յաշակերտաց ունիցի առ իւր զգրամ՝ իսկ եթէ դի- պետցի ունել՝ չէ՛ պարտ պահել զայն առ իւր, այլ տալ 'ի սրահատ վերատեղին կամ միում 'ի վերակացուաց :
17. Առանց հրամանի վերատեղին մի՛ որ ընթերցցի զայլ գրեանս բաց 'ի զպրոցարկանաց, և յայնց՝ որք զտանին 'ի մատենադարա- նի ճեմարանիս, զի մի անգուշ ընթերցուքն այլևայլ մատենից փաստեցէ բարի վարուց :
18. Առհասարակ աշակերտք լիցին քաղաքավարք ընդ մեծաւորաց իւրեանց և ընդ ընկերաց, մի վիճեացեն ընդ իրեարս, մի զոք վերաւորեացեն, և ոչ բանիւ, մի արտայնեն և մի խօսեցին զայն- պիսի ինչ՝ յորմէ յառաջ զայցէ ևս և թեթեւ արհամարհու- թիւն անձանց իւրեանց կամ անուան ճեմարանիս :
19. Հորդէ դամնայն դասառութեան գրեանս պահել և 'ի կեր- ածել զգուշութեամբ, ունել միշտ 'ի պատրաստի զտետրակս պարզադրեալս 'ի թուղթ մաքուր : Լիակատար վարձատու աշակերտք ստանան զգրեանս, զգրիչս և զայլ հարկաւոր պի- տոյս 'ի մից 'ի վերակացուաց արդեամբք ճեմարանիս : Բաժանուքն այսոցիկ իրաց լինի ըստ ժամանակի իւրում և ըստ առանձին տումորի : Միւս աշակերտք զայլ ամենայն հար- կաւոր իրս ունիցին ծախիւք իւրեանց : Իսկ վերակացուք պար- տին փոյթ ունել՝ զի մի՛ որ փրկատեայի յուսումնական իրս :
20. Առ 'ի քաջայերել զաշակերտս յուսումնս և զամօթի հար- կանելոյ զպրերգս և զպտահակս՝ յիւրեանցիւր դասատան կա- խեալ կան զգրմոց երկու տախտակք՝ հոգի և հեռ . յառաջինն նշանակին անուանք ուսումնասիրաց և բարեբարոյից, իսկ յերկ- րորդն անուանք հեղգացելոյ և ստահակաց :

ՅԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԶՈՐՐՈՐԴ .

Պատճէն աղերսագրոյ թողակատու աշակերտաց :

**՚Ի կառավարութիւնն Լաղարեանց Հայկական Ղե-
մարանին Լրեւելեան լեզուաց որ ՚ի Մոսկով .**

՚Ի (առիճահն , լիճահն , անուհն , հօրանուհն եւ հօրանուհն) յայսպէս
ուսէ :

Խնդիր :

՚Ի ճեմարանդ արեւելեան լեզուաց կամիմ տալ զորդի իմ
(կամ զազգականս) (անուհն հօրանուհն եւ հօրն) որ է (այսպէս) ամաց,
վասն ուսանելոյ զայլեաց լեզուս, զգիտութիւնս և զարուեստս,
յորս կրթին այդր եղեալ աշակերտք . վասն որոյ և խնդրեմ ընդու-
նել զնա ՚ի թիւ (լիաթոշակ, կիսաթոշակ կամ երթեմեկ) աշակեր-
տաց . իսկ զոր ինչ հարկն է վասն պահպանութեան նորին (կամ ուս-
ման) հատուցանեմ ընդ սմին կիսամեայ ժամանակաւ յառաջագոյն
(յառաջին որէ յունվարի մինչև ՚ի մին յուլիսի, կամ յառաջին
որէ յուլիս ամսոյ մինչև ցմին յունվարի այս ինչ ամի) (վասն լիա-
կատար թոշակի զ375 ռուպլի . վասն կիսաթոշակի զ225 ռուպլի .
վասն ուսանելոյ միայն զ125 ռուպլի թագաւորական թուղթ դրա-
մովք) և խնդրեմ տալ ինչ զօրինաւոր ձեռագիր վճարման այսր գու-
մարի : Ընդ այսմ յաւելում և զկարեւոր վկայութիւնս զԳննողնէ

զմկրտութենէ և զստուրուստութենէ պետակի որդւոյն իմոյ (կամ
սղգականիս) : Չայս աղերսագիր ստորագրեցի (պսպիսի ոմն, վի-
ճակն, աստիճանն, անունն, հօրանունն և մականունն) :

Ծանօթանալ . Ըստ այսմ օրինակի մատուցանեն ծնողք կամ
սղգականք զաղերսագիրս վասն ձրիավարժ աշակերտաց, յաւելեալ
ի վերոյիշեալսք, թէ պսպիսի ոմն վասն չքաւորութեան իւրոյ կամ
վասն որք լինելոյ մանկանն, խնդրէ զի հաճեցին ընդունել զնա
ի ճեմարանն առանց վարձու, յորժամ զոցի պարապտեղի ձրի
աշակերտաց, ուր և պահեսցի արդեամբք բարերարաց : Առ պսոսիկ
աղերսագիրս յաւելեալ լինին օրինաւոր վկայութիւնք, պահպանե-
լով զկանոնս բացատրեալս ՚ի 13, 14, 15 և 16 անահամարս :

ՅԱՐԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.

Յաղագս Տպարանի կառուցելոյ 'ի Մոսկով առ Տեարց Լազարեանց հայկական Ղեմարանաւ արևելեան լեզուաց .

Արագոյն յերես 43 յիշատակ եղև Տպարանի, զոր հարազատ ժառանգք հիմնադրացն Տեարց Լազարեանց, բարեհաճութեամբ բարձրագոյն կառավարութեան ձեռամբ Նախարարին ներքին տնտեսութեան յայտնելոյ, նորաստեղծ կառուցին 'ի 4829 ամի առ ճեմարանաւս արևելեան լեզուաց . և հետզհետէ ճոխացուցին պէսպէս գրովք և գործեօք և մամլովք, այնպէս զի յայս ամ 4830 տպագրեալ եղեն 'ի նմին և լինին միշտ ազգի ազգի շարագրութիւնք, օրագրութիւնք (ԺՈՒՆԿԱՆԸ) և բազում զիտնական մատենիք յայլ և այլ լեզուս եւրոպական և ասիական ազգաց իբրու երեքտասանից . զոգ, հայոց, ռուսաց, յունաց, վրաց, տաճկաց, պարսից, լատինաց, իտալացոց, գաղղիացոց, գերմանացոց, անգղիացոց, հունկարաց, սերվաց, և այլոց . և այն ոչ միով այլ բազում ձեռլք մեծ և փոքր գրոց պէսպէս տատիճանաւ . զի բազմազգութիւն տառից նորին այժմ հասանէ ց24 տեսակս . զորս առաջի աչաց բացերև տեսանեն քաղցրախորժ գիտելով մերս հայրենասէր համազգեաց, դեմք աստանօր դտեսիլ կերպարանաց ազգի ազգի գրոց նորին յայլ և այլ տունս բանից զանազան լեզուօք :

ՅԵՆԿ ԳՐՈՑՍ .

յէբէ--

Կանխաբանութիւն

Յորում յաղագս բարոյական և մտաւոր վարժուէ մանկանց
և ճշմարիտ նպատակի նորին ևսև յաղագս հանդամանաց
ճեմարանիս .

3

ԿԵՐԳԵԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Տեսաց Լաղարեանց հայկական ճեմարանին արևելեան լեզուաց .

ԳԼՈՒԽ ԸՆԴՈՒՆ

Յօրինուած, Նպատակ, և հանրական Հիմունք . 17

§ 1. Կառուցութիւն ճեմարանիս .	17
2. Նպատակ ճեմարանիս .	18
3. Օգուտ ճեմարանիս .	..
4. Գլխաւոր նախարարութիւն ճեմարանիս .	19
5. Հոգաբարձու ճեմարանիս .	..
6. Պաշտօնատարք ճեմարանիս .	20
7. Թիւ դասատուաց և այլոց պաշտօնատար աստիճանաւորաց .	..
8. Ընդհանուր կառավարութիւն ճեմարանիս .	21
9. Պատուանոցն անդալք .	..
10. Ընդհանուր պարագմանց խորհրդարանի .	..
11. Ժողովութիւն խորհրդարանի .	22
12. Յարաբերուիք հոգաբարձուին առ բարձրագահ մեծաւորս .	..
13. Որպիտ կոչմամբ մանկունք կարեն մտանել ի ճեմարանս .	..
14. Չրիավարժ, լիաթոշակ և կիսաթոշակ աշակերտք .	23
15. Հասակ ձրիավարժ, լիաթոշակ և կիսաթոշակ աշակերտաց .	24
16. Պարտաւորութիւն ձրիավարժ աշակերտաց .	..

- § 17. Անմիջական մեծաւոր ճեմարանիս է կառավարին . 24
 18. Ա երատեսունն է մերձաւոր օղնական կառավարին . 25
 19. Կարգումն և արձակումն աստիճանաւորաց . . .
 20. Ընտրութիւն և կարգումն վերակայուեաց . . .
 21. Դիւանատուն ճեմարանիս . 26
 22. Կարգումն անտեսին 'ի պաշտօն . . .
 23. Հիւանդանոց ճեմարանիս . 27

Գ Լ ՈՒ Խ ԵՐԿՐՈՐԴ .

Ուսումնական Կառավարութիւն . 27

24. Աւարկայք ուսմանց . . .
 25. Ժամանակ ուսմանց . 28
 26. Ընթացք դիտուից և բաժանումն նորին 'ի դասատունս . . .
 27. Գլխաւոր հիմն ուսումնականութեան . 29
 28. Կարգ ժամուց ուսմանց . . .
 29. Դասատուութիւն արեւելեան լեզուաց . 30
 30. Կանոնք դասատուութեան արեւելեան լեզուաց . . .
 31. Ուսումն արեւելեան լեզուաց . 33
 32. Միջոցք կատարելագործելոյ յայն լեզուս . 34
 33. Եղանակ դասատուութեան արեւելեան լեզուաց . . .
 34. Ոչ պահանջի յօմ թոշակատու աշակերտաց ուսանել և այլն . . .
 35. Օր լեզու պարտ է վարել 'ի դասատուութիւնս . . .
 36. Գլխաւոր հիմն ուսմանց . 35
 37. Աստուածաբանական դասատուութիւնք . . .
 38. Պատրաստութիւն վարժապետաց . . .
 39. Դասատուք , վերձանօղք , աւագ և կրտսեր ուսուցիչք . 36
 40. Մատեն յորում ցուցանին բարք և յաւաքադիմելիք . . .
 41. Պարտաւորութիւնք վերատեսչին յուսումնական մասին . 37
 42. Դասատուք 'ի բացակայուէ իւրեանց ուն վիժարինն . . .

§ 43. Պարտաւորուիք վարժապետաց յուսումնական մասին .	38
44. Գիտնական պարագմունք աշակերտաց , և այլն .	39
45. Գործածութիւն այլազգի լեզուաց 'ի խօսակցութիւն .	40
46. Լմենայն պիտոյք դասատանց հոգացել լինին 'ի ճեմարանէ . .	
47. Ուսումնական նպատք պարապելոյ մասկանց .	. .
48. Յայտարարուիք զորդեգրաց և զլսմենայն աշակերտաց .	. .
49. Լուսնձական հարցափորձութիւն .	. .
50. Հրապարակական հանդէս .	41
51. Յաղագս վկայադրոյ .	. .
52. Յաղագս վկայութեանց .	. .
53. Տարադրութիւն անընդունակ և ասպնջան աշակերտաց .	. .
54. Ուսումնական պիտոյք .	42
55. Խնամակալ ուսումնական գործեաց .	. .
56. Ո՛վ կարէ օգտիլ 'ի մատենադարանէ .	. .
57. Տպարան ճեմարանիս .	43

Գ Լ ՈՒ Խ ԵՐՐՈՐԴ .

Բարոյական Կառավարութիւն .

43

58. Աւարկայք բարոյական կառավարութեան .	. .
59. Բարոյական դաստիարակութիւն .	. .
60. Պարտաւորուիք կառավարչին և վերատեսչին , և այլն .	44
61. Խնամ 'ի վերայ հիւանդ աշակերտաց .	. .
62. Ընտրողութիւն և կարգուֆն վերակացուաց .	. .
63. Պարտաւորութիւնք վերակացուաց .	45
64. Զխնդ վարիւն ունին վերակացուք ընդ որդեգիրս .	46
65. Վերատեսուէն հասու լինի ճիշդ հոգատարուն , և այլն .	. .
66. Փոփոխակարգ ընթերցումն աղօթից ,	
67. Ունկնդրութիւն Լճային պատարադի և հաղորդութիւն .	47

- § 68. Ժամանակեայ արձակուֆն առ ծնողս . 47
 69. Կարգապահութիւն յարձակելն զնոսս .
 70. Մասնաւոր վկայութիւնք զյառաջագիւնութենէ . . .
 71. Պարտաւորութիւնք ի ժմնկս արձակման յուսուֆնառուէ . 48
 72. Ընդհանուր հոգատարութիւն վերատեսչին ի ճեմարանի . . .
 73. Աւերջին աստիճան պատժոց . . .

Գ Լ ՈՒ Խ Չ ՈՐ Ր ՈՐ Դ .

Կառավարութիւն տնտեսական և կենցաղավարական . 49

74. Առարկայք տնտեսական կառավարութեան . . .
 75. Կառավարիչ և վերատեսուչ հասու լինին ամենայնի . . .
 76. Պարտաւորութիւնք յայսմ մասին . . .
 77. Ինչք ճեմարանիս . . .
 78. Յնր դումարէ դրամոց բուծանի ճեմարանս . 50
 79. Գումարն դրամոց ընդ վերահասուիւ հոգաբարձուին . . .
 80. Ընծայաբերութիւնք ի բարերարաց . 51
 81. Դրամք ընկալելոյք սեփականին ճեմարանիս . . .
 82. Ըղերատուիւր և թոշակընկալութիւն յաշակերտաց . . .
 83. Ճիշդ վճարուֆն թոշակին աշակերտաց . 52
 84. Կորամուտ թոշակատուն վճարէ զգումար ինչ . . .
 85. Պահպանութիւն առողջութեան որդեգրաց . . .
 86. Կերակուր որդեգրաց և թոշակատուաց . . .
 87. Վերատեսուչ և տնտես ուշ ունիլին սեղանոց . 53
 88. Զգեստ աշակերտաց ճեմարանիս . . .
 89. Փոփոխութիւն կտաւեաց . . .
 90. Դարման հիւանդաց . . .
 91. Որպիսութիւն սպասաւորաց ճեմարանիս . 54
 92. Հաշուեմատեան եկամտից և ծախուց . . .

- § 93. Աւայութիւնք հաշուէմտտենի և դրամոց . 55
 94. Հաշիւք ճեմարանիս . . .
 95. Հաշիւք վասն նորոգելոյ զշինուածս , և այլն . . .
 96. Պաշարք և այլ պիտոյք . . .
 97. Թռչակընկալութիւն յաշակերտաց . . .

Յարադրութիւն առաջին .

Ուսումնական կարգաւորութիւն հայկական ճեմարանին Տեարց
 Լազարեանց յօտարազգի ուսմունս և ՚ի լեզուս . 57

Լառջին պատրաստական դասատուն .

1. Հրահանգ քրիստոնէութեան և սրբազան պատմութիւն . . .
 2. Բառապննութիւն . . .
 3. Այլազգի լեզուք . . .
 4. Թուաբանութիւն . . .
 5. Աղիւտակք պատմականք և աշխարհազրականք . . .
 6. Աւայելազրութիւն . 58

Երկրորդ դասատուն .

7. Հնդարձակ քրիստոնէական և Աւետարան . . .
 8. Համաձայնութիւն , ուղղադրութիւն և առողանութիւն . . .
 9. Այլազգի լեզուք . 59
 10. Թուաբանութիւն . . .
 11. Սկզբունք պատմութեան և աշխարհազրութեան . . .
 12. Նկարչութիւն . 60

Երրորդ դասատուն .

13. Բացատրութիւն Պատարաղի . . .
 14. Ճարտասանութիւն և տաղաչափութիւն . . .
 15. Այլազգի գրագիրութիւն . 61
 16. Ելեկարս . . .

17. Բնական պատմութիւն . 64
 18. Պատմութիւն և աշխարհագրութիւն . . .
 19. Արուեստք . 62

Չորրորդ կամ բարձր դասատուն .

20. Եկեղեցական պատմութիւն և բարոյաբանութիւն . 62
 21. Բնագիտութիւն, երկրաչափութիւն և եռանկիւնաչափութիւն . . .
 22. Բանաստեղծութիւն և պերճախօսութիւն . . .
 23. Քաղաքական պատմութիւն և վիճակագրութիւն . 63
 24. Այլադիւրապագիտութիւն . . .
 25. Ժողով աշակերտաց . . .
 Տանօթութիւնք . 64
 Աղիւսակ աւուրց և ժամնց ուսմանց . 65

Յարադրութիւն երկրորդ .

- Խրատք վասն վերակացուաց հայկական ճեմարանին
 Տեարց Աղաբեանց . 68

Յարադրութիւն երրորդ .

- Խրատք վասն առտնին բարեկարգութեան աշակերտաց . 74

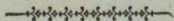
Յարադրութիւն չորրորդ .

- Պատճէն արկրադրոյ թողակատու աշակերտաց . 74

Յարադրութիւն հինգերորդ .

- Յաղագս տպարանի կառուցելոյ յիմովով առ Տեարց Առ-
 քաբեանց հայկական ճեմարանաւ արեւելեան լիզուաց . 76

Առեւան Գրոյս և Կոնստանտնուպոլս

ПОДЪ
ВЫСОЧАЙШИМЪ
ПОКРОВИТЕЛЬСТВОМЪ СОСТОЯЩІЙ
МОСКОВСКІЙ
АРМЯНСКІЙ
ЛАЗАРЕВЫХЪ ИНСТИТУТЪ
ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ.

МОСКВА.

ВЪ ТИПОГРАФИИ ЛАЗАРЕВЫХЪ ИНСТИТУТА ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ.

1830.

ПОД
ИМПЕРАТОРСКИМ
ПРЕДСКАЗАНІЕМ
ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛИТСЯ
съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлены были въ Ценсурный Коми-
тетъ три экземпляра. Москва, Марша 7 дня 1850 года.

Цензоръ Сергей Глинка.

ПОСТАНОВЛЕНІЕ МОСКОВСКАГО АРМЯНСКАГО

ЛАЗАРЕВЫХЪ ИНСТИТУТА
ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ.

ГЛАВА ПЕРВАЯ.

СОСТАВЪ, ЦѢЛЬ И ОБЩЕЕ ОСНОВАНІЕ.

§ 1.

Состоицій подѣ **ВЫСОЧАЙШИМЪ** покровительствомъ Армянскаго Учрежденіе
скій Лазаревыхъ Института Восточныхъ Языковъ, учрежденъ Института.
въ Москвѣ Дѣйствительнымъ Спашскимъ Совѣшникомъ и Ко-
мандоромъ Иваномъ Лазаревичемъ и братомъ его Іоакимомъ Лаза-
ревичемъ Лазаревыми въ 1846 году и упроченъ на будущія вре-
мена пожертвованіями сихъ двухъ братьевъ и ихъ наследниковъ,
состоищими въ основномъ капиталѣ, зданіяхъ и обзаведеніяхъ,
проспиритуемыхъ по общему оцѣнѣ къ 1830 году до 900,000
рублей. Въ незабвенную память благопослѣдствій и оплчнаго
ихъ для пользы общественной подвига, заведеніе сіе, по **ВЫСО-**
ЧАЙШЕ утвержденію въ Марѣ мѣсяцъ 1828 года Журналу Ко-
митета объ Успройствѣ Учебныхъ Заведеній, именуется:
Армянскимъ Лазаревыхъ Институтомъ Восточныхъ Языковъ.

§ 2.

Цѣль Инсти-
тута.

Цѣль Института состоятъ въ томъ, чтобы доставить юношеству способы къ воспитанію и образованію въ наукахъ, служащихъ приговореніемъ къ Государственной службѣ: военной и гражданской. Сія главная цѣль заключаесть въ себѣ другія двѣ частныя: а) Теоретическое и практическое изученіе Восточныхъ языковъ и приговореніе въ оныхъ переводчиковъ, необходимо-нужныхъ по сношеніямъ Имперіи съ Азіатскими Державами. б) Восточный сей Институтъ, какъ центральное главное заведеніе Армянскаго народа для прочихъ училищъ сей націи, въ Россіи находящихся, служить разсадникомъ въ доставленіи учителей, въ коихъ былы повсемѣстно нуждаются, а для исповѣдающихъ Христіанскую Армянскую вѣру, приговориваетъ образованныхъ Священно-служителей. Припомъ сей Институтъ употребляетъ зависящія отъ него средства къ распространенію знаній Восточныхъ языковъ, къ умноженію свѣдѣній о народахъ и справахъ Азіатскихъ.

§ 3.

Польза Ин-
ститута.

Юношество Армянъ, обитающихъ подъ покровительствомъ Россіи и усердную преданность новому своему Опечесству оказавшихъ, получивъ образованіе въ національномъ центральномъ учебномъ заведеніи, въ скоромъ времени соединился съ коренными Россіянами. Изъ разныхъ Южныхъ городовъ Имперіи и изъ новопокоренныхъ Облестей Арменіи, даже изъ отдаленныхъ другихъ странъ, сыны ея спекаются въ Россію. Разсадникъ сей образуетъ въ себѣ сѣмя, отъ котораго торговля и политика сближеніемъ съ народами Азіатскими могутъ пожать свои плоды. Доводомъ сего служитъ то, что съ учрежденія Института, съ 1846 по 1830 годъ, въ продолженіи 14 лѣтъ выпущено изъ оного до 309 воспитанниковъ. По окончаніи курса въ Институтѣ 49 воспитанниковъ по законномъ испытаніи удостоены были званія Дѣйствительныхъ Студентовъ и Кандидатовъ Императорскаго Московскаго Университета; другіе же посещали въ

Гражданскую службу, также и въ военную и нѣкоторыя въ Императорскую Гвардію; сверхъ того нныя содѣлялись образованными гражданами, а другіе въ учебныхъ заведеніяхъ наставниками и распространяють просвѣщеніе между своими соплеменниками въ разныхъ городахъ Имперіи.

§ 4.

Сей Инспинупъ, сообразно съ столь важною цѣлю, какъ основаніе Главнаго Начальства Инспинупа. бennaго рода Воспитное заведеніе, усироенное для пользы Правительствъ и для блага цѣлаго народа, состоя подъ Высочайшимъ покровительствомъ, въ слѣдствіе Именнаго Высочайшаго Государи ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА I-го Указа отъ 30 Іюня 1825 года, былъ подъ главнымъ и непосредственнымъ Начальствомъ Генерала отъ Артиллеріи Графа Алексея Андреевича Аракчеева; нынѣ на основаніи Высочайшаго на имя Министра Народнаго Просвѣщенія Рескрипта отъ 19 Августа 1827 года, по примѣру прочихъ учебныхъ заведеній, находящіяся подъ общимъ вѣденіемъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, и по Высочайше утвержденному въ 1828 году Журналу Комитета объ Устройствѣ Учебныхъ Заведеній подчинены главному начальству ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА Генералъ Адьюшанинъ, Генералъ отъ Кавалеріи Александра Христофоровича Бенкендорфа.

§ 5.

Инспинупъ имѣеть особеннаго Попечителя изъ фамиліи Попечитель Инспинупа. основателей Лазаревыхъ. Званіе Попечителя Инспинупа присволяется нынѣ представляющему лице основателей сего Заведенія, старшему въ родѣ Іоакима Лазаревича Лазарева, Спасскому Совѣтнику Ивану Іоакимовичу Лазареву. Въ случаѣ престѣченія фамиліи Лазаревыхъ, вступастъ въ сіе званіе одинъ изъ ближайшихъ ея родственниковъ Армянскаго исповѣданія. Если родственниковъ не будетъ, тогда избирается Попечитель изъ Армянской націи съ согласія Епархіальнаго Архіепископа обитающихъ въ Россіи Армянъ.

§ 6.

Инспинупъ, кромѣ Попечителя, состоитъ изъ Директора, Составъ Инспинупа.

Испектора, Законоучителей изъ Духовныхъ лицъ, Преподавателей, старшихъ и младшихъ Учителей, Лекторовъ, Надзирателей, Доктора или Шнабъ-Лькарл, Эконома, который также есть Экзекуторъ, Письмоводителя, Бухгалтера, Цензора и Распорядителя Типографіи Института.

§ 7.

Число Преподавателей и прочихъ должностныхъ Чиновниковъ.

Преподаватели въ Институтъ суть Чиновники Императорскаго Московскаго Университета и другихъ Казенныхъ Учебныхъ Заведеній. Для Армянской же Богословіи, Риторики и Логики, равно и для Восточныхъ языковъ находится при Институтъ Викариій Московскихъ Армянскихъ церквей Архимандритъ, который вмѣстѣ и Цензоръ печатаемыхъ въ Москвѣ Армянскихъ книгъ; также и другіе особенные учителя. Пріимомъ Института пріемлеть мѣры гошовиль изъ воспитанниковъ собственныхъ своихъ учителей, кои по способностямъ съ разрѣшенія Совѣта и Попечителя назначаются на вакантные должности. При воспитанникахъ имѣются Надзиратели изъ иностранцевъ; всѣхъ же по учебной части 22 Чиновника; сверхъ того по хозяйственному опдѣленію находится попребное число должностныхъ,

§ 8.

Общее управленіе Института.

Управленіе по части устройства внутренняго, учебнаго и хозяйственнаго вѣрлется Совѣту, въ коемъ Попечитель Института предспавляетъ первое лице и есть Предсдатель. По предложенію его избираются члены Совѣта. Директоръ Института, Испекторъ, два изъ старшихъ Преподавателей и два приглашаемыхъ изъ числа родителей и родственниковъ воспитывающагося въ Институтъ юношества, именуются дѣйствующими членами. Для исправленія дѣлъ Совѣта опредѣляется письмоводитель изъ старшихъ учителей, или же изъ должностныхъ Института по усмотрѣнію Совѣта и Попечителя. Сообразно дѣли Института избираются Совѣтомъ въ Почетные и Дѣйствительные Члены изъ особъ, содѣлавшихся извѣстными

ученому свѣту просвѣщеніемъ, покровительствомъ наукъ, познаніями въ Восточныхъ языкахъ и пожертвованіями въ пользу сего Заведенія.

§ 9.

Верховный Патріархъ вса Арменія естъ первенствующій Почетный Членъ; Епархіальные обители въ Россіи, Грузіи и Бессарабіи Армяны Архіепископы сунъ непремѣнные Почетные Члены. На званіе Почетныхъ и Дѣйствительныхъ Членовъ выдаются печатные дипломы за подписаніемъ Попечителя и Совѣта. Члены съ званіемъ своимъ пріемлютъ на себя обязанность нести о пользѣ и преуспѣаніи Института.

О Почетныхъ и Дѣйствительныхъ Членахъ.

§ 10.

Совѣту вообще предложитъ разсмотрѣніе ученія въ Институтѣ, опредѣленіе предметовъ въ каждомъ классѣ, способовъ преподаванія, книгъ, кои учащіе, по примѣру прочихъ учебныхъ Казенныхъ Заведеній, должны руководствоваться, пріемъ учащихъ и распределеніе учебнаго времени, назначеніе выпускаемымъ изъ Института воспитанникамъ степеней, снабженіе ихъ аттестатами и выдача различныхъ наградъ. Совѣту предоставляется всѣ общія соображенія по разнымъ частямъ Заведенія, изысканіе средствъ къ улучшенію онаго и постановленіе мѣръ для предупрежденія, или пресѣченія злоупотребленій и безпорядковъ. Оному предоставляется усовершенствованіе способовъ преподаванія ученикамъ, дабы облегченіемъ изнннннго труда сдѣлать ихъ успѣшнѣе, и попеченіе о сохраненіи доброй нравственности въ учащихъ.

Предметы зананій Совѣта.

§ 11.

Совѣтъ собирается однажды въ недѣлю или и болѣе въ случаѣ надобности, за отсутствіемъ Попечителя подъ председательствомъ Директора или старшаго Члена и завѣдываетъ всѣми дѣлами, относящимися къ Институту. Общимъ и частнымъ засѣданіямъ Инспекторъ и Письмоводитель ведутъ журналы, кои по утвержденіи приводятся въ исполненіе. Въ случаѣ

Засѣданіе Совѣта.

СОВѢТЪ НАСТАВНИКОВЪ
КЕЛЕТЪ-НАСТАВНИКЪ

опекушества Попечителя о засѣданіяхъ Совѣта представляются ему выписки изъ Журнала для утвержденія.

§ 42.

Отношенія Попечителя, получая отъ Директора Инспекторомъ составленныя ежемѣсячныя донесенія, представляются изъ оныхъ ежегодно Высшему Начальству общій отчетъ о состояніи Института, равно о новыхъ предположеніяхъ, кои къ дальнѣйшему преуспѣянію Института признаются нужными.

§ 43.

Изъ какого званія принимаются дѣти въ Институтъ. Въ сей Институтъ принимаются для образованія дѣти какъ Армяны, состоящихъ подъ покровительствомъ Россійской Державы, такъ и другихъ націй, изъ дворянъ и чиновниковъ, съ позволеніемъ впрочемъ дѣтямъ другихъ свободныхъ состояній пользоваться преподаваемымъ въ ономъ ученіемъ.

§ 44.

О воспитанникахъ, пансіонерахъ и поступающихъ въ Институтъ. Въ Институтъ поступаютъ для образованія: а) отъ 30 до 40 воспитанниковъ Армянскаго исповѣданія, содержимыхъ на счетъ благотворительной суммы съ заѣзднаго капитала и присвоенныхъ особыхъ доходовъ Института. Въ числѣ 30 или 40 воспитанниковъ, состоящихъ на издѣваніи Института, имѣютъ непременно всегда быть десять учениковъ изъ дѣтей несостоятельнаго Армянскаго Духовенства. Кончивъ определенный курсъ наукъ, юноши сіи должны поступать въ Духовное званіе. Число воспитанниковъ возрастаетъ сообразно способамъ заведенія. Они избираются Совѣтомъ изъ числа записанныхъ уже кандидатовъ изъ бѣдныхъ семействъ и сиротъ; приномъ должны быть здороваго сложенія и со способностями, въ удостовѣреніе чего обязаны представлять предварительно въ Совѣтъ Института отъ мѣстныхъ Духовныхъ и Гражданскихъ начальствъ, или отъ сословія Почетныхъ лицъ города законенныя свидѣтельства. Приемъ воспитанниковъ утверждается Попечителемъ и Совѣтомъ, и по предварительномъ извѣщеніи дѣти присылаются въ Заведеніе къ назначенному сроку.

б) Институтъ принимаетъ разныхъ націй пансіонеровъ, полупансіонеровъ и входящихъ учениковъ за определенную и по изчисленію всѣхъ потребностей умѣренную плату, каковую они непременно вносятъ за годъ или за полгода впередъ, безъ всякихъ вычетовъ и расчетовъ.

Примѣчаніе: а) Число воспитанниковъ, пансіонеровъ и полупансіонеровъ, по помѣщенію дома, можетъ простираться до 400 и болѣе, по усмотрѣнію Попечителя и Совѣта. б) Воспитанники и пансіонеры составляютъ два особые разряда, помѣщаясь въ отдѣльныхъ спальняхъ и каждый разрядъ имѣетъ своего дежурнаго Надзирателя; классы же, репетиціонный залъ и столовалъ для всѣхъ общіе.

§ 15.

Дѣти принимаются въ Институтъ отъ 10 до 14 лѣтъ ^{О лѣтахъ воспитанниковъ, пансіонеровъ и полупансіонеровъ, и о времени ихъ пріема.} одинъ разъ въ году при началѣ учебныхъ курсовъ. При поступленіи подается въ Совѣтъ Института прошеніе и свидѣтельство: а) о крещеніи, б) о происхожденіи и в) отъ врача о томъ, что определяемый въ Институтъ имѣетъ естественную или предохранительную оспу. Отъ поступающихъ требуется начальное познаніе въ основаніяхъ Закона Божія, въ чтеніи, письмѣ и Аріеметикѣ. Повопоступающія дѣти могутъ быть принимаемы въ средніе классы по испытанію, производимому преподавателями въ присутствіи Инспектора. При семъ наблюдается, чтобы ученики, назначаемые въ первый нижній классъ, были не моложе 10 лѣтъ, во второй средній 11, и такъ далѣе.

§ 16.

Воспитанники, на иждивеніи Института содержимые, по ^{Обязанность воспитанниковъ Института.} окончаніи курса наукъ, въ знакъ признательности за образованіе ихъ непременно обязаны по распоряженію Совѣта и Попечителя, поступить на слѣдующихъ правилахъ: дѣти Духовенства и нѣкоторые другіе по способностямъ въ Духовное Армянское званіе, а прочіе воспитанники, на основаніи правилъ Казенныхъ Учебныхъ Заведеній, въ должностъ учившейся при Инсти-

путь и других Армянских училищахъ, находящихся въ Россіи, и прослуживъ при оныхъ, по общему узаконенію, не менѣе шести лѣтъ.

§ 47.

Непосредственный Начальникъ Института есть Директоръ.

Директоръ есть непосредственный Начальникъ Института, и заведываетъ всѣми частями управленія оного. Онъ избирается Попечителемъ и представляется на утверждение Высшему Начальству. Избранный въ сіе званіе, при опличныхъ нравственныхъ качествахъ, долженъ имѣть доспапочныя свѣденія въ наукахъ, дабы могъ основательно судить о способностяхъ и преподаваніи учителей и объ успѣхахъ учениковъ. Директоръ обязанъ словесно или письменно сообщать Попечителю о ходѣ дѣлъ въ Институтѣ и о распоряженіяхъ.

Примѣчаніе. Въ настоящее время Директоромъ есть второй сынъ Основателя Іоакима Лазаревича Лазарева, Статскій Советникъ Христофоръ Іоакимовичъ Лазаревъ, и служившій безъ жалованья, по единому усердію къ пользѣ Института.

§ 48.

Инспекторъ есть ближайшій помощникъ Директора.

Инспекторъ, будучи ближайшимъ помощникомъ Директора, состоитъ подъ непосредственнымъ его начальствомъ. Онъ долженъ быть свѣдувъ въ наукахъ и нѣкоторыхъ языкахъ, примѣрной нравственности, пвердѣ въ Христіанскихъ правилахъ и дѣятели. Онъ преподаетъ какую-либо науку, не стѣняаясь въ другихъ своихъ обязанностяхъ; избирается же Директоромъ, который доноситъ о немъ Попечителю для представленія на утверждение. Когда Директоръ оспециивуетъ или боленъ, тогда Инспекторъ заступаетъ его мѣсто.

§ 49.

Определение и увольнение вообще Чиновниковъ.

Директоръ, Инспекторъ, преподаватели Закона Божія, старшіе и младшіе учителя, равно и Чиновники по Хозяйственной части избираются Совѣтомъ, смотря по надобности, и утверждаются Попечителемъ; на такомъ же основаніи производятся и увольненіе Чиновниковъ изъ Института.

§ 20.

Въ Надзиратели избираются люди испытанной нравственности, съ достаточными свѣдѣніями въ наукахъ и свободно объясняющіеся на Французскомъ, Нѣмецкомъ, или на одномъ изъ Воспитанныхъ языковъ. Послѣ Директора и Инспектора главнѣйшія обязанности по части нравственнаго надзора за всеми учениками лежатъ на Надзирателяхъ. Они въ свободное отъ классовъ время, равно и въ часы репетицій и приготовленій уроковъ безоплатно находятся при воспитанникахъ и пансіонерахъ, имѣютъ съ ними общій столъ, ночуютъ по дежурству и очереди въ однихъ съ ними комнатахъ и наблюдаютъ за всеми ихъ дѣйствіями и поступками. Надзиратели ведутъ дневныя записки о поведеніи и прилѣжаніи воспитанниковъ; изъ чего составляютъ еженедѣльные вѣдомости для Инспектора, а изъ сихъ составляютъ Инспекторомъ общія вѣдомости для Директора и Совѣта.

Избраніе и
опредѣленіе
Надзирате-
лей.

§ 21.

Для писмоводства, равно и для производства всѣхъ вообще Канцелярія
Института
Бухгалтерскихъ дѣлъ, Институтъ имѣетъ Канцелярію, состоящую изъ писмоводителя, Бухгалтера и писца. Въ канцеляріи составляются журналы входящихъ и исходящихъ бумагъ; въ оныхъ означается сокращенно содержаніе каждой бумаги, номеръ ея и день вступленія или отправленія. Въ сей же канцеляріи хранится Архивъ дѣлъ съ описью оныхъ.

§ 22.

Экономъ подъ присмотромъ Директора и Инспектора имѣетъ Опредѣленіе
Эконома.
на рукахъ всю собственность Института; онъ же по полицейской части опправляетъ должность Экзекутора. Онъ долженъ знать основательно весь обиходъ хозяйственный. Дѣятельность безкорыстная и усердіе къ пользѣмъ Института суть главныя его обязанности. Онъ опредѣляется Совѣтомъ и состоитъ подъ вѣдѣніемъ оного, равно Директора и Инспектора. На его оппвѣстственности находится вся наличность, въ провизіи и вещахъ за-

ключающаяся; онъ сдается ему и принимаются обратно по описямъ, а для руководства въ должности выдается ему Инструкція.

§ 23.

О больницъ
Института.

При Институтѣ находится въ особомъ отдѣленіи больница подъ надзоромъ опытнаго Доктора, а для всегдшняго присмотра за больными имѣется фельдшеръ и смотрительница, она же и кашеляница. Болѣзни хроническія не лѣчатся въ больницѣ и въ такомъ случаѣ родилельи, или родспвенники извѣщаются.

ГЛАВА ВТОРАЯ.

УЧЕБНОЕ УПРАВЛЕНІЕ.

§ 24.

Предметы
ученія.

Предметы ученія, преподаваемые въ Институтѣ, состоятъ изъ:

1.) *Законъ Божій* Греко-Россійскаго и Армянскаго вѣроисповѣданія; 2.) *Науки нравственно-политическія*: а) Логика и правоученіе, б) Политическая Исторія и Справосудіе; 3.) *Науки Физико-Математическія*: а) Арифметика, Геометрія, Тригонометрія, и Алгебра; б) Физика и Натуральная Исторія; 4.) *Науки словесныя*: а) Грамматика и Риторика, б) Исторія, Географія и Древности. 5.) *Языки*:

А. Европейскіе.

Б. Азіатскіе.

1. Россійскій.

1. Армянскій.

2. Латинскій.

2. Арабскій.

3. Французскій.

3. Турецкій.

4. Нѣмецкій.

4. Персидскій.

6.) *Излеченіи Искусства*: а) Численіе, б) Рисованіе, в) Черченіе плановъ, г) Танцованіе и е) Музыка.

Примѣчанія: 1.) Для обученія Закона Божіа и Священной Исторіи имѣются два отдѣльные класса, одинъ для Русскихъ пансіонеровъ поручается законоучителю Грекороссійскаго, а другой Наслаивнику Армянскаго Исповѣданія. 2.) Къ учебнымъ

предметамъ будутъ также присвокуплены для пансіонеро^{въ} и полупансіонеро^{въ} на счетъ особенной платы музыка и фекпваніе. Время для сихъ упражненій опредѣлится въ свободные часы опъ Инспинутскаго ученія по назначенію Совѣта. Плата за оныя два предмета должна по усмотрѣнію Совѣта обращаться въ пользу учителей по принадлежности.

§ 25.

Ученіе въ году продолжается одиннадцать мѣсяцовъ; а Іюль Учебно^{мъ} вре^{мѣ}нѣ, по общему положенію, назначается для опдыха. Кромѣ Воскресныхъ и табельныхъ дней, ученіе бываетъ ежедневно: по утру опъ 8 до 12, по полудни опъ 2 до 6 часовъ.

Примѣчаніе: Позволяется съ половины Маія до 4 Іюля назначать учебные часы по утру опъ 7 до 11, по полудни опъ 3 до 7 часовъ.

§ 26.

Курсъ ученія въ Инспинутѣ дѣлится на четыре разряда: Учебный курсъ и раздѣленіе оного на классы. высшій, средній, нижній и приуговинительный классъ. По своему учебнымъ предметамъ, постепенно въ Инспинутѣ преподаваемыхъ, полный учебный курсъ продолжается 7 лѣтъ какъ ниже въ особенномъ приложеніи листер. А о учебномъ порядкѣ подробно значить, именно: въ 1 приуговинительномъ классѣ предполагается 2 года, во 2 классѣ 2 года, въ 3 классѣ тоже 2 года, а въ высшемъ 4 классѣ одинъ годъ. Начальство Инспинута распределяетъ сообразно успѣхамъ и способностямъ учащихся.

§ 27.

Ученіе и воспитаніе въ Инспинутѣ имѣютъ главнымъ основаніемъ ученіе Вѣры. Въ нижнихъ классахъ обращено будетъ въ ученіи. особенное вниманіе на обогащеніе памяти нужными для продолженія наукъ свѣдѣніями языковъ. Въ среднемъ классѣ присоединятся Науки Словесныя и Историческія. Образованіе разсудка познаніями нравственно-политическими и Физико-Математическими будетъ занятіемъ высшаго классъ. Главныя основанія

§ 28.

Разпредѣленіе учебныхъ часовъ.

Въ назначеніи времени для различныхъ предметовъ наукъ и языковъ принимаются въ руководство правила, заключающіяся въ общемъ уставѣ учебныхъ заведеній. Начальство Института, соображаясь съ пользою и надобностію, одинъ разъ въ году дѣлаешь удобныя и необходимыя перемѣны въ учебныхъ часахъ. Здѣсь постановляюся въ расположеніи часовъ общія правила:

Въ 5 или 5½ часовъ утра ученики встають, къ 6 часамъ должны быть одѣты и собираются на Моливу.

7-й часъ назначается на повѣреніе уроковъ и на завтракъ.

Отъ 8 до 12 часовъ продолжается ученіе въ классахъ.

Отъ 12 до 2 обѣдъ, оныхъ и Гимнастическія упражненія также и приготовленіе къ классамъ.

Отъ 2 до 6 часовъ ученіе въ классахъ.

Въ 6 часовъ полдникъ, оныхъ и прогулка.

Въ 7 часовъ повѣреніе уроковъ.

Въ 8 часовъ ужинъ. Послѣ ужина читаются вечернія моливы.

§ 29.

Лекціи Восточныхъ языковъ.

Лекціи Восточныхъ языковъ для усовершенствованія учреждаются по мѣрѣ надобности въ то время, когда воспитанники, оказавъ уже успѣхи, приготовятся къ окончательному курсу наукъ и Восточныхъ языковъ. Разпредѣленіе сего зависить отъ возможности Начальства Института.

§ 30.

Правила преподаванія Восточныхъ языковъ.

Армянскій языкъ преподается во всемъ пространствѣ преподаванія исключительно для природныхъ Армянъ. Преподаваніе же другихъ трехъ Восточныхъ языковъ, какъ-то: Арабскаго, Персидскаго и Турецкаго имѣеть быть практическое съ изъясненіемъ теоріи. Должно начинать съ Арабскаго, какъ основанія обоимъ другимъ. Черезъ два года послѣ Арабскаго слѣдуетъ приступить къ изученію Персидскаго и потомъ чрезъ годъ занимаясь Турецкимъ, начинать съ Грамматики и продолжая упражненіями въ чтеніи лучшихъ писателей, разговорахъ и сочиненіяхъ.

Лекціи заключаютъ въ себѣ общій взглядъ на Исторію, Географію и Имперіапуру Армянъ, Арабовъ, Персовъ и Турокъ, равно и прочихъ Воспочныхъ Народовъ.

§ 31.

Изученіе Воспочныхъ языковъ для легчайшаго способа на- Объ изученіи Воспочныхъ языковъ.
чинается съ молодыхъ лѣтъ учащихся. На иждивеніи Инспинупта состоящіе воспитанники обучаются Воспочнымъ языкамъ, по назначенію Начальства Инспинупта, смотря по способностямъ каждаго.

§ 32.

Для распространенія способовъ знанія и для усовершенствованія, О способахъ усовершенствованія въ оныхъ языкахъ.
сколько можно, въ изученіи Воспочныхъ языковъ, необходимыхъ для Россіи, признается полезнымъ: чѣмъ воспитанники, посвятившіе себя онымъ языкамъ, начали обучаться Армянскому съ перваго нижняго класса, Арабскому, Персидскому и Турецкому съ третьяго и четвертаго классовъ, съ освобожденіемъ отъ изученія Нѣмецкаго языка, но безъ усилія отъ другихъ наукъ.

§ 33.

Для преподаванія Воспочныхъ языковъ опредѣляются искус- О средствахъ преподаванія Воспочныхъ языковъ.
ные и опытные наставники. Для практическихъ упражненій въ разговорахъ и сочиненіяхъ назначаются учители изъ природныхъ Азіатцевъ, а для изясненія Синтаксическихъ правилъ и лучшихъ писателей, также и для преподаванія Испоріи Азіатскихъ народовъ имѣются Ориенталисты.

§ 34.

Предоставляется на волю пансіонерамъ и полупансіонерамъ Не требуются отъ всѣхъ пансіонеровъ и полупансіонеровъ обученія Воспочнымъ языкамъ.
обучаться Воспочнымъ языкамъ съ освобожденіемъ отъ Нѣмецкаго, но изученіе Латинскому поставляется въ необходимость. Директоръ и Инспекторъ распорядятся, чѣмъ бы не занимающіеся Воспочными языками, упражнялись въ тѣ часы въ другихъ учебныхъ предметахъ, особенно въ Французскомъ и Нѣмецкомъ языкахъ. Впрочемъ пансіонеры, смотря по ихъ способностямъ,

и во уваженіе желанія ихъ родителей или родственниковъ, могутъ съ разрѣшенія Начальства Инспиритупа избрать для себя нѣкопорые изъ Воспочныхъ языковъ, но другимъ учебнымъ предметамъ должны себя посвящать совершенно.

§ 35.

На какомъ
языкъ долж-
но произ-
водиться
преподава-
ніе.

Науки должны бытъ преподаваемы на Россійскомъ языкѣ, а языки на Европейскихъ и Воспочныхъ, съ тѣмъ, чѣмъ преподаваніе было дополняемо объясненіемъ на Россійскомъ и Французскомъ языкахъ.

§ 36.

Главныя
основанія
способовъ
ученія.

Главный предметъ ученія долженъ состоятъ въ раскрытіи и образованіи способностей юношей; попому не довольно однихъ объясненій, нужно возбуждать собственное дѣйствіе ума учащихся, заставляя самихъ учениковъ разсуждать, повторять сказанное и попомъ уже, когда они совершенно ясно и подробно поймутъ предложенное, дабы продолжаться лекціи.

§ 37.

Отдѣленіе
Богослов-
скихъ лек-
цій.

Для тѣхъ изъ Воспитанниковъ Армянскаго юношества, кои по предназначенію Начальства Инспиритупа посвящаютъ себя духовному званію, учреждаются особенныя лекціи къ усовершенствованію ихъ въ Богословскихъ знаніяхъ и Церковной Словесности. Лекціи сіи будутъ заключать въ себѣ курсы Догматическаго Богословія, курсъ толкованія Священнаго Писанія, объясненіе Литургій и Церковной Испови. Сверхъ того воспитанникамъ будутъ объяснены Священныя обязанности истиннаго Пастыря Церкви къ своему сану и къ людямъ вообще; имъ сообщатся назидательные способы, кои они должны прилагать для приобрѣтенія любви и довѣренности, дабы чрезъ то вкоренить въ Духовной пастырь правила Вѣры и нравственности.

§ 38.

Пригото-
вленіе Учи-
телей.

Воспитанники, кои, по окончаніи полнаго курса, назначаются Совѣщомъ, смотря по способностямъ и нравственности, на вакансныя учительскія должности, должны получить въ руко-

водство опредѣлительныя правила; а потому, для сообщенія имъ практическихъ свѣдѣній, необходимыхъ хорошему наставнику, и вообще для усовершенствованія ихъ въ учительскомъ званіи, Начальство Инспиритуса опредѣляетъ ихъ предварительно преподавателями въ нижнихъ классахъ заведенія.

§ 39.

Преподаватели наукъ и языковъ раздѣляются на *Старшихъ* и *Младшихъ*.

Старшіе суть: 1-е Преподаватели Богословія и Закона Божія, 2-е преподаватели Наукъ Словесныхъ, 3-е Правосленно-Полиписческихъ, 4-е Физико-Математическихъ, и 5-е Воспочныхъ языковъ.

Младшіе: Училиши нижняго и приутовивительнаго классовъ и Искусствъ.

Примѣчаніе. Число преподающихъ Училищелей, Надзирателей и прочихъ чиновниковъ можетъ быть въ послѣдствіи умножено, судя по надобности и по мѣрѣ открывающихся къ тому способовъ, что будетъ зависѣть отъ внутреннихъ распоряженій Начальства Инспиритуса. Преподаваніе раздѣляется между учителями слѣдующимъ образомъ: 1-й и 2-й обучаютъ Богословію и Закону Божію Россійскаго и Армянскаго Исповѣданія, Священной и Церковной Исторіи; 3-й Логикѣ, Риторикѣ и Россійской Словесности; 4-й Россійской Грамматикѣ и Географіи; 5-й Исторіи и Статистикѣ; 6-й Математикѣ и Физикѣ; 7-й Латинскому языку; 8-й Французскому; 9-й Нѣмецкому; 10-й Армянскому; 11-й Арабскому, Турецкому и Персидскому; 12-й Рисованію, Черченію и Численію.

§ 40.

Въ каждомъ классѣ должна быть книга въ единственномъ видѣданіи Инспектора, въ которую каждый Учитель записываетъ по окончаніи своей лекціи оплнчѣйшихъ въ благонравіи и успѣхахъ, равно извѣщаетъ о лѣнивыхъ и худого поведенія ученикахъ, также о чрезвычайныхъ случаяхъ и отдаетъ собственноручно дежурному Надзирателю.

Классная книга для записки поведенія и успѣховъ учащихся

§ 41.

Обязанности Инспектора по учебной части.

Инспекторъ неоднократно каждый день долженъ быть въ классахъ, наблюдать, чтобы все Училиши, слѣдуя въ преподаваніяхъ опредѣленнымъ для каждаго предмета руководствамъ, непремѣнно оканчивали курсъ и чтобы вообще во времени и порядкѣ ученія сохранялись правила. Онъ обращаетъ вниманіе на дѣйствія Наставниковъ и Надзирателей, равномерно на поступки, на поведеніе, успѣхи и на взаимное обращеніе учащихся. Инспекторъ исправляетъ недослѣдствія и водворяетъ порядокъ. Онъ наблюдаетъ, чтобы Училиши не занимались предпочтительно нѣкоторыми учениками по какому-либо пристрастію и обращали особенное вниманіе на малоуспѣвающихъ.

§ 42.

Какъ отсутствующіе Училиши замѣняются и какія ихъ обязанности.

Въ случаѣ болѣзни или отсутствія Училиши, Инспекторъ поручаетъ классъ его другому, а въ случаѣ нужды самъ занимаетъ онымъ. Отсутствующій по уважительной и законной причинѣ Училиши обязанъ заблаговременно оповѣстить о томъ къ Инспектору, дабы сей могъ въ свое время распорядиться. Вообще все Училиши должны съ точностію соблюдать свои обязанности, являясь всегда на срокъ въ учебныя часы, опредѣленные по росписанію. О приходѣ и выходѣ каждаго учащаго ведется особая записка въ журналъ, а за неопознаніе отсутствіе Училиши дѣлаются замѣчанія, вычеты изъ жалованья, о чемъ доносителся Начальству. Сверхъ того все Преподаватели какъ старшіе, такъ и младшіе, равно и Надзиратели, по возложеніямъ должностнымъ имѣютъ все то непремѣнно исполнять, что въ общемъ уставѣ о Гимназіяхъ, правилахъ объ учебныхъ заведеніяхъ и въ изданіи въ 1789 году и въ послѣдствіи дополненіи руководства Училиши постановлено относительно обязанностей Училиши и Надзирателей.

§ 43.

Обязанности Училиши по учебной части.

Обязанности всѣхъ вообще Училиши суть: а) образованіе умы и сердца въѣремыхъ наставленію ихъ юношей. б) Они должны учени-

камъ внушашъ, что преподаваніе ихъ есть только руководство; познанія же приобретаются не иначе, какъ собственными успѣхами. с) Соопытственно возрасту учащихся, сіе руководство можетъ быть двухъ родовъ.

Въ нижнихъ классахъ Учитель долженъ болѣе объяснять и часто повсорять свои объясненія, но стараясь и тогда уже, посредствомъ вопросовъ и задачъ, приучать дѣтей разсуждать, соображать, однимъ словомъ: дѣйствовать умомъ своимъ. Въ классахъ высшихъ сія умственная дѣятельность учениковъ, по указаніямъ учителя, долженствуетъ быть усилена. Простое диктованіе уроковъ, служащее лишь къ механическому зашверженію наизусть, бесполезно. d) Слѣдуя установленному порядку, каждый Учитель долженъ всегда принимать въ соображеніе какъ возрастъ, такъ и степень развитія учащихся, изъясняясь простымъ и вразумительнымъ образомъ и, обращая наибольшее вниманіе на малоусваивающихъ, не забывая оппичать притѣжныхъ, въ поощреніе прочимъ. е, Учители во время преподаванія во всѣхъ классахъ при сношеніяхъ съ учениками обязаны не забывать важности своего званія, стараясь всегда по возможности дѣйствовать на юныя души воспитанниковъ, служа для нихъ примѣромъ благонравія, трудолюбія, шочнаго и ревностнаго исполненія долга и шрогого наблюденія не только правилъ честны, но и необходимыхъ приличій общежитія. f.) Наблюдая характеръ и расположеніе учениковъ своихъ, они должны умѣть избирать приличнѣйшее время и средства, чтобы сдѣлать свои наставленія или совѣты истинно дѣйствительными и полезными. Они должны также быть иногда снисходительными, особенно къ слабостямъ, къ недостатку способностей и къ немощнымъ просупкамъ: не всякая неисправность, даже не всякая вина заслуживаютъ шрогого взысканія, и шрогость Наставниковъ, подобно опеческой, не должна имѣть вида запальчивости, или суровости; равно какъ и снисходительность, всегда основанная на благоразуміи, не должна быть похожа на пристрастіе, или излишнее мягкосердечіе.

§ 44.

Учебныя за-
нятія учени-
ковъ въ кла-
ссахъ.

Независимо отъ ученія въ классахъ воспитанники и пансіонеры занимаются въ оныхъ всегда подъ руководствомъ Надзирателей повпореніемъ и приготовленіемъ заданныхъ уроковъ, также переводами, сочиненіями и чтеніемъ избранныхъ отъ наставниковъ Авшоровъ, при чемъ пользуются наставленіями надзирателей; при встрѣчающихся же затрудненіяхъ получаютъ желаемое объясненіе и помощь. Также пособіе оказываютъ Надзиратели и полупансіонерамъ во время ихъ пребыванія въ Институтѣ.

§ 45.

Употребле-
ніе иностран-
ныхъ язы-
ковъ въ раз-
говорахъ.

Познаніе иностранныхъ языковъ сверхъ обученія въ классахъ укрѣпляется изусщнымъ употребленіемъ въ комнатахъ, чему особенно способствуютъ Надзиратели, объясняясь постоянно съ воспитанниками на иностранныхъ языкахъ и исправляя дѣлаемые ими въ разговорахъ погрѣшности.

§ 46.

Классныя по-
требности
доставляющ-
ся отъ Ин-
ститута.

Классныя потребности для воспитанниковъ и пансіонеровъ, какъ то: учебныя книги, перья, бумага, Географическія карты, Аспидныя доски и вещи для рисованія доставляются отъ Института. Пансіонеры и прочіе ученики за классныя потребности взносятъ опредѣленную Совѣщомъ плату.

§ 47.

Учебныя по-
собія для
комнатныхъ
занятий.

Институтъ для пансіонеровъ и воспитанниковъ имѣетъ особенныя учебныя пособія, единственно для употребленія при занятіяхъ ихъ въ комнатахъ подъ руководствомъ Лекторовъ и Надзирателей. Пособія сіи могутъ состоять въ Глобусахъ, Географическихъ картахъ, Историческихъ Таблицахъ, Словаряхъ и проч.

§ 48.

Вѣдомости о
воспитанни-
кахъ и вооб-
ще учени-
кахъ.

Учащіе о числѣ уроковъ, о томъ, чѣмъ и какимъ образомъ прой-
дено, равно о прилежаніи, поведеніи и успѣхахъ воспитанни-
ковъ подають ежемѣсячныя вѣдомости Инспектору, который
представляетъ оныя съ общемою вѣдомостію Директору и Совѣ-
щу Института.

§ 49.

Послѣ лѣтнихъ вакацій производится ученикамъ по классамъ ^{Частныя испытанія.} испытаніе въ годичномъ ученіи въ присутствіи Начальсва Инспиниупа, Инспектора и Наставниковъ. На семь испытаній назначаются ученики къ переводу въ высшіе классы, а оказавшіе отличные успѣхи, сверхъ того, къ награжденію похвальными листами и книгами за печатью Инспиниупа и подписью Попечителя, Директора и Инспектора. Для каждаго класса опредѣляется два или три награжденія.

§ 50.

По окончаніи испытаній назначается день для Акта, къ ко- ^{Торжественный актъ.} торому приглашаются родители и родственники учащихся, лица Военнаго и Гражданскаго Начальсва, также Императорскаго Московскаго Университета, равно и поссороніе. По произнесеніи учителями и учениками приличныхъ торжеству сему рѣчей и сочиненій, провозглашаются имена удостоенныхъ перевода въ высшіе классы, раздаются Аппесспашы окончившимъ ученіе и награды отличившимся.

§ 51.

Воспитанникамъ и пансіонерамъ, окончившимъ полный курсъ ^{Объ Аппесспашахъ.} ученія и выдержавшимъ законное испытаніе, выдаются Аппесспашы за подписаніемъ Попечителя, Директора и Инспектора съ приложеніемъ Инспиниупской печати.

§ 52.

Если кто изъ воспитанниковъ и прочихъ учащихся по об- ^{О свидѣтельсвахъ.} стоятельствамъ не можетъ оспаваться въ Инспиниупъ до окончанія курса, но оказалъ довольно значительные успѣхи въ наукахъ и языкахъ, тому выдается свидѣтельство объ ученіи и поведеніи за подписаніемъ Директора и Инспектора.

§ 53.

Если воспитываемый на счетъ Инспиниупа не окажетъ ни- ^{Исключеніе нерадивыхъ учениковъ.} какихъ успѣховъ въ продолженіи двухъ лѣтъ, а своекошпный прехъ; таковой исключается изъ Инспиниупа и ему не выдается

ся никакого свидетельства объ ученіи. Одержимые же болѣзнями и слабые здоровьемъ ученики, не могущіе продолжать ученія, послѣ двухъ-лѣтняго пребыванія, увольняются изъ Инспиниупта со свидетельствомъ о законной причинѣ неокончанія курса.

§ 54.

Учебныя пособия.

Инспиниуптъ сверхъ учебныхъ пособій, необходимыхъ для преподаванія наукъ и языковъ, имѣетъ: 1. Библиотеку; 2. Собраніе Математическихъ и Физическихъ Инструментовъ и 3. Собраніе произведеній прехъ царствъ природы.

Примѣчаніе: Въ даръ Инспиниупта сыновьями Основателя Іоакима Лазаревича доставлены: Библиотека, Минеральной кабинетъ, Математическіе инструменты, Географическія карты, разныя въ большемъ числѣ учебныя книги и прочія учебныя принадлежности, просиравющіяся на немаловажный капиталъ. Въ послѣдствіи времени пособия для наукъ и учащихся будутъ поспешенно умножаемы на сумму, шпаномъ опредѣленію, и посредствомъ добровольныхъ приношеній.

§ 55.

Кто завѣдуетъ учебными пособиями.

Надзоръ за Библиотечкою, по усмотрѣнію Директора, Попечитель поручаетъ Инспектору или одному изъ Спаршихъ Учительей. Прочія же собранія вещей поручаются смотрѣнію тѣхъ Учительей, къ преподаванію коихъ принадлежатъ оныя. Капалоги и описи всему имѣющемуся въ Библиотекѣ и въ Правленіи Инспиниупта.

§ 56.

Кто можетъ пользоваться Библиотечкою.

Книгами изъ Библиотеки могутъ пользоваться отличные ученики спаршихъ классовъ. По выборѣ оныхъ зависить собственнo отъ Инспектора, сообразно особеннымъ правиламъ, на сей предметъ изданнымъ.

§ 57.

О Типографіи Инспиниупта.

Находящаяся при Инспиниуптѣ на Европейскихъ и Азіатскихъ языкахъ Типографія учреждена въ 1829 году издѣлснѣмъ двухъ

свѣтлой Основатель, Спашскихъ Совѣтниковъ Пвана Іоакимовича и Хриспотофора Іоакимовича Лазаревыхъ.

ГЛАВА ТРЕТЬЯ.

НРАВСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНІЕ.

§ 58.

Главные предметы нравственнаго управленія суть: 1) Наблюденіе, чѣмъ лица, къ обученію и надзору въ Институтѣ употреблены, исполнили Христіанскія обязанности и подавали имъ добрый примѣръ учащимся; 2) чѣмъ духъ преподаванія былъ охраняемъ отъ всякаго вреднаго направленія; 3) чѣмъ нравы воспитанниковъ ограждены были отъ поврежденія; 4) чѣмъ благочиніе и благоустройство согласны были съ благомысліемъ и званіемъ чиновниковъ и съ пользою учащихся.

§ 59.

Воспитаніе нравственное имѣетъ болѣе важности и достоинства для челоѣка нежели умственное его образованіе. Цель нравственнаго воспитанія въ Институтѣ есть та, чѣмъ совершенно утвердить характеръ молодаго челоѣка во всемъ добромъ и благородномъ, по крайней мѣрѣ направивъ его къ оному. Цель сія достигается просвѣщеніемъ ума, истинными познаніями и образованіемъ и укрѣпленіемъ сердца благородными чувствованіями. Средствомъ къ сему служить просвѣщеніе и внушеніе священныя обязанности Религіи. Вообще же наставники должны служить примѣромъ, съ котораго юныя сердца заимствовали бы уроки всего добраго и благороднаго. Наставники должны знать время, когда увѣщанія и наставленія ихъ могутъ быть дѣйствительными для ума слабаго и неопытнаго, и способъ содѣлать оныя дѣйствительными, а пошому не великую малую шалость должно исправлять и наказывать. Они обл-

заны снисходить слабосплымъ и неумышленной ввѣт, по бытъ спрогити и непреклонными къ проспукамъ, которыхъ неприличіе или вредъ сами дѣши могли знать и чувствовати.

§ 60.

Обязанность
Директора и
Инспектора
по правсп-
венному у-
правленію.

Въ непремѣнную обязанность Директора и Инспектора по сей часши управленія входитъ надзоръ за поведеніемъ наставниковъ и неослабое наблюденіе за преуспѣліемъ учениковъ въ благоправіи. Директоръ и Инспекторъ должны также пещись о всемъ томъ, что дѣйствуетъ на крѣпость здоровья, правспвенность и знаніе юношей. Они не упускаютъ изъ вида образа жизни, поступковъ и взаимнаго обращенія воспитанниковъ. Въ случаяхъ не исправности воспитанниковъ, они исправляютъ проспутившихся по умощрѣнію.

§ 61.

Инспекторъ
имѣетъ по-
печеніе о
больныхъ у-
ченикахъ.

Инспекторъ не оставляетъ безъ надлежащаго вниманія учениковъ Испиншупа во время ихъ болѣзни, особенно тѣхъ, кои не имѣютъ въ Сполницѣ ближайшихъ родспвенниковъ, или другихъ надежныхъ людей для призрѣнія ихъ, и оказывающъ возможное содѣйствіе къ излѣченію болѣзни. Если же болѣзнь ученика сдѣлалась продолжительною, или предвидишя опасность, въ такомъ случаѣ извѣщаетъ о томъ описушпствующихъ родспсѣй, или другихъ ближайшихъ его родспвенниковъ. Инспекторъ также наблюдаетъ, чтобы дѣши, спрадающія какими-либо приличными болѣзнями, не были допускаемы въ Испиншупъ до совершеннаго ихъ излѣченія.

§ 62.

О выборѣ и
опредѣленіи
Надзирате-
лей.

Въ Надзиратели избираются люди благовоспитанные, имѣющіе отъ Университета дозволеніе на исправленіе сей должности и сверхъ того свидѣтельство въ надежной правспвенности и хорошемъ поведеніи за подписаніемъ извѣстныхъ особъ. Должно стараться, чтобы они свободно объяснились по-Французски, или по-Нѣмецки, или же на Восточномъ какомъ-либо языкѣ. Учишеле, знающіе хорошо языки, могутъ вмѣстѣ бытъ и Надзирате-

лами, и на оборотъ. Смотря по числу учащихся, ежедневно находясь два или три дежурныхъ Надзирателя.

§ 63.

Надзиратели обязаны: а) имѣть бдительный и безпрестанный надзоръ за воспитанниками; б) въ свободное отъ классовъ время быть при нихъ безоплочно, имѣя съ ними общій столъ и ночуя по очереди въ однихъ съ ними комнатахъ; в) ходишь съ ними также по очереди въ классы; д) ежедневно имѣть свѣдѣніе о всемъ преподаваемомъ имъ въ классахъ, наблюдая, чтобы воспитанники рачительно приготавливали заданные имъ уроки и повпоряли выученное, а въ свободное время занимая ихъ чтеніемъ и заставляя дѣлать переводы, или извлеченія изъ чтаннаго; е) наблюдать за воспитанниками и въ продолженіе разговоровъ ихъ между собою, замѣчая и поправляя дѣлаемые ими ошибки прошивъ лзыка, приличій или вкуса; ф) всякое упро доносясь словесно Инспектору о состояніи Института; о необыкновенныхъ же происшествіяхъ увѣдомлять его немедленно, для донесенія, буде нужно, Директору; г) каждый Надзиратель долженъ вести журналъ, означая въ ономъ какъ успѣхи вѣреныхъ ему воспитанниковъ въ наукахъ, такъ и поспѣшки ихъ, замѣчая черты ихъ характера и доказательства прилежанія, а равно и то, къ чему они имѣютъ наиболѣе склонности, въ какіе просѣпки чаще впадаютъ, въ какихъ пособіяхъ имѣютъ особенную надобность, и проч. Сии журналы въ концѣ мѣсяца представляются Инспектору, а отъ него Директору и попечителю. h) Наблюдать, чтобы воспитанники не читали неодобренныхъ Инспекторомъ книгъ, и вообще не дозволяли себѣ ничего неприличнаго благовоспитаннымъ юношамъ. i) Выучившимъ уроки позволяется при Надзирателяхъ заниматься невинными играми. Въ тѣхъ праздничные дни прогуливаются они въ саду, который имѣется при Институтѣ, а иногда за городомъ въ назначенные Инспекторомъ часы.

Объ обраще-
ніи Надзира-
телей съ вос-
питанниками.

Надзиратели въ обращеніи съ воспитанниками должны спа-
раться и поступками своими и разговорами вкореняющъ въ серд-
ца ихъ любовь къ наукамъ и уваженіе къ правиламъ нравствен-
ности. Дабы возбудить въ воспитанникахъ благородное соревно-
ваніе и пѣмъ способствовать ихъ занятіямъ, Надзиратели, съ
согласія Инспектора, раздѣляютъ ихъ на спешени, по мѣрѣ ихъ
прилѣжанія, успѣховъ и поведенія, спаршимъ поручаютъ надзи-
рать за младшими, и помогать имъ въ ихъ занятіяхъ. Сверхъ
того отличившимся успѣхами и благонавіемъ ученикамъ назна-
чаютъ первыя мѣста въ классахъ, за споломъ и въ конца-
тахъ.

§ 64.

За исправно-
стію Надзи-
рателей на-
блюдаетъ
Инспекторъ

Независимо отъ посѣщеній Директора, который должны быть
всегда нечаяны и часты, Инспекторъ Инспинупа обязанъ
каждый день и припомъ неоднократно, даже и въ ночное вре-
мя посѣщать воспитанниковъ и пансіонеровъ, и наблюдать,
чтобы Надзиратели сохранили установленный въ заведеніи поря-
докъ и благочиніе.

§ 65.

Очередное
чтеніе мо-
литвъ.

Молитвы, какъ утреннія и вечернія, такъ предъ споломъ и
послѣ споза, читаютъ ученики по очереди, или по назначенію
Инспектора, который наблюдаетъ, чтобы всѣ слушали со внима-
ніемъ и молились съ благоговѣніемъ, спарался обще съ Архиман-
дришомъ и Свщениками, обучающими Богословіи и Закону
Божію, при всякомъ удобномъ случаѣ внушаютъ ученикамъ сіе
чувство благоговѣнія и объясняютъ истинную цѣль и важность
молитвы. Занятія въ классъ начинаются и оканчиваются такъ-
же молитвою. Училища приказываютъ одному изъ учениковъ по
очереди читать оную въ слухъ.

§ 66.

Слушаніе Бо-
жественной
Апсургии,

По воскреснымъ и праздничнымъ днямъ воспитанники и пан-
сіонеры, въ сопровожденіи Надзирателей своихъ, слушаютъ съ

§ 67.

благоговіємъ въ церкви Божественную Литургію. По долгу ^{приобщеніе} Христіанскаго исповѣданія, они говѣють на Спрасной недѣль ^{Св. Тѣлѣ.} и приобщаются Святыхъ Тѣлѣ.

§ 68.

Въ свободные отъ ученія дни, благонравные и прилежные воспитанники и пансіонеры могутъ быть съ разрѣшенія Инспектора ^{Увольненіе на время въ дома родителѣй.} опущены въ дома родителей, родственниковъ или тѣхъ особъ коимъ они ввѣрены, но не иначе, какъ въ сопровожденіи присылаемыхъ заными надежныхъ людей. Воспитанники и пансіонеры опущаются по утру, а возвращаются въ вечеру: имъ позволено и ночевать въ Института, когда бываетъ нѣсколько праздничныхъ дней сряду. Чѣмъ касается до тѣхъ, кои замѣчены въ шалостяхъ или лѣности, то на нихъ сіе право не распространяется.

§ 69.

Въ сихъ случаяхъ увольненія каждый воспитанникъ и пансіонеръ получаетъ отъ Инспектора билетъ, въ коемъ означается, ^{Наблюдаемый порядокъ при увольненіи.} когда и на сколько времени онъ опущенъ; приглашающіе къ себѣ воспитанниковъ и пансіонеровъ опмѣчаютъ на семъ билетѣ, когда пансіонеръ отправленъ обратно; билеты возвращаются Инспектору самими воспитанниками и пансіонерами.

§ 70.

Для поощренія воспитанниковъ и пансіонеровъ къ прилѣжанію ^{Частныя свидѣтельства объ успѣхахъ.} и благоправію и для доставленія родителямъ свѣдѣній объ ихъ успѣхахъ, воспитанники и пансіонеры, отправляясь въ дома на время вакаціи, получаютъ за подписаніемъ Инспектора особые о семъ свидѣтельства. Воспитанники и пансіонеры непременно должны показывать оныя своимъ родителямъ или родственникамъ, и съ ихъ надписью представлять Инспектору по возвращеніи въ Институтъ.

§ 71.

Во время вакаціи, начальство Института обязано распределить ^{О занятіяхъ во время вакаціи.} такъ, чтобы воспитанники и ученики въ Институтѣ

и въ домахъ родителей непременно соединили отдохновеніе съ приличными занятіями, какъ то: переписываніемъ начиспо шепрадей, повпореніемъ учебныхъ предметовъ, переводами, сочиненіями и тому подобнымъ полезнымъ образомъ.

§ 72.

Общій надзоръ Инспектора въ Институтѣ.

За ученіемъ и поведеніемъ воспитанниковъ въ классахъ, командахъ во время репетицій и въ столовой залѣ, наблюдаетъ Инспекторъ съ дежурными Надзирашелями, которые для сего и живутъ по близости въ домѣ Института. Инспектору поручается надзоръ за наказаніями. Допускаемыя мѣры исправленія суть: выговоры, приспѣженіе, лишеніе высшаго мѣста въ классѣ, выставленіе имени виновнаго ученика на черной доскѣ, наконецъ и оставленіе на нѣсколько часовъ днемъ въ классѣ, или въ другомъ отдѣльномъ мѣстѣ.

§ 73.

О послѣдней мѣрѣ наказанія.

Въ случаѣ недействительности увѣщаній и средствъ исправленія Совѣтъ Института по необходимости опредѣляетъ умѣренное наказаніе розгами. Ученики же наказываются такимъ образомъ не иначе, какъ въ присутствіи Инспектора и въ особомъ мѣстѣ. Сіе допускается только въ нижнихъ классахъ, а въ высшихъ ученикъ, подвергнувшійся за пропуски наказанію сего рода, исключается изъ Института.

ГЛАВА ЧЕТВЕРТАЯ.

Хозяйственное и Полицейское Управленіе.

§ 74.

Предметы хозяйственнаго Управленія.

Предметы Хозяйственнаго Управленія суть: 1.) недвижимое и движимое имущество Института; 2.) приходъ и расходъ денежныхъ суммъ. Все сіе предославляется распоряженіямъ Совѣта съ утвержденіемъ Попечителя. Ближайшій же надзоръ за ис-

полненіемъ сихъ предметовъ зависить отъ Инспектора и его помощниковъ по хозяйственной части.

§ 75.

Директоръ и Инспекторъ имѣютъ въ непосредственномъ своемъ заведѣваніи Хозяйственную и Полицейскую часть Института. Для производства текущихъ хозяйственныхъ дѣлъ имѣется Экзекуторъ, отъ же и Экономъ, а писмоводство и счета производятся въ Канцеляріи Института.

Директоръ и Инспекторъ имѣютъ общее смотрѣніе.

§ 76.

Въ непосредственномъ вѣдѣніи Директора и Инспектора состоятъ выстроенное основателями для помѣщенія Института зданіе со всѣми сиротніями, садомъ, равно какъ и особенный домъ, принадлежащій Институту, и впродъ могущіе быть приобретенными для той же цѣли дома, а также и вся собственности оныхъ.

Обязанности по сей части.

§ 77.

Совѣтъ хранить въ Канцеляріи точныя и подробныя описи всему имуществу Института. Върля чрезъ Инспектора подорожники и по именнымъ за скрѣпою реэспрамъ разныя учебныя пособія и книги Училищамъ и Надзирателямъ, также и различныя вещи Эконому-Экзекутору, возлагаетъ на каждого изъ нихъ совершенную оповѣстивенность за цѣлостію всѣхъ вещей и принадлежностей.

Объ имуществѣ Института.

§ 78.

Институтъ содержится на счетъ пожертвованныхъ въ пользу его основателями капиталовъ и присвоенныхъ особыхъ доходовъ. Суммы ежегодно поступаютъ:

Изъ какихъ суммъ содержится Институтъ.

1.) Изъ процендовъ, получаемыхъ съ основнаго капитала 200 тысячъ рублей, внесенныхъ по завѣщанію покойнаго Дѣйствительнаго Снаискаго Совѣтника Ивана Лазаревича Лазарева на приращеніе въ Императорскій Опекунскій Совѣтъ.

2.) Изъ ежегодной суммы, получаемой за наемъ въ Москвѣ домовъ, выстроенныхъ при Институтѣ въ пользу оного основате-

лемъ Іоакимомъ Лазаревичемъ, и съ особеннаго зданія, въ коемъ находилъ Типографія Инспиншута, купленнаго двумя братьями Спашскими Совѣтниками Иваномъ Іоакимовичемъ и Христофоровъ Іоакимовичемъ Лазаревыми.

3.) Доходъ отъ Типографіи при Инспиншутѣ, гдѣ печатаются книги на Европейскихъ и Азіатскихъ языкахъ, учрежденной издѣніемъ вышеозначенныхъ двухъ братьевъ ГГ. Лазаревыхъ.

4.) Изъ суммы, вносимой пансіонерами и прочими учениками.

5.) Изъ дополнительной Господъ Лазаревыхъ суммы въ случаѣ надобности.

6.) Сверхъ того изъ приращенія отъ добровольныхъ приношеній и другихъ присвоаемыхъ особыхъ доходовъ, кои въ силу постановленій поступаютъ имѣютъ.

§ 79.

О суммахъ Инспиншута, состоящихъ въ заведѣваніи Попечителя и Совѣта, и о печатн Инспиншута.

Вышеозначенные капиталы, доходы съ оныхъ и всѣ взносы въ Инспиншутъ состоятъ въ непосредственномъ заведѣваніи Попечителя и Совѣта. Сумма, находившаяся на лицѣ въ Инспиншутѣ для опредѣленныхъ расходовъ, хранилась въ ономъ, въ особомъ сундукѣ за печатями подъ присмотромъ Инспектора и письмоводителя, ключи же отъ сундука должны быть у Инспектора, или у одного дѣйствующаго и извѣстнаго по капиталу и довѣренности Члена. Вкладъ и выемъ какой либо суммы долженъ быть въ присутствіи Совѣта. Въ ту же кассу поступаютъ и принимаемыя за пансіонеровъ, полупансіонеровъ и приходящихъ для слушанія лекцій учениковъ суммы, равно и приношенія въ пользу Инспиншута. Печать Инспиншута хранилась въ Канцеляріи въ вѣдѣніи Инспектора и письмоводителя.

§ 80.

Приношенія отъ благотворителей.

Приношенія отъ благотворителей поступаютъ въ Инспиншутъ на имя Совѣта и употребляются согласно съ ихъ назначеніемъ по усмотрѣнію Попечителя. Приношенія могутъ быть всякаго рода: зданія, удобныя для помѣщеній чиновниковъ Инспи-

путна или для сдачи въ наемъ, вещи, учебныя пособія и наличныя суммы.

§ 81.

Сумма, внесенная на содержаніе пансіонера, оспается собств. Сумма, внесенная оспается соб-
венностию Института, хотя бы пансіонеръ выбылъ изъ онаго вѣнностию
и до прошествія времени, за которое она внесена. Института.

§ 82.

Прошенія отъ родителей или родственниковъ о приѣмѣ въ О приѣмѣ въ
Институтъ для обученія предпочтительно пансіонеровъ и по- Институтъ
лупансіонеровъ, поступаютъ по формѣ на имя Совѣта и на обыкновенной бумагѣ. Инспекторъ, по приѣмѣ за пансіонера, полупансіонера и приходящаго ученика платы за годъ или за полгода впередъ, даетъ печатную квитанцію просителю за подписаніемъ своимъ и скрѣпою письмоводителя, вноситъ оныя суммы въ книгу, и записываетъ въ данную ему отъ Совѣта шнуровую книгу имя и фамилію пансіонера, полупансіонера, и пользующагося однимъ только ученіемъ съ означеніемъ времени посещенія, званія родителя, числа дѣтъ ученика, степени знанія наукъ и языковъ, количества полученной суммы и времени, за которое она внесена.

§ 83.

Если желающій помѣститъ въ Институтъ сына или родственника не имѣетъ постоянного пребыванія въ Москвѣ, то представляетъ письменное обѣщаніе извѣстной, живущей въ Москвѣ особы, что въ случаѣ исключенія изъ Института воспитанникъ будетъ принятъ къ ней въ домъ. Буде чрезъ мѣсяцъ послѣ назначеннаго для вносовъ срока сумма, слѣдующая на содержаніе ученика, не будетъ доспавлена, то онъ отсылается къ родителямъ, или къ пѣмъ, кои дали обѣщаніе принять его къ себѣ въ домъ.

§ 84.

При вступленіи въ Институтъ пансіонера и ученика на заведеніе необходимыхъ для него компанійныхъ и столовыхъ принадле-
женій. Первое об-
заведеніе пансіонера вно-

сится опре-
дѣленная
плата.

лежностей, вносится одновременно, сверхъ годичной платы, определенная Совѣщомъ утѣренная сумма. Принадлежности сн заготовляются Инспиншумомъ и составляютъ собственность сего заведенія.

§ 85.

Средство къ
сохраненію
здоровья у-
чащихся.

За всѣми потребностями къ сохраненію здоровья учащихся имѣется всегда бдѣтельное наблюденіе. Всѣ комнаты, определенныя для жилья воспитанниковъ и пансіонеровъ, равно и учебныя ихъ покои, должны быть чисты, содержимы въ утѣренной теплотѣ и освѣжаемы наружнымъ воздухомъ лѣтомъ и зимою. Для наблюденія опрятности, воспитанники пользуются чрезъ каждыя двѣ недѣли банею, въ самомъ домѣ Инспиншума для нихъ собственно устроенною.

§ 86.

Пища воспи-
танниковъ и
пансіонеровъ.

Пища для воспитанниковъ, пансіонеровъ и полупансіонеровъ приготавливается здоровая, и достаточная по особенному росписанію, которое виситъ на стѣнѣ за стекломъ въ столовой. Обѣдъ въ полдень состоитъ изъ трехъ блюдъ, а въ праздничные дни изъ четырехъ, ужинъ всегда бываетъ въ 8 часовъ вечера изъ двухъ блюдъ, обыкновенный завтракъ въ 7 часовъ утра, послѣ обѣда въ 6 часовъ бываетъ полдникъ.

Примѣчаніе. Воспитанники и пансіонеры обѣдаютъ и ужинаютъ въ вмѣстѣ съ дежурными Надзирателями. Полупансіонеры пользуются общимъ обѣденнымъ столомъ.

§ 87.

Надзоръ Ин-
спектора и
Эконома за
столомъ.

Инспекторъ и Экономъ должны постоянно находиться при воспитанникахъ и пансіонерахъ во время стола и имѣть за качествомъ и количествомъ пищи неослабное наблюденіе; за упущенія же дѣлаются взысканія. Столовой приборъ и бѣлье содержится всегда въ особенной чистотѣ и опрятности. Ложки употребляются серебряныя, посуда фаянсовая и оловянная, солонки и стаканы хрустальные. Непременно требуется, чтобы кухонная мѣдная вся посуда въ определенное время была вытуже-

на и содержалась всегда въ чистотѣ, равно какъ и всѣ желѣзные и деревянные принадлежности.

§ 88.

Для единообразія полагающіеся ученикамъ Института мундиры сѣ раздѣленіемъ воспитанниковъ и пансіонеровъ опъ приходящихъ учениковъ. Полные воспитанники, содержимые на иждивеніи Института, получающъ одежду, обувь и бѣлье опъ заведенія безъ платы. Для хожденія въ классъ полагающіеся мундирные серпуки. Пансіонеры же обязаны имѣть одежду и все нужное для приличнаго содержанія опъ родственниковъ своихъ. Всѣ сѣ ученики должны быть всегда въ опрятномъ видѣ по формѣ и въ полной исправности.

§ 89.

Бѣлье на воспитанникахъ и пансіонерахъ, равно и столовое должно быть перемѣляемо два раза, а простыни и наволочки одинъ разъ въ недѣлю.

§ 90.

Заболѣвшіе воспитанники и пансіонеры, еслили родители и родственники въ отсутствіи, или не могутъ взять ихъ подъ ближайшій свой надзоръ на собственное свое попеченіе, пользующіеся въ больницѣ на счетъ Института.

§ 91.

Для разныхъ надобностей и караула при Институтѣ опредѣляются Директоромъ, или Инспекторомъ солдаты изъ Инвалидовъ, или опсавныхъ; а прочіе должностные и рабочіе, смотря по надобности, могутъ быть наемные. Служащіе должны быть презрвой жизни, доброуравны, рачительны къ службѣ, расторопны, способны, учтивы и весьма осторожны въ рѣчахъ и поступкахъ. Обязанность эконома имѣть за ними присмотръ, дабы они исполняли свои обязанности своевременно, и запрещать имъ все то, что можетъ вредить правесвенности учащихся.

§ 92.

Совѣтъ выдаетъ въ началѣ каждаго года шнуровыя книги: а) Приходо-расходныя въ Канцелярію Института для записыванія прихода и расхода книгъ.

общих суммъ; б.) Эконому пожь для записыванія прихода и расхода суммъ, провизіи и прочаго, за подписаніемъ Директора и за печатью Инспинпуша.—Подъ росписку въ книгѣ производился Директоромъ или Совѣтомъ чрезъ Инспектора выдача денегъ Эконому на подлежащіе расходы по Инспинпушу. Жалованье же учинителямъ и служащимъ, или другіе значительные расходы производятся чрезъ Инспектора въ Канцеляріи подъ росписки въ книгѣ. Расходы производятся чрезъ Инспектора и Эконома по утвержденнымъ шпанамъ, въ экстренныхъ же случаяхъ по разрѣшенію Попечителя и Совѣта. Сверхъ того въ особой книгѣ имѣются вѣрныя описи всей наличности вещей Инспинпуша. По исходу каждаго года одинъ разъ въ удобное время повѣряется вся принадлежность. § 93.

Свидѣтельство шнуровыхъ книгъ и наличныхъ суммъ.

Въносимъ прихода и расхода по шнуровымъ книгамъ и роспискамъ, равно какъ и осполняющія по опичету въ наличности суммы свидѣтельствуются въ первыхъ числахъ каждаго мѣсяца Членомъ Совѣта, Директоромъ и Инспекторомъ.

§ 94.

Объ опичетахъ по Инспинпушу.

По испеченіи каждаго мѣсяца представляются Инспекторомъ и письмоводителемъ чрезъ Директора Попечителю о положеніи дѣлъ, о приходѣ и о расходѣ суммъ краткія вѣдомости; по испеченіи же года подробный по предметамъ опичетъ о всѣхъ дѣйствіяхъ и оборотахъ суммъ.

§ 95.

Смѣты на исправленіе вѣщностей, производимыя работъ и о свидѣтельствующихся оныхъ.

Смѣты на исправленіе и поправки какихъ либо частей въ Инспинпушскихъ здачіяхъ составляются по препорученію Попечителя и Совѣта Архитекторомъ вмѣстѣ съ Инспекторомъ, при чемъ принимаются въ основаніе справочныя цѣны. Оныя смѣты разсматриваются въ общемъ собраніи Совѣта; по утвержденіи онымъ производятся нужное исправленіе подъ распоряженіемъ Эконома и Архитектора при наблюденіи одного изъ Членовъ Совѣта и Инспектора. Окончанныя работы свидѣтельствуются Директоромъ или Инспекторомъ.

§ 96.

Приготовление одежды, поставка състныхъ припасовъ, учеб-
ныхъ пособій и прочихъ вещей въ большомъ количествѣ произ-
водился подрядами на законной формѣ съ разрѣшенія Попечите-
ля и Совѣта. О всѣхъ потребностяхъ Института и о выдачѣ
на нихъ денегъ опъ Инспектора предъ началомъ каждаго года
представляюся смѣты Совѣту.

§ 97.

Полные пансіонеры, сверхъ помѣщенія въ заведеніи, пользуются О платахъ за пансіонеровъ, вообще учениковъ.
въ ономъ пищею и учениемъ, вносятъ за сіе, равно и на класси-
ческія потребности, какъ то: на книги, бумагу, перья, чернила
и карандаши по 750 рублей въ годъ; полупансіонеры, находясь
только при обыкновенныхъ классическихъ ученияхъ, имѣя одинъ
объединенный столъ и получая классическія потребности, платятъ
по 450 рублей; ученики же, пользующіеся однимъ учениемъ, вно-
сятъ по 250 рублей. Какъ Воспитной сей Институтъ есш
центральное Учебное заведеніе Армянской націи, то пансіонеры
и прочіе ученики Армянскаго исповѣданія вносятъ противу
опредѣленной выше платы въ годъ меньше ста рублей; именно
пансіонеры платятъ 650 руб., полупансіонеры 350 руб., приходя-
щіе ученики по 150 руб. ассиг. Сверхъ учения и содержанія пансіонеры
имѣютъ въ заведеніи общія учебныя пособія: Библіотеку, Ми-
неральный Кабинетъ, глобусы, ландкарты и эстампы.—Всѣ пла-
тежи имѣютъ быть Государственными ассигнаціями за полгода
впередъ безъ всякаго вычета, хотя бы пансіонеръ или ученикъ
выбылъ и прежде срока. Пансіонеры и прочіе ученики имѣютъ
на основаніи § 88 единообразной формы одежду и все нужное
для приличнаго содержанія опъ родителей и родственниковъ
своихъ.—Подробныя же правила о пріемѣ вообще учениковъ вы-
ше изложены въ §§ 43-мъ, 44, 45, 46, 81, 82, 83, 84, 88 и въ
другихъ, по принадлежности.

ОСОБЕННЫЯ ПРИЛОЖЕНІЯ

А.

УЧЕБНЫЙ ПОРЯДОКЪ ДЛЯ АРМЯНСКАГО ЛАЗАРЕВЫХЪ ИНСТИТУТА ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ

1. ПРИГOTOВИТЕЛЬНЫЙ КЛАССЪ.

1.

Крѣпкій ка- Въ семь классѣ дѣти получаютъ наставленія въ первоначаль-
ниженіе и ныхъ основаніяхъ Христіанскаго ученія и учатся Священной
Исторія. Исторіи.

2.

Этимологія. Основательное знаніе отечественнаго языка служить приго-
товленіемъ къ наукамъ; на немъ особенно основывается легчай-
шее знаніе языковъ иностранныхъ. Познакомивъ учащихся съ
склоненіями, спряженіями и другими переменами частей рѣчи,
должно занимать ихъ Грамматическимъ разборомъ, заставляя са-
михъ приписывать примѣры для правилъ, и учить отличать ко-
ренныя слова отъ производныхъ; также упражнять въ диктаннахъ.

3.

Иностран- Воспитанники будутъ учиться чтенію и писанью Латинскаго
ные языки языка, зашверживать вокабулы и употребительные разговоры;
сверхъ того пройдутъ склоненія и спряженія Латинскія. Каса-
тельно новыхъ языковъ, Нѣмецкаго и Французскаго, въ семь
классѣ достаточно чтенія и писанья.

4.

Арифметика. Въ Арифметикѣ довольно для сего класса хорошо узнать че-
тыре Арифметическія дѣйствія и твердо привыкнутьъ къ ихъ
выкладкамъ.

5.

Ученіе Географіи и Исторіи въ семь классѣ ограничивается Таблицы Ист-
 таблицами Географическими, Историческими и Хронологическими. Для большого впечатлѣнія въ памяти именъ, названій и го-
 родовъ, можно отличать важнѣйшія страны, лица и эпохи раз-
 сказомъ различныхъ достопамятностей. Географическія.

6.

Къ ученію приготовительнаго класса присоединяется въ осо- Числени-
 бенности численіе, которое приготовить къ рисованію и ние.
 чертежамъ.

Въ семь приготовительномъ классѣ для курса ученія полагается два года.

II. НИЖНІЙ КЛАССЪ.

7.

Воспитанники, поступающіе въ сей классъ, должны знать изъ Простран-
 Христіанскаго ученія и Священной Исторіи все то, что пре- ный Капи-
 подается въ приготовительномъ классѣ. Они должны пройти хизисъ и
 пространіе Капихизисъ, читать Евангеліе и въ каждый классъ Евангеліе.
 выучивать изъ оного по нѣскольку стиховъ.

8.

Когда уже дѣти знакомы съ числами рѣчи и привыкли от- Синтаксисъ,
 личать коренныя слова отъ производныхъ; то можно имъ са- Ортографія и
 мѣть составлять цѣлыя предложенія. Показавши правила Син- Просодія.
 таксиса, занимать ихъ должно разборомъ, объясненіемъ значеній
 словъ и различныхъ перемѣнъ въ ихъ значеніи, заставляя чи-
 тать избранныя мѣста изъ лучшихъ Русскихъ Писателей и за-
 мѣчать паузу, выписывая на бумагу отличныя мысли и вы-
 раженія, дабы начинать образованіе юнаго вкуса дѣтей и ро-
 ждать въ нихъ разборчивость. Никогда не должно терять изъ

виду произношеніе стиховъ и прозы, котораго польза и необходимостъ въ жизни для каждого ошущительны. Въ семь классъ должны воспитанники совершенно научиться правописанію. Сюда также принадлежитъ и ученіе Славянской Грамматики, которой знаніе необходимо для основательнаго изученія Русскаго языка. Для сего предполагается читатьъ Екклесіаста, Принципы Соломоновы и книгу Іова.

9.

Иностран-
ные языки.

Латинская Грамматика продолжается съ переводомъ и изъясненіемъ избранныхъ мѣстъ изъ Хрисостоміи. Обучающимся Нѣмецкому или Французскому языку должно заниматься Грамматикою, правописаніемъ и разборомъ частей рѣчи на сихъ языкахъ. Не нужно оставлять и ученіе иностранныхъ разговоровъ. Для большаго упражненія, Учитель языковъ опредѣлять нѣсколько времени въ классахъ своихъ для разговора на иностранномъ языкѣ о предметахъ или ученыхъ или нравственныхъ; сверхъ того дѣти будутъ выучивать на иностранныхъ языкахъ басни въ стихахъ и въ прозѣ. Собственному благоразумію учащихся предоставляется принимать всѣ возможныя мѣры сравнить воспитанниковъ въ ихъ степени успѣховъ. Въ семь классъ должно довести до того, чѣмъ учащіеся могли понимать легкіе періоды на Латинскомъ и Нѣмецкомъ, или Французскомъ языкахъ и имѣть хорошее произношеніе.

10.

Арифметика. Арифметику должно окончить, не оставляя пропорцій, прогрессій и логарифмовъ.

11.

Начало Истории и Географии.

Въ нижній классъ Географіи и Исторіи поступаютъ дѣти съ твердымъ знаніемъ таблицъ; а потому здѣсь должно будетъ описать имъ зашверженные названія. Учитель Географіи пройдетъ съ воспитанниками своими вкратцѣ Всеобщую и особенно Россійскую Географію, съ показаніемъ мѣстъ на ландкартахъ. Учитель Исторіи обратитъ вниманіе учащихся на важныя про-

изшествія, на великихъ людей, какими славились различныя страны въ древнія и новыя времена. Предпочтительно указать на событія и лица Историческія Русскія, дабы заранѣе показашъ дѣла предковъ и возродить благородное чувство вѣрнаго служенія Государю.

12.

Научившіеся порядочно писать могутъ усовершенствоваться въ Рисованіи. Семь искусствъ, и послѣ того удобно начать учиться рисованью карандашемъ фигуръ по правиламъ искусства.

Въ семь второмъ классѣ для курса ученія полагается два года.

III. СРЕДНІЙ КЛАССЪ.

13.

Законоучитель въ семь классѣ продолжаетъ занимать предметами ученія Христіанскаго, припомъ объясненіемъ Божественной Литургіи. Объясненіе
Литургіи.

14.

Повторивъ правила Грамматики и испытавъ силы учащихся въ отечественномъ языкѣ, должно приступить къ Риторикѣ. Риторика и
Синхосло-
женіе. На сей конецъ должно по правиламъ разбирать рѣчи славнѣйшихъ ораторовъ, показывать ихъ связь, порядокъ и мѣста, служащія примѣрами яснаго разсказа, сильныхъ доводовъ. Дабы приступить къ началкамъ сочиненій, можно напередъ давать дѣлать подражанія, перифразы, пересказывать шемы Историческія, дѣлать описанія изъ природы; и тогда уже можно предлагать сочиненія, давая всегда разумѣть, что сочиненіе должно состоять не изъ набора словъ, а въ тѣсной связи и стройномъ порядкѣ правильныхъ и хорошо выраженныхъ мыслей. Показывая правила Синхосложенія, не должно оставлять строгаго разбора словъ, ихъ аналогическаго и переноснаго значенія; попомъ что

отъ почнаго знанія ихъ зависить точность суждений. Послѣ чего покажется спроеііе періодовъ и объяснялся достоинства слога.

45.

Иностранная словесность.

Воспитанники, поступающіе въ средній классъ, знаютъ Латинскую Грамматику и могутъ понимать на Нѣмецкомъ и Французскомъ языкахъ. Дѣло сего класса разпространить знаніе словъ, укрѣпить въ Грамматику и пройи Сиптаксисъ: а пошому должно начинать ученіе сего класса съ разборовъ, продолжая переводы, объясняя связь словъ синтаксически и занимая разговорами о предметахъ ученыхъ и нравственныхъ. Изъ Латинскихъ писателей можно разбирать Непоша и Федра, и дѣлая переводы съ Русскаго на Латинскій; изъ обширныхъ списковъ опроверговъ Нѣмецкихъ и Французскихъ предлагая перифразы и легкія темы для сочиненій, особенно въ письменномъ родѣ. Воспитанники будутъ упражняемы въ произношеніи стиховъ и прозы, которая должно выучивать наизусть. Здѣсь предполагается довести дѣтей до такого знанія двухъ новыхъ языковъ, чшобы они удобно разумѣли на нихъ книги и объяснялись.

46.

Алгебра.

Въ семъ классѣ пройдетъ вся Алгебра. Учащіеся должны упражняться въ практикѣ, дабы приобрѣсти легкость и точность въ выкладахъ; почему необходимы частыя задачи, рѣшеніемъ которыхъ чрезвычайно утверждается способность разсуждать.

47.

Естественная Исторія.

Въ такомъ возрастѣ, когда молодые люди начинаютъ приучаться предлагать мысли свои на бумагѣ, необходимо познаніе предметовъ окружающихъ. И пошому въ сихъ классахъ преподаются начала Естественной Истории, съ показаніемъ минераловъ и изображеній живошныхъ.

18.

Кромѣ основательнаго изложенія Географіи Физической и По-
литической, должно пройти Математическую Географію съ по-
казаніемъ употребленія глобуса при ршеніи задачъ. Можно при-
бавлять и Спациальные свѣденія, особенно о Россійскомъ Го-
сударствѣ. Знаніе Всеобщей древней и средней Исторіи въ семъ
классѣ должно быть доведено до такой степени, чѣмъ воспита-
нники при исполненіи могли каждое происшествіе описать
къ своему времени, мѣсту и къ современнымъ оному обстоя-
тельствамъ. Географія и Исторія Большой и Малой Арменіи,
какъ древняго самостоятельнаго Государства, пройденъ при
общемъ обзорѣ.

19.

Изящныя искусства продолжаютъ въ постепенномъ порядкѣ. Искусства.

Въ сихъ классахъ должно заниматься рисованіемъ тушью и
красками.

Въ семъ прѣшнемъ классѣ для курса ученія полагается два
года.

IV В Ы Ш Н І Й К Л А С С Ъ.

20.

Въ семъ классѣ преподается Исторія Церкви и Нравоученіе, Церковная
гдѣ покажутся подробно обязанности къ Богу, ближнимъ и са- Исторія и
мому себѣ. Лучшимъ упражненіемъ для развитія разсудка мо- Нравоученіе.
жетъ служить разборъ назидательныхъ произведеній Христіан-
скихъ Писателей. Воспитанникамъ также предложены будутъ
темы на разсужденія изустно и сочиненія о предметахъ нрав-
ственныхъ.

21.

Послѣ предварительнаго ученія Естественной Исторіи долж- Физика, Гео-
но приступить въ вышнемъ классѣ къ пространнѣйшему объ- метрія и Три-
гонометрія.

сненію сего предмета и Физики. Изъ Математики пройдеши Геометрію и Тригонометрію.

22.

Питанка и
краснорѣчіе.

Въ вышнемъ классѣ должно приступити къ правиламъ Пинтики и Краснорѣчія. Лучшее ученіе соспоити въ Эстетическомъ разборѣ образцовъ: для сего должно читати классическихъ Русскихъ Поэтовъ съ показаніемъ красоты и недостатковъ. Воспитанникамъ предложится теорія вѣхъ изящныхъ искусствъ, чрезъ что болѣе объяснится теорія Поэзіи и Краснорѣчія. Они испытываютъ силы свои въ разныхъ родахъ сочиненій стихотворныхъ и прозаическихъ. Для чтенія стихотворцевъ, особенно древнихъ, пройдеши сокращенная Мифологія, при чемъ объяснятся красота Поэтическихъ вымысловъ.

23.

Политическая
Исторія
и Статисти-
ка.

Исторія, бывшая въ среднихъ классахъ предметомъ памяти, здѣсь должна быть предметомъ разума. При особенномъ занятіи новою Исторіею, объяснятся причины возвышенія и паденія Государствъ, ходъ Нравственности, Наукъ и Художествъ. Важнѣйшихъ въ отношеніи политическомъ Державъ изложится Статистика.

24.

Иностранная
Словесность.

Съ воспитанниками, знающими уже свойство языковъ, разумными на нихъ книги и которые могутъ сами объясняться, предполагается заниматься Литтературою Латинскою, Нѣмецкою и Французскою; предлагая отличительныя свойства писателей въ разныхъ родахъ сочиненій, предлагая удобныя изъ нихъ мѣста для подражанія, и когда болѣе познакомится воспитанники съ идиомизмами языковъ, тогда могутъ упражняться въ сочиненіяхъ на оныхъ. Главнымъ предметомъ въ этихъ классахъ долженъ быть разборъ Писателей, что доставляетъ знаніе языка и образуетъ юный вкусъ. Успѣвшіе въ Латинскомъ языкѣ могутъ разбирать Цезаря, Цицерона, Горация и Виргилія.

Для большаго образованія ума и вкуса, воспитанникамъ каж- Собраніе во-
спитанни-
ковъ.
дый мѣсяць одинъ или два раза имѣть собраніе, состоящее изъ
опытнѣйшихъ. Въ собраніи воспитанники могутъ читать рѣ-
чи о предметахъ ученыхъ и нравственныхъ, разбирать соб-
ственные сочиненія, писать разборы лучшихъ Отечественныхъ
сочиненій стихотворныхъ и прозаическихъ по правиламъ кри-
тики, отдавать другъ другу отчеты въ ежемѣсячномъ чтеніи
своемъ, предлагать сомнѣнія на чтеніе и вопросы на сужденіе
и рѣшеніе и заниматься произношеніемъ стиховъ и прозы.

Въ семь вышнемъ четвертомъ классѣ для курса наукъ пола-
гается одинъ годъ. Впрочемъ Начальство Института распреде-
ляетъ сообразно успѣхамъ и способностямъ учащихся, въ случаѣ
надобности для усовершенствованія присовокупляетъ еще одинъ
годъ къ семилѣтнему курсу.

Примѣчанія.

а.) Порядокъ занятій Армянскимъ и другими Восточными
языками, какъ то: Арабскимъ, Персидскимъ или Турецкимъ,
изложенъ Профессорами сихъ языковъ на вышеозначенныхъ пра-
вилахъ по примѣру преподаванія Россійскаго и другихъ.

б.) Еслибы введенъ былъ и Греческій языкъ: то преподава-
ніе его должно быть вмѣстѣ и наравитъ съ Лашинскимъ.

в.) Танцы составляютъ занятіе общее для всѣхъ возрастовъ
учащихся.

г.) Сколько для существенной пользы, столько же и для луч-
шихъ успѣховъ, вышеизложенный учебный порядокъ долженъ
быть непремѣнно соблюдаемъ во всѣхъ отношеніяхъ, какъ въ ме-
тодѣ преподаванія, такъ и въ полномъ курсѣ Наукъ. Гг. Наспав-
ники починнымъ исполненіемъ своей обязанности заслужатъ най-
высшее вниманіе и оправдаютъ дѣлаемое имъ довѣріе.

д.) Классическія книги для преподаванія употребляются въ самыя, каковыя введены въ прочихъ учебныхъ заведеніяхъ: ибо перемѣна книгъ, кромѣ вреда и оспановки, никакой пользы не приноситъ.

е.) Касательно Надзирателей нужно заключается въ особыхъ наставленіяхъ и таблицахъ; все, начертанное въ оныхъ, они обязаны исполнять съ усердіемъ и дѣлательностію; равномерно о преподаваніяхъ каждаго класса означено въ особыхъ росписаніяхъ часовъ ученія. Записка о приходѣ и уходѣ Учительей, также и о дежурствѣ Надзирателей ведется въ дневномъ журналѣ по данной формѣ.

ж.) Инспекторъ, яко общій распорядитель и неутомимый блюститель, дѣйствуетъ вообще по всемъ предметамъ управленія, дабы все, постановленное съ пользою и успѣхомъ, исполнилось безъ упущенія какъ по учебной, такъ и по хозяйственной частямъ.

з.) Для точнаго же исполненія въ руководство имѣешь сей учебный порядокъ, каковый приспособляешь, смотря курсу Наукъ и языковъ, также и успѣху учащихся, равно соблюдаешь и всѣ правила, предъ симъ изданныя, кои вообще относятся къ дѣлу благоустройства заведенія.

ПРИЛОЖЕНІЕ ПОДЪ ЛИТЕРОЮ

В.

НАСТАВЛЕНІЕ ДЛЯ НАДЗИРАТЕЛЕЙ АРМЯНСКАГО ГОСПОДЪ ЛАЗАРЕВЫХЪ ИНСТИТУТА.

4.) Каждый Надзиратель обязанъ собою подавать примѣръ воспитанникамъ въ добронравіи, трудолюбіи, опрятности, благопривѣстливости и вообще въ строгомъ наблюденіи порядка.

2.) Быть всегда съ воспитанниками въ тѣ часы, когда нѣтъ классовъ и когда Училища неважныя, равно въ нижнихъ классахъ, замѣняя Училища, преподавать.

3.) Наблюдать безъ послабленія, чѣмъ каждый воспитанникъ учился прилежно, велъ себя тихо, вѣжливо и во всемъ порядочно, и чѣмъ самые служившіе компанъ наблюдали чистоту и порядокъ.

4.) Имѣть списокъ учениковъ и записывать: кто въ чемъ одобренъ за ученіе или поведеніе, кто въ чемъ былъ виноватъ, наказанъ или прощенъ, и кто когда оспусивовалъ, каждую Субботу такой списокъ подавать Начальству.

5.) Смотрѣть, чѣмъ въ учебные дни всегда воспитанники говорили на Россійскомъ и иностранныхъ языкахъ, и для сего каждый день давать онъ себя билеты и взыскивать смотря по вѣнѣ. Также наблюдаетъ Надзиратель, чѣмъ во время ученія, или повпоренія, исключая почтенныхъ посѣпителей, никто изъ постороннихъ не былъ въ классахъ безъ особеннаго дозволенія онъ Начальства.

6.) За хорошіе поступки и ученіе Надзиратель въ правѣ давать за обѣденнымъ столомъ, при повпореніи и въ комнатахъ лучшее мѣсто, дѣлать всякое оппичіе и похвалу и представлять куда слѣдуетъ, къ ободренію; а за лѣность, невѣжливостъ, не-

опрятность спавить въ уголѣ, не даватъ завтрака, лишатъ гущаго мѣста, не опускаетъ домой, дѣлатъ выговоръ и въ случаѣ нужды даватъ знать Начальству.

7.) Каждый Надзиратель съ живущими въ комнатѣ его воспитанниками за опредѣленнымъ сполномъ долженъ сидѣть во время обѣда и ужина, раздаватъ кушанье, смотрѣть, чѣмъ въживосность и пища на наблюдаемы были и по заслугамъ каждую Субботу перемѣнять ихъ мѣста.

8.) Надзиратели во время праздниковъ должны смотрѣть вообще за всѣми воспитанниками и наблюдать, чѣмъ во всемъ домѣ была должная исправность. Для наивѣщагоже порядка назначаются Надзиратели въ пособіе дежурный ученикъ изъ числа старшихъ поитъ, который поведеніемъ и пригѣжаніемъ больше отличался. Ученики сіи, коихъ числомъ прое, или чешверо, въ званіи ценсоровъ дежурятъ понедѣльно и должностъ ихъ соотносить въ шомъ, чѣмъ, въ случаѣ оплочки Надзирателя, имѣть присмотръ за поварицами своими, и буде кто окажется въ шалостяхъ, или неповиновеніи, то записывать въ имѣющуюся тетрадь, донося немедленно о произшествіи Надзирателю. Дежурные Ценсоры не должны никогда перипть своихъ классовъ.

9.) Безъ разрѣшенія и билета Начальства Надзиратель никого изъ воспитанниковъ не можетъ опускать изъ Инспиршума, также въ обязанностъ поспавляется Надзирателю за временными надобностями увольнять учениковъ по одному съ билетомъ.

10.) Надзиратели (съ разрѣшенія Начальства) дозволяется по нуждамъ своимъ оплчаться, но не иначе, какъ въ часы занятія воспитанниковъ при Учительяхъ.

11.) Долженъ ежедневно въ особомъ своемъ журналѣ замѣчать, въ назначенное ли время каждый Учитель начинаеть и оканчиваетъ свои классы, и по истеченіи недѣли, въ Субботу доносить о шомъ Директору, или Инспектору особенною ведомостію.

12.) Надзиратели, имѣя надзоръ за опрятностію въ одеждѣ учениковъ, числотою компанъ и классовъ вообще, обязаны наипаче наблюдать, чѣмъ воспитанники перемѣняли бѣлье по установленному порядку каждаго недѣлю два, или по меньшей мѣрѣ, одинъ разъ, получалъ отъ дѣдекъ своихъ чистое, черное же возвращали бы счетомъ; равно наблюдать, чѣмъ воспитанники въ обыкновенные дни ученія бережно носили плащя спарылъ, а въ праздничные, и когда по потребно, новыя. Вообще порядокъ, чистота и опрятность лежатъ на отвѣстности Надзирателей, а потому и должны они съ дѣдекъ и компанійныхъ служителей взыскивать, а въ случаѣ какого недоспадка или беспорядка доносить Инспектору. Всему же плащю и бѣльемъ воспитанниковъ одинъ изъ Надзирателей долженъ имѣть вѣрный реєспрѣ.

13.) Полные воспитанники, чрезъ одного изъ Надзирателей своихъ, на кого возложено, снабжающаго книгами, бумагою, перьями и прочими классными потребностями на счетъ Учебнаго заведенія.—Раздача шаковой дѣлается каждому полному воспитаннику благовременно, смотря по надобности и не иначе, какъ особю запискою и по счету. Прочіе же всѣ ученики обязаны все нужное имѣть собственно свое. Надзиратели строго взыскиваютъ, чѣмъ ни у кого изъ нихъ не было ни въ чемъ недоспадка.

14.) Надзиратели имѣютъ бдительный присмотръ, чѣмъ непременно въ свое время было всегда освѣщеніе въ классахъ, въ Репетиціонной залѣ, также въ коридорахъ, равно и все потребное для классовъ, словомъ, чѣмъ во всѣхъ отношеніяхъ былъ совершенный порядокъ.

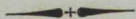
Все вышеписанное исполнять съ усердіемъ и дѣятельностію. При увольненіи же Надзирателя поступаетъ сіе наставленіе вновь опредѣляемому.

ПРИЛОЖЕНИЕ ПОДЪ ЛИТЕРОЮ

С.

КОМНАТНЫЯ НАСТАВЛЕНІЯ ДЛЯ ВОСПИТАННИКОВЪ.

4.

Правила христіанскія и происпекающія изъ того добродѣтели, какъ то: преданность ГОСУДАРЮ, любовь къ Отечеству, привязанность и признательность къ родителямъ, благодарность къ наставникамъ, сущь свойства воспитаннаго юноши, каковыи въ воспитанникахъ Института и должны быть насаждаемы.

2.

Для сего потребно повиновеніе и покорность къ начальствующимъ, неутомимое прилежаніе къ Наукамъ, добропорядочное поведение, дружелюбіе и кротость въ обращеніи съ поварищами. Съ сими правилами молодой человекъ пріобрѣтаетъ характеръ, достойный общаго уваженія и любви.

3.

Въ 5 или 5½ часовъ, какъ скоро звонокъ пробьетъ, всѣ воспитанники должны вставать, и подъ присмотромъ надзирателя умывшись и одѣвшись опрятно, слушать съ благоговѣніемъ зпреннюю молитву, читаемую по очереди. Потомъ, въ сопровожденіи Надзирателя собираются въ Репетиціонную залу и сяди за опредѣленнымъ столомъ, пьютъ чай и заправляютъ со всею благопристойностію и тихостию.

4.

Въ исходѣ 8-го часа въ порядкѣ идутъ съ своимъ Надзирателемъ въ классы, имѣя каждый все нужное для ученія, какъ-то книги, перья, бумагу.

5.

Въ 8-мь часовъ Надзиратель, приказавъ пробить въ звонокъ, размѣщаетъ учениковъ по мѣстамъ, кому какое назначено опъ

учащаго. Во время класса съ мѣста не должно вставать и оплодъ не выходишь изъ класса безъ позволенія Учителя. Предъ началомъ преподаванія и по окончаніи класса чинающіеся по очереди моливы.

6.

Въ 12 часовъ за обѣденнымъ столомъ и въ комнахахъ слѣдуетъ воспитанникамъ бытъ неоплочно съ Надзирателями.

7.

Въ 2 часа послѣ обѣда идти опашь въ классы, наблюдалъ предписанное въ спальняхъ 4-й и 5-й.

8.

По окончаніи классовъ, въ 6 часовъ воспитанники собираются въ Репетиціонную залу и получаютъ полдникъ.

9.

Въ 7 часовъ вечера всѣ воспитанники въ присутствіи Надзирателя должны повпорять уроки и исправлять классическія упражненія до 9-го часа, то есть, до ужина.

10.

Послѣ ужина и моливъ воспитанники возвращаются въ спальныя покои и ложатся спать благоприсойно, безъ малѣйшаго шума.

11.

Во время классовъ никому не слѣдуетъ оставаться въ спальныхъ покояхъ и ни за чѣмъ не ходишь въ оныя. Во время отдохновенія также не ходишь изъ комнаты въ комнату безъ спроса у Надзирателя.

12.

Воспитаникъ, получивъ позволеніе оплучиться изъ Инспиршупа, долженъ взять на шо билетъ у Инспектора, которому опашь опдашь оный, возвратившись въ Инспиршупъ; явлится же изъ дому въ пошъ же день въ вечеру или наканунѣ дня ученія. Безъ дозволенія никшо и никуда не долженъ оплучаться

43.

Всѣ сочиненія и переводы, въ классахъ производимые, имѣть набѣло списанные; во время же классовъ быть внимательнымъ тихимъ и никогда не опбывашъ изъ классовъ для какихъ-либо надобностей, какъ на примѣръ: для свиданія съ кѣмъ-либо, для писемъ къ родичамъ или родственникамъ.

44.

Во всякое время въ классахъ и комнатахъ воспитанники должны съ Надзирателями и между собою разговаривать на испранныхъ языкахъ.

45.

Воспитанникамъ не позволяется не только не продавать никому ничего, но и не ссужать, безъ вѣдома Надзирателя, ничего ни чѣмъ, ни книгою, ни бумагою, ни другою какою вещью; въ случаѣ жъ упрямства чего-либо надлежитъ давать знать немедленно своему Надзирателю, который обязанъ извѣстить о томъ Инспектора.

46.

Денегъ при себѣ никому изъ воспитанниковъ не держать; а если случался, то отдавать ихъ подѣ сохраненіе своему Надзирателю, или же Инспектору.

47.

Безъ позволенія Инспектора не должно чинить никакихъ книгъ, кромѣ учебныхъ, и тѣхъ, кои въ Библиотекѣ Института находятся, дабы въ противномъ случаѣ членіе безъ разбору не нанесло вреда правамъ.

48.

Вообще въ поступкахъ съ начальниками и товарищами воспитанникамъ должно быть вѣжливыми, не заводивъ никакихъ между собою ссоръ и не дѣлать ни малѣйшаго никому неудовольствія, не давать другъ другу прозвищъ и вообще не дѣлать и не говорить ничего такого, что хотя мало могло бы навредить нареканіе самому себѣ, или мѣсту воспитанія.

49.

Всѣ классическія книги хранишь и употребляешь съ бережливостію, тетради имѣшь въ чистотѣ и исправности, каждому при себѣ. Полные воспитанники снабжаются книгами, перьями и прочими классными потребностями чрезъ одного изъ Надзирателей на счетъ Инспиктора. Раздача таковая дѣлается заблаговременно, по особой запискѣ. Прочіе ученики все нужное имѣютъ свое собственное; Надзиратели же наблюдаютъ, чтобы ни у кого и ни въ чемъ не было недостатка.

20.

Для возбужденія въ учащихся большей ревности къ учебно и для приспосабливанія лѣнивыхъ или шалуновъ, находится въ каждомъ классѣ доска: *Красная для прилежныхъ и добродѣтельныхъ и Черная для лѣнивыхъ и недобродѣтельныхъ*. На первой записываются имена учениковъ доспѣшныхъ, а на второй имена недѣльныхъ.

ПРИЛОЖЕНИЕ ПОДЪ ЛИТЕРОЮ

D.

Форма Прошенія.

ВЪ ПРАВЛЕНІЕ МОСКОВСКАГО АРМЯНСКАГО ЛАЗАРЕВЫХЪ
ИНСТИТУТА ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ.

Ошъ (чинъ, или званіе, имя, отчество и фамилія.)

ПРОШЕНІЕ.

Въ Институтъ Восточныхъ Языковъ желаю я опредѣлить сына моего (или родственника) (имя отца его и самого) копорому ошъ роду (столько то) лѣтъ, для обученія разнымъ языкамъ, наукамъ и искусствамъ, въ семъ Институтѣ преподаваемымъ; почему и прошу включить его въ число (пансіонеровъ, полупансіонеровъ, или приходящихъ учениковъ); слѣдующіе же на содержаніе его (или за ученіе) въ ономъ впредъ (съ 4-го Генваря по 4-е Июля, или съ 4-го Июля по 4-е Генваря такого-то года) на полгода (за полный пансіонъ 375 рублей, за половинный пансіонъ 225 руб., за одно ученіе 125 рублей Государственными ассигнаціями) безвозвратно при семъ представляю, въ пріемъ которыхъ благоволено бы было снабдить меня надлежащею квитанціею.

О происхожденіи, крещеніи и прививкѣ сыну моему (или родственнику) предохранительной оспы прилагаю у сего надлежащій свѣдѣтельствъ. (Къ сему прошенію такъошъ: званіе или чинъ, имя, отчество и фамилія, руку приложитъ.)

Примѣчаніе. По сей же формѣ родители или родственники составляютъ и подаютъ прошенія и о прочихъ воспитанникахъ, присовокупляя, что такой-то по неимуществу своему или по сиротству малолѣтняго проситъ, дабы соблаговолено его было на опекывшуюся вакансію принять въ Испитиунъ безъ платы на издвигеніе благотворительной суммы. Къ такому прошенію прилагаются узаконенныя свидѣтельства съ соблюденіемъ правилъ, въ §§ 43, 44, 45 и 46-мъ постановленныхъ.

ПРИЛОЖЕНИЕ ПОДЪ ЛИТЕРОЮ Е.

ТИПОГРАФІЯ,

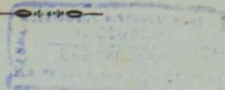
УЧРЕЖДЕННАЯ ВЪ МОСКВѢ ПРИ АРМЯНСКОМЪ ЛАЗАРЕ-
ВЫХЪ ИНСТИТУТѢ ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ.

Съ разрѣшенія Высшаго Правительствѣ, чрезъ Министерство Внутреннихъ дѣлъ объявленнаго, открыта при Армянскомъ Лазаревыхъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ въ Москвѣ въ 1829 году Типографія, учрежденная изъ усердія и живевіемъ наследниковъ и сыновей Основателя Института Гг. Лазаревыхъ. Кругъ дѣйствій сей Типографіи нынѣ въ 1830 году послѣ усовершенія станковъ и послѣ усовершенія различныхъ потребностей, распространился, книгопечатаніе съ успѣхомъ продолжается на 13-ми языкахъ, Европейскихъ и Азіатскихъ кон сушь: Россійскій, Армянскій, Лашинскій, Греческій, Французскій, Нѣмецкій, Англійскій, Италіанскій, Венгерскій, Грузинскій, Сербскій, Турецкій и Персидскій.

Многія учебныя книги, разнородныя сочиненія и журналы издаваемъ уже кончены, нѣкоторыя довершаются, а другія вновь поступаютъ.

Образцы Типографіи состоятъ изъ различныхъ шрифтовъ и литеръ, кон сушь: 1) *Миттель*; 2) *Цицера крупное*; 3) *Цицера тонкое*, *прямое*; 4) *Цицера курзивъ*; 5) *Корпусъ прямой*; 6) *Корпусъ курзивъ*; 7) *Петитъ прямой*; 8) *Петитъ Курзивъ*; 9) *Прописныя тѣнели*, и другіе *литеры*.—Всѣхъ же образцовъ числомъ до 24 шрифтовъ разныхъ литеръ для Европейскихъ и Азіатскихъ языковъ. Изъ числа оныхъ образцовъ нѣкоторые для примѣра и опыта при семъ прилагаются въ сокращенномъ видѣ.

О Г Л А В Л Е Н І Е

Г Л А В А I.

СОСТАВЪ, ЦѢЛЬ И ОБЩЕЕ ОСНОВАНІЕ.

- § 1. Учрежденіе Инспитиуша.
2. Цѣль Инспитиуша.
3. Польза Инспитиуша.
4. Главное Начальство Инспитиуша.
5. Попечитель Инспитиуша.
6. Составъ Инспитиуша.
7. Число Преподавателей и прочихъ должностныхъ Чиновниковъ.
8. Общее управленіе Инспитиуша.
9. О Почетныхъ и Дѣйствительныхъ Членахъ.
10. Предметы занятій Совѣта.
11. Засѣданіе Совѣта.
12. Отношенія Попечителя къ Высшему Начальству.
13. Изъ какого званія принимающіе дѣла въ Инспитиушъ.
14. О воспитанникахъ, пансіонерахъ и полу-пансіонерахъ.
15. О правахъ воспитанниковъ, пансіонеровъ и полу-пансіонеровъ и о времени ихъ пріема.
16. Обязанности воспитанниковъ Инспитиуша.
17. О непосредственномъ Начальникѣ Инспитиуша, Директорѣ.
18. О Инспекторѣ.
19. Опредѣленіе и увольненіе вообще Чиновниковъ.
20. Избраніе и опредѣленіе Надзирателей.

- 21. Канцелярія Інститута.
- 22. Опредѣленіе Эконома.
- 23. О больницѣ Інститута.

Г Л А В А II.

У Ч Е Б Н О Е   У П Р А В Л Е Н І Е .

- § 24. Предметы ученія.
- 25. Учебное время.
- 26. Учебный курсъ и раздѣленіе оного на классы.
- 27. Главныя основанія въ ученіи.
- 28. Распредѣленіе учебныхъ часовъ.
- 29. Лекціи Воспочныхъ языковъ.
- 30. Правила преподаванія Воспочныхъ языковъ.
- 31. Объ изученіи Воспочныхъ языковъ.
- 32. О способахъ усовершенствованія въ оныхъ языкахъ.
- 33. О средствахъ преподаванія Воспочныхъ языковъ.
- 34. Опытъ всѣхъ пансіонеровъ и полу-пансіонеровъ обученія Воспочнымъ языкамъ не требуется.
- 35. На какомъ языкѣ производился преподаваніе.
- 36. Главныя основанія способовъ ученія.
- 37. Опредѣленіе Богословскихъ лекцій.
- 38. Приготовленіе Учишелей.
- 39. Преподаватели, Лекторы, Старшіе и Младшіе Учишели.
- 40. Классная книга для записки поведенія и успѣховъ учащихся.

- § 41. Обязанности Инспектора по Учебной части.
42. Какъ описывающіе Училища замѣняются и какія ихъ обязанности.
43. Обязанности Училищъ по учебной части.
44. Учебныя занятія учениковъ въ классовъ.
45. Употребленіе иностранныхъ языковъ въ разговорахъ.
46. Классныя потребности доставляются отъ Инспектора.
47. Учебныя пособія для домашнихъ занятій.
48. Вѣдомости о воспитанникахъ и вообще ученикахъ.
49. Частныя испытанія.
50. Торжественный актъ.
51. Объ анкетахъ.
52. О свидѣтельствахъ.
53. Исключеніе нерадивыхъ учениковъ.
54. Учебныя пособія.
55. Кто завѣдуетъ учебными пособіями.
56. Кто можетъ пользоваться Библиотечкою.
57. О Типографіи Инспектора.

Г Л А В А III.

ПРАВСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНІЕ.

- § 58. О предметахъ нравственнаго управленія
59. О нравственномъ воспитаніи.
60. Обязанности Директора и Инспектора по нравственному управленію.

- § 61. Инспекторъ имѣеть попеченіе о большихъ ученикахъ.
 62. О выборѣ и опредѣленіи Надзирателей.
 63. Обязанности Надзирателей.
 64. О обращеніи Надзирателей съ воспитанниками.
 65. За исправностію Надзирателей наблюдать Инспекторъ.
 66. Очередное чтеніе молитвъ.
 67. Слушаніе Божественной литургіи и приобщеніе Святыхъ таинъ.
 68. Увольненіе на время въ дома родителей.
 69. Наблюдательный порядокъ при увольненіи.
 70. Частныя свидѣтельства объ успѣхахъ.
 71. О занятіяхъ во время ваканцій.
 72. Общій надзоръ Инспектора въ Институтъ.
 73. О послѣдней мѣрѣ наказанія.

Г Л А В А IV.

ХОЗЯЙСТВЕННОЕ и ПОЛИЦЕЙСКОЕ УПРАВЛЕНІЕ.

- § 74. Предметы хозяйственнаго управленія.
 75. Директоръ и Инспекторъ имѣють всегдѣшнее смотрѣніе за Хозяйственною и Полицейскою частію.
 76. Обязанности по сей частии.
 77. Объ имуществѣ Института.
 78. Изъ какихъ суммъ содержишься Институтъ.
 79. О суммахъ Института, состоящихъ въ заведываніи Попечителя и Совѣта, и о печатии Института.

80. Приношенія отъ благотворителей.
81. Сумма, внесенная за пансіонера и ученика, остается собственностію Инспиниуна.
82. О пріемъ въ Инспиниуны платы за учениковъ.
83. Исправный плашежъ за учениковъ.
84. На первое обзаведеніе пансіонера вносятся опредѣленная плата.
85. Средство къ сохраненію здоровья учащихся.
86. Пища воспитанниковъ и пансіонеровъ.
87. Надзоръ Инспектора и Эконома за сполномъ.
88. Одежда учениковъ Инспиниуна.
89. Перемена бѣлья.
90. Пользованіе больныхъ воспитанниковъ и пансіонеровъ.
91. Опредѣленіе и увольненіе служившей Инспиниуна и качество ихъ.
92. Приходо-расходныя книги.
93. Свидѣтельство инуровыхъ книгъ и наличныхъ суммъ.
94. Объ опчетахъ по Инспиниуну.
95. Смѣны на исправленіе вѣщностей, производство работъ и освидѣтельствваніе оныхъ.
96. Подряды и прочія покупки.
97. О платѣ за пансіонеровъ и вообще за учениковъ.

ОСОБЕННЫЯ ПРИЛОЖЕНІЯ:

- А. Учебный порядок.
- В. Направленіе для Надзирателей.
- С. Комнатныя направленія для воспитанниковъ.
- Д. Форма прошенія.
- Е. Объявленіе о Типографіи учрежденной при Институтѣ, и образцы лицевъ на Европейскихъ и Азіатскихъ языкахъ.

L'INSTITUT ARMÉNIEN,

DE LANGUES ORIENTALES, FONDÉ À MOSCOU

par

MESSIEURS DE LAZAREFF.

Cet Institut que Sa Majesté l'EMPEREUR a daigné prendre sous sa *Fondation* haute protection, fut fondé en 1846 par le Conseiller d'état actuel *de l'Institut.* et commandeur Jean de Lazareff, son frère Joachim et leurs héritiers. L'existence en est à jamais assurée par un capital déposé au lombard, par des bâtimens et d'autres établissemens nécessaires, dont le montant était au commencement de l'année 1830 de 900,000 roubles. Le titre d'Institut lui fut donné en 1828 par le comité établi par un ordre spécial de l'Empereur pour réorganiser les établissemens publics d'éducation.

Outre le but général d'élever la jeunesse et de former des élèves *But.* pour le service civil et militaire, l'Institut cherche encore, en joignant dans l'enseignement des langues orientales la pratique à la théorie, 1° de fournir à l'état des interprètes qui puissent le servir utilement dans ses relations politiques et commerciales avec les puissances de l'Asie; 2° de former des maitres pour les écoles et des pasteurs pour les églises arméniennes établies en Russie. Ce but a été atteint en grande partie: un nombre considérable d'élèves, après avoir fini leur cours d'études à l'Institut, ont passé à l'Université de Moscou qui les a honorés de différens grades académiques; quelques-uns ont embrassé le parti des armes, d'autres sont entrés au service civil, où se trouvent attachés, en qualité de maitres à des écoles arméniennes dont ils sont le premier ornement. Depuis la fondation de l'Institut il en est sorti 309 élèves, qui pour la plupart répondent à l'attente des fondateurs, tant par leur bonne con-

duite que par les soins qu'ils se donnent de repandre parmi leurs compatriotes les connoissances utiles qu'ils ont été à même d'acquérir.

Administration de l'Institut.

A l'instar des autres établissemens d'éducation, l'Institut dépend depuis 1827 du ministère de l'Instruction publique, mais il a de plus pour chef immédiat le Général de Cavalerie, aide-de-camp général, et Chef du quartier-maitre de Sa Majesté l'Empereur, Mr. de Benkendorf, charge qui en vertu d'un oukas de Sa Majesté l'Empereur ALEXANDRE I, en date du 30 Juin 1825, avoit d'abord été occupé par le Général d'Artillerie, Comte Arakchéeff. Les fonctions de Curateur sont remplies par l'ainé de la famille Lazareff, aujourd'hui le Conseiller d'état et Chevalier Mr. Jean de Lazareff; son frère, le Conseiller d'état et Chevalier Mr. Christophe de Lazareff, s'est chargé de celles de Directeur. Un conseil composé du Curateur, du Directeur, de l'Inspecteur et d'autres membres dirige et surveille les détails administratifs, dont l'exécution est confiée à l'Inspecteur de l'Institut.

Maitres.

Le nombre des maitres est de vingt deux. Ils sont tous attachés soit à l'Université, soit à d'autres établissemens publics. La surveillance des élèves est confiée à plusieurs sous-inspecteurs de différentes nations.

Elèves.

Le nombre des élèves boursiers, tant arméniens que russes, est actuellement de 46; quoiqu'il n'ait été d'abord fixé qu'à 30 et puis à 40: Le choix et l'admission s'en font par le Curateur de l'Institut; les autres élèves sont 1° des pensionnaires qui payent par an 750 roubles; 2° des demi-pensionnaires qui sont reçus à l'établissement pour 450 r.; enfin 3° des enfans qui y viennent prendre des leçons et dont le payement est fixé à 250 r.— Pour être admis à l'Institut, ils doivent avoir atteint l'âge de 10 ans et savoir au moins lire et écrire le russe.

Infirmierie et Pharmacie.

Une infirmerie dont le nombre de lits varie d'après celui des malades, et une petite pharmacie facilitent au médecin et au chirurgien, attachés à l'Institut, les soins qu'ils sont chargés de prendre des malades et que partage avec eux l'Inspecteur.

Les objets d'enseignement sont les mêmes que dans les gymnases de l'Empire, à l'exception des langues arménienne, arabe, persane et turque qui forment le caractère distinctif de l'Institut et qui par conséquent s'y cultivent de préférence. La théologie est enseignée aux jeunes Arméniens, destinés à l'état ecclésiastique par l'Archimandrite Michel Salantian. Ce savant qui enseigne également les langues orientales, est chargé encore de la censure des ouvrages arméniens qui s'impriment en Russie. *Objets d'enseignement.*

Le cours d'études dure sept ans; les écoliers se partagent en quatre classes. On enseigne à l'Institut: *Classes*

- le Catéchisme du rit catholique grec et celui du rit arménien.
- l'Histoire sacrée. La Morale.
- l'Arithmétique, l'Algèbre, la Géométrie et la Trigonométrie.
- l'Histoire Naturelle.
- la Physique.
- l'Histoire générale ancienne et moderne, et particulièrement celle de la Russie. La Géographie et la Statistique.
- la Grammaire, la Rhétorique et la théorie des beaux-arts.
- les langues russe, latine, française, allemande, arménienne, turque, persane et arabe (*).
- le Dessin, la Calligraphie, la Musique et la Danse.

L'année classique se termine au mois de Juillet qui est consacré aux vacances.

L'Institut possède une imprimerie dans les langues européennes et orientales, une bibliothèque d'environ 5000 volumes; une collection d'objets d'histoire naturelle et d'instrumens de physique, des globes, des cartes géographiques, etc.

(*) Les langues orientales s'enseignent conformément au plan qu'ont bien voulu tracer pour l'Institut L. L. Ex. Ex. Mr. le Conseiller privé de Storch et Mr. le Conseiller d'état actuel de Fraehn, membres de l'Académie Impériale de St.-Pétersbourg.

Les élèves sont habillés uniformément; les dortoirs sont vastes et aérés. La table est saine et bonne; le déjeuner consiste en thé et en pain blanc; leur dîner se compose les jours de fêtes de quatre plats et les jours ordinaires de trois; leur souper est de deux plats.

Remarque. Il vient d'être imprimé en Russe et en Arménien de plus grands détails sur l'administration de l'Institut, laquelle est en tout conforme aux réglemens donnés aux établissemens d'éducation publiques de l'Empire.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

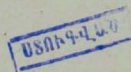
съ тѣмъ, чтобы по оппечечаніи представлены были въ Ценсурный Комитетъ три экземпляра. Москва, Марта 7 дня 1850 года.

Ценсоръ Сергей Глинка.

MOSCOU,

De l'Imprimerie de l'Institut LAZAREFF de langues Orientales.

1830.

Изъ молитвы Св. Нерсеса Патріарха Армянскаго, 1170 года.

